

**Miroslav KUSÝ
Terézia STREDLOVÁ**

TOLERANCIA
Príručka o výchove k tolerancii

Vydavateľstvo Lilium Aurum
Dunajská Streda
2003

© Vydavateľstvo Liliu Aurum
© Miroslav Kusý, Terézia Stredlová
ISBN 80-8062-191-8

Míroslav KUSÝ
Terézia STREDLOVÁ

TOLERANCIA

Príručka o výchove k tolerancii

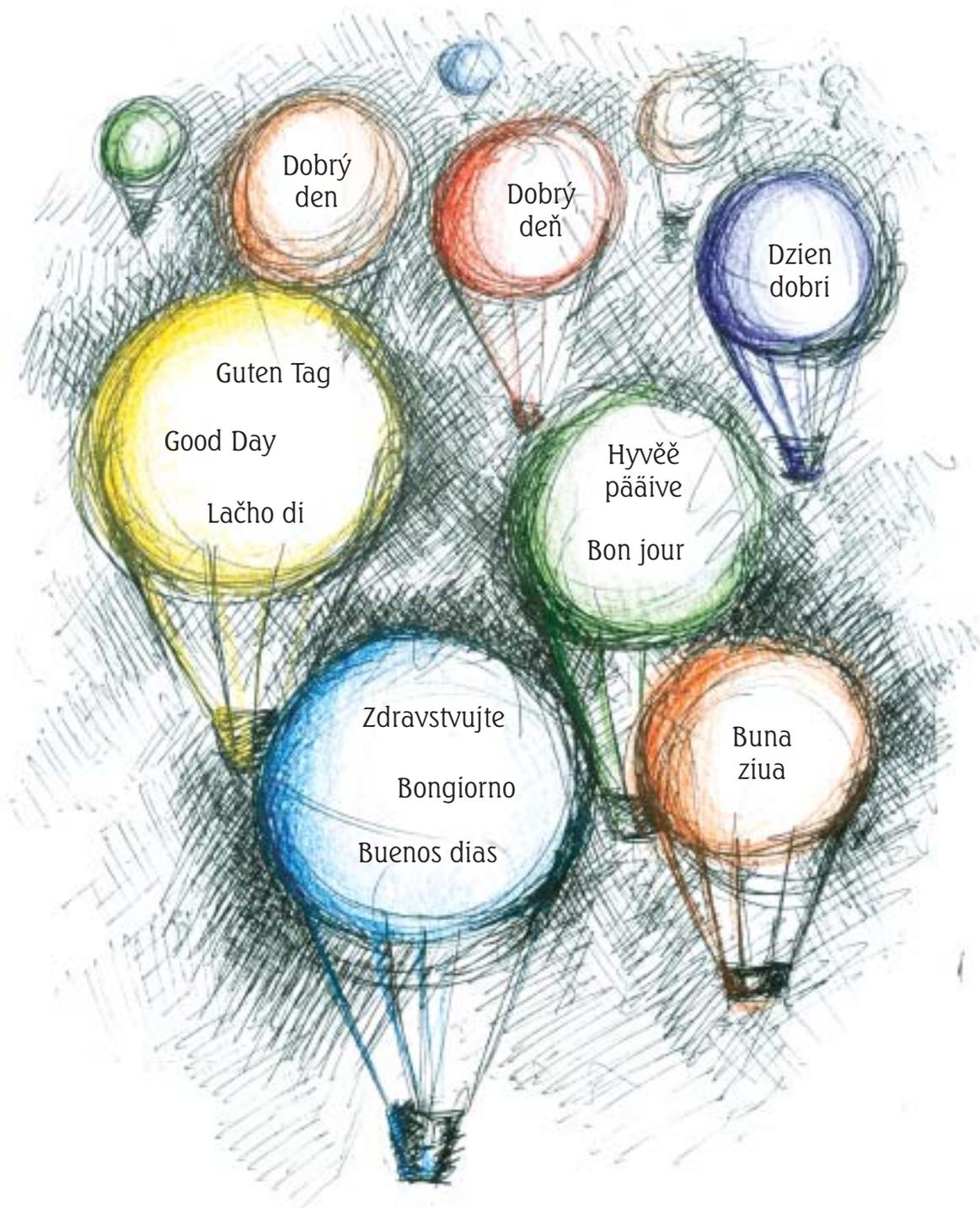
- Ludské práva
- Menšinové práva
- Tolerancia
- Interetnická spoločnosť

Publikácia vyšla za podpory
Úradu vlády Slovenskej republiky

OBSAH

I. Ľudské práva	11
Čo sú to ľudské práva	11
Prečo dnes venujeme zvýšenú pozornosť ľudským právam	11
Kde začínajú ľudské práva	13
Kde končia ľudské práva	13
Kto najviac porušuje ľudské práva	15
Tri generácie ľudských práv	15
Kategorizácia ľudských práv	19
Vymáhateľné ľudské práva	21
Ústavné práva a slobody	23
Ľudské práva ako mravné práva	23
Vládna ochrana ľudských práv	25
Mimovládna ochrana ľudských práv	25
Dôstojnosť človeka	27
O čom je Všeobecná deklarácia LP	33
II. Menšinové práva	37
Väčšiny a menšiny	37
Národnostné menšiny	41
III. Tolerancia	53
Postoje	55
Tolerancia	57
Diskriminácia	63
Rasizmus a xenofóbia	67
Predsudok	71
Stereotypy	75
IV. Interetnická, interkultúrna spoločnosť	77
Multietnická, multikultúrna spoločnosť	77
Interetnická, interkultúrna spoločnosť	77
Výchova k medzietnickej komunikácii	81
Slovensko	83
Národnostné menšiny	87
V. Všeobecná deklarácia ľudských práv	96
Deklarácia práv dieťaťa	99
VI. Slovník	100
VII. Ako pracovať s príručkou	102
VIII. Literatúra – výber	103

POZDRAVY SVETA

ÚLOHA

Kde sa zdravia takto ...?
Aké pozdravy sveta ešte poznáš – dopíš!

Predslov k tolerancii

Každý človek síce prichádza na svet s určitými vrozenými dispozíciami, ale oveľa viac je toho, čo sa jednoducho musí naučiť. Učí sa poznatkom o svete, ktorý je jeho domovom, o spoločnosti, v ktorej žije. Učí sa uplatňovať a rozvíjať svoje schopnosti žiť vo svete, do ktorého sa narodil a prispôbiť sa jeho nárokom. Učí sa svojim postojom k ostatným ľuďom, k ich rôznym zoskupeniam, aby v ich rámci mohol čo najúspešnejšie prežiť. Šancu na úspešné prežitie má iba ten, kto sa to naučí. Inak sa dostáva do konfliktov so svojou rodinou, so svojim okolím, so svetom „tých druhých“.

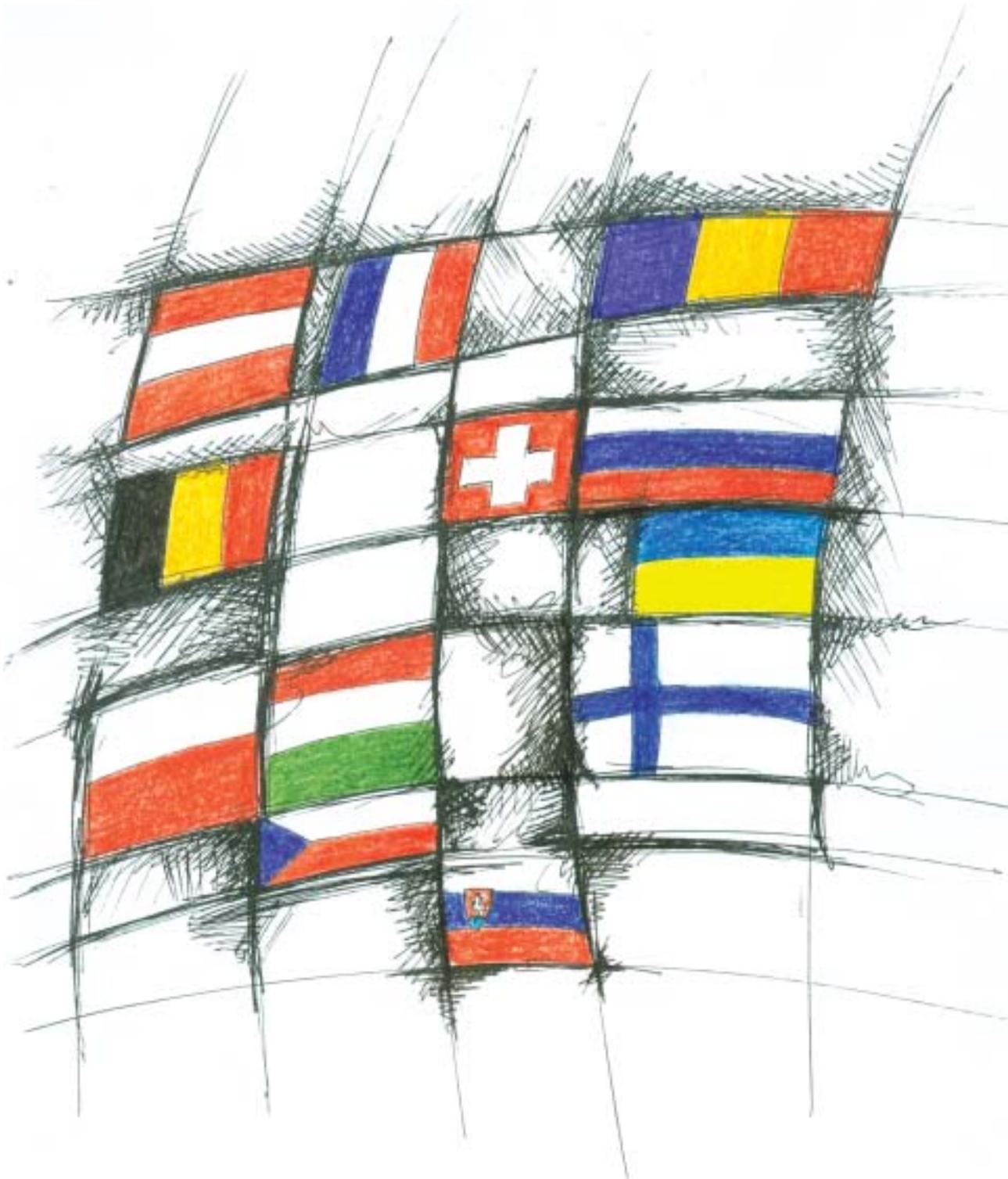
Základom môjho postoja k „tým druhým“ je tolerancia, teda znášateľnosť. Ak chcem, aby oni znášali mňa, musím aj ja znášať ich. Musím sa naučiť pravidlám vzájomného spolužitia, aby sme dokázali spolu výjsť. Nie je to ľahké ani s bratom či so sestrou, s otcom či s matkou, ba ani s najbližším kamarátom. Ešte ťažšie je to so svojimi spolužiakmi, s rovesníkmi, s učiteľmi, so všetkými ľuďmi z môjho najbližšieho okolia, v ktorom sa každodenne pohybujem. A najťažšie je to s tými „cudzími“, ktorí príležitostne vstupujú do môjho sveta a ktorým sa nemôžem vyhnúť.

Keby ľudia neboli schopní spolužitia, už dávno by sa navzájom vykynožili. Pravidlá ich úspešného spolužitia však neprišli samy od seba, museli si ich postupne vytvárať a učiť sa ich dodržiavať. Sú to pravidlá vzájomnej tolerancie: rasovej, etnickej a náboženskej, generačnej, rodovej a profesnej, triednej, svetonárovej a politickej atď. Týmto - v dejinách ľudstva overeným - pravidlám sa dá naučiť a takto ich môže každý priamo prebrať do svojho postoja k svetu a k spoločnosti. Ich rozbor a interpretácia je cieľom tejto príručky.

Skôr, než sa začneme týmito pravidlami zaoberať musíme však upozorniť, že aj tolerancia má svoje hranice a nie je teda bezbrehá. Tam, kde tolerancia končí, začína intolerancia, neznášateľnosť. Moja tolerancia voči tomu druhému spočíva na predpoklade tolerancie toho druhého voči mne. Preto zásadne nemôžem tolerovať intolerantnosť, neznášateľnosť zo strany tých druhých. Nemôžem tolerovať tých, čo iným (teda aj mne) nepriznávajú právo na vlastný život, právo na slobodu názorov, právo na svoju inakosť vôbec.

Nemôžem teda tolerovať tých, čo neuznávajú ľudské práva pre ostatných, či pre nejakú ich zvláštnu skupinu; nepripúšťam toleranciu voči tým, čo podnávajú samotné základy demokracie, konštitucionalizmu a právneho štátu. Nesmiem tolerovať nepravosť, neférovosť, skrivodlivosť a lož, ponížovanie nielen svojej dôstojnosti, ale aj dôstojnosti ktoréhokoľvek môjho bližšieho.

Takto ponímaná tolerancia preto nie je v rozpore so zásadovosťou, s pevným postojom pri obhajovaní pravdy, o ktorej som presvedčený, pri presadzovaní postoja, ktorý považujem za oprávnený. Ide iba o to, aby som pri tom nemal klapky na očiach a pozorne si vypočul aj argumenty toho druhého. Aby som sa vedel vžiť aj do jeho situácie a rešpektoval aj jeho pravdu a jeho postoje. Aby som vedel aj sám seba posudzovať očami toho druhého a na tomto základe prípadne aj prehodnocovať, dopĺňať a obohacovať svoju pravdu a svoje postoje k iným. V tomto zmysle je učenie sa tolerancii, jej každodenné uplatňovanie v premenlivých životných situáciách, programom na celý život. Čím skôr s tým začneme, tým sa nám bude ľahšie aj žiť.

ÚLOHA

Aké zástavy sveta ešte poznáš – dokresli.

V každom európskom štáte je rasizmus trestný

V októbri 1993 vo Viedni prezidenti 33 štátov / * / Rady Európy uskutočnili toto prehlásenie:

MY,

- protestujeme proti všetkým prejavom rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu, intolerancii, ďalej proti všetkým formám diskriminácie na základe náboženstva,
- podporujeme všetky členské štáty, aby pokračovali vo vykynožovaní týchto prejavov, ďalej sa zaväzujeme, že národné a medzinárodné zákonodárstvo a jeho nástroje budeme posilňovať v tomto duchu a na národnej a európskej úrovni urobíme všetky potrebné kroky, aby to tak bolo,
- berieme na seba boj voči všetkým ideológiám, politike a praxi, ktoré provokujú rasistickú nenávisť, násilie, diskrimináciu, alebo o nich hovoria, zároveň bojujeme voči všetkým praktikám alebo výrokom, ktoré vyvolávajú strach resp. napätie medzi rôznymi etnickými, národnými, náboženskými alebo sociálnymi skupinami,
- dávame urgentnú výzvu Európanom, skupinám a občanom — najmä mladým, aby bojovali voči všetkým formám intolerancie, aby sa aktívne zúčastnili na budovaní takej európskej spoločnosti, ktorá má spoločné hodnoty, ktorú charakterizuje demokracia, tolerancia a solidari-
ta.

/*/

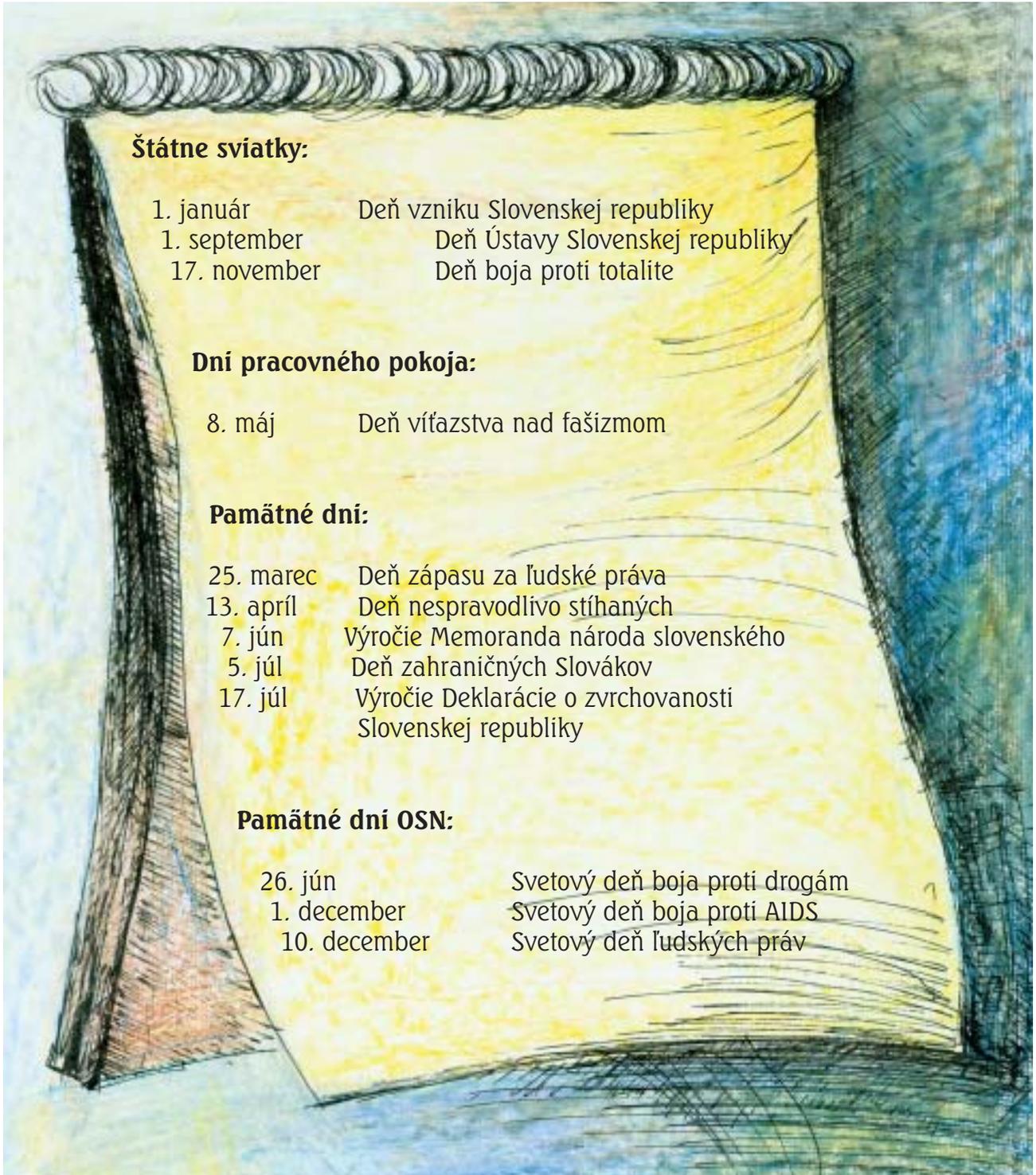
Andora, Belgicko, Bulharsko, Cyprus, Česko, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko,

Grécko, Holandsko, Island, Írsko, Lichtenštejnsko, Lotyšsko, Luxembursko, Maďarsko,

Malta, Nemecko, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko, Španielsko,

Švajčiarsko, Švédsko, San Marino, Slovensko, Slovinsko, Spojené kráľovstvo Veľká Británia,

Taliansko, Turecko

ÚLOHA

Porozprávajte sa o význame štátnych sviatkov, pamätných dní.
Aké ďalšie sviatky, pamätné dni poznáte?

I.

ĽUDSKÉ PRÁVA

Čo sú ľudské práva?

Ľudské práva vymedzujú postavenie človeka v spoločnosti, bez ich uplatňovania človek nemôže žiť ako plnohodnotná spoločenská bytosť. Ními presadzuje svoje nároky na zmysluplný život, na jeho kvalitu, na spoločenstvo, obec a štát kde žije, na svoj podiel pri rozhodovaní o obecných záležitostiach.

Ľudské práva sa nachádzajú v priamej úmere k demokratickému zriadeniu spoločnosti, v ktorej človek žije: čím je demokracia rozvinutejšia, tým sú v nej ľudské práva hlbšie prepracované, bohatšie, kultivovanejšie. A naopak, čím sú ľudské práva v danej spoločnosti chudobnejšie, povrchnejšie zafixované, nerozpracovanejšie, tým je táto spoločnosť menej demokratická.

Ako **ľudské** sú tieto práva univerzálne - vzťahujú sa na každého človeka, žijúceho na zemi, a to bez ohľadu na farbu jeho pleti, pohlavie, vierovyznanie, národnosť a pod. Ako **práva** sú kodifikované v medzinárodných dokumentoch, deklaráciách, paktoch a konvenciách, ako aj vo vnútroštátnych najvyšších zákonných normách, tj. ústavách a ústavných zákonoch.

Garanciu za ich dodržiavanie teda preberajú v prvom prípade medzinárodné inštitúcie a organizácie, napr. OSN, Rada Európy a pod., v druhom prípade štát (súdy, prokuratúra, polícia).

Kontrolu ich dodržiavania uskutočňujú vládne inštitúcie, napr. ombudsman, a mimovládne organizácie, medzi ktoré patrí napr. Amnesty International, Helsinský výbor, ale aj Červený kríž a i.

Prečo dnes venujeme zvýšenú pozornosť ľudským právam?

- Lebo človek môže plne využiť a uplatňovať iba také svoje práva, ktoré pozná, s ktorými je dôverne oboznámený.
- Lebo budovanie rozvinutej občianskej spoločnosti nie je možné bez aktívneho presadzovania občianskych a politických práv občanmi demokratického štátu.
- Lebo v polstoročnom období totality sa u nás o ľudských právach nesmeli hovoriť, boli odsudzované ako buržoázny podvod, odvádajúci pozornosť pracujúcich od triedneho boja.
- Lebo vo svetovom meradle sa práve toto posledné polstoročie stalo obdobím kvalitatívneho obratu v ponímaní ľudských práv. Dátumom zrodu ich globalizácie je 10. december 1948, ktorý si odvtedy pripomínáme ako Svetový deň ľudských práv. V ten deň bola Valným zhromaždením OSN prijatá Všeobecná deklarácia ľudských práv ako výraz poučenia ľudstva z pošliapania elementárnych pravidiel a hodnôt ľudskosti v druhej svetovej vojne.

Mapa Slovenska

ÚLOHA

Ukáž a zaznač na mape, kde si sa narodil/a?
Odkiaľ pochádzajú tvoji rodičia, priatelia, známi?
Čo myslíš, kde by si chcel/a žiť?

- Lebo roky 1995-2004 boli vyhlásené za celosvetovú Dekádu výchovy k ľudským právam.
- Lebo napriek všetkému tomuto úsiliu sa stav ľudských práv vo svete v ostatnom období rapídne zhoršuje. Jednotlivé ohniská ich drastického porušovania /krajiny bývalého Sovietskeho zväzu, Afganistan, Balkán a i./ sa stávajú chronickými, rozširujú a zlievajú sa, prerastajú v globálne ohrozenie ľudstva.

Kde začínajú ľudské práva?

Podľa Eleanory Rooseveltovej „na malých lokalitách blízko domova - takých blízkych a malých, že sa nedajú vidieť na mape sveta. Sú svetom jednotlivých osôb: susedstva, kde žijem, školy či ústavu, ktorý navštevujem, továrne, farmy či úradu, kde pracujem. To sú miesta, kde každý človek hľadá rovnakú spravodlivosť, príležitosť a dôstojnosť bez diskriminácie. Keby tieto práva nemali význam tu, mali by malý význam kdekoľvek inde. Bez činov, podporujúcich občanov blízko ich domova, budeme márne hľadať pokrok vo veľkom svete“.

Ľudské práva sa teda realizujú predovšetkým a každodenne v obci ako spoločenstve občanov. Slovo „občan“ vo všetkých jazykoch pochádza od slova „obec“. Občan je teda prvotne občanom svojej obce (územnej, zamestnaneckej, akademickej, cirkevnej a i.) a iba odvodené od toho aj občanom štátu, v ktorom sa jeho obec nachádza. V tomto zmysle sa ľudské práva začali realizovať predovšetkým ako občianske práva.

Kde končia ľudské práva?

Tam, kde sú obetované v mene štátnych záujmov, v mene triednej, rasovej, národnej či etnickej nadradenosti a neznášanlivosti. Podľa nej človek iného triedneho či rasového pôvodu, príslušník iného štátu, národa či etnika, je menejhodnotný. V jeho prípade teda vraj netreba dodržiavať ľudské práva.

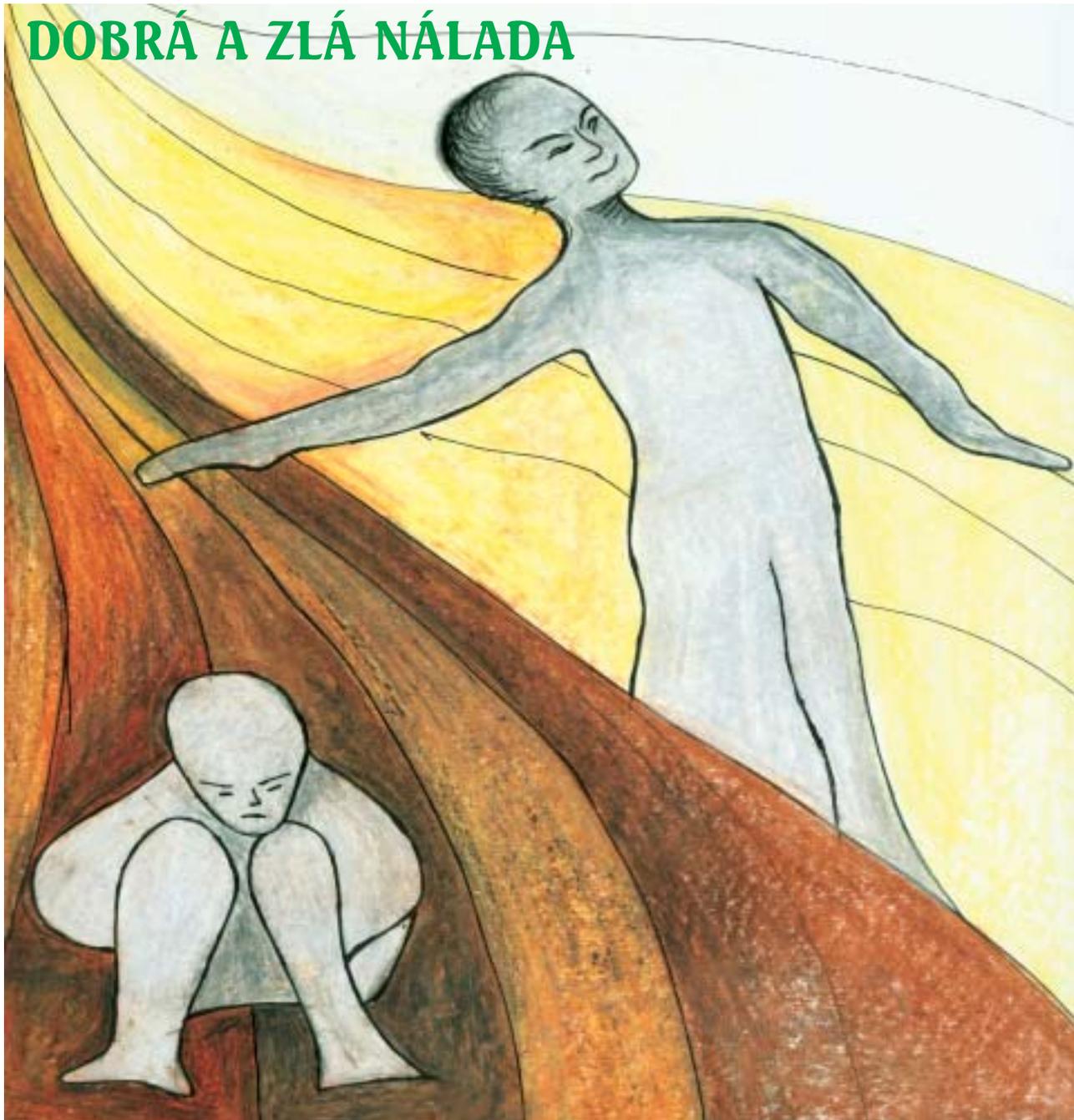
Teda všade tam, kde sú obetované v mene akýchsi „vyšších“ záujmov a cieľov, proklamovaných ako „posvätné“ či absolútne. Za taký sa vyhlasuje napr. aj „záujem socializmu“, „národný záujem“, „odkaz predkov“, „hlas rodnej krvi“, „vodcovský princíp“, „boží zákon“, „štátny princíp“ a pod.

Tam, kde sú podriadené straníckym záujmom stretávajúcim sa v boji o politickú moc, mocenským záujmom tých, ktorí sa snažia svoju politickú moc udržať, rozšíriť a upevniť aj za cenu ľudských obetí.

Tam, kde narážajú na ľahostajnosť vládnucich politických štruktúr a celej mocenskej elity vôbec. Tam, kde začína totalitný spôsob myslenia, konania a vládnutia, kde začínajú autokratické režimy „pevnej ruky“, režimy s veľkými kompetenciami vlád a s malými právami obcí, režimy mocných štátov a bezmocných občanov.

DOBRÁ A ZLÁ NÁLADA

ÚLOHA

Porozmýšľajte: čo potrebujete k tomu, aby ste mali dobrú náladu?
Ak potrebujete niečo také, čo môžete spraviť sami sebe, píšete do postavy,
ak si myslíte, že to, aby sa vám zlepšila nálada, môže zabezpečiť vonkajšie
prostredie, píšete mimo postavy.
Porozmýšľajte, čo vám kazí náladu, z čoho ste smutní?
Postupujte tak isto, ako v prípade prvej úlohy.
Potom sa o tom porozprávajte.

Kto najviac porušuje ľudské práva?

Moje ľudské práva môže porušiť iba iný človek. Ak mi nejaké zviera, živelná pohroma, alebo dopravná kalamita zabráni vo verejnom vystúpení, nemôžem to kvalifikovať ako porušenie môjho práva na slobodu prejavu.

Ak to vedome spraví môj sused alebo skupina skinheadov, dopustili sa trestného činu. Na ochranu svojho práva môžem volať príslušný inštitút štátnej moci, napr. políciu, prokuratúru, alebo súd. Tieto inštitúty by mali byť plne k dispozícii na ochranu ľudských práv aj vtedy, ak sa navzájom ohrozujú rôzne etnické skupiny, ak sú občania terorizovaní rôznymi zločineckými gangmi či mafiami a pod.

Ak však moje ľudské práva porušia ľudia, ktorí sú predstaviteľmi štátnej moci - ako napr. úradníci, policajti, sudcovia, poslanci, ministri a pod. - sú možnosti mojej obrany voči nim podstatne sťažené. V takomto prípade totiž obvykle vystupujú (či už oprávnene, alebo nie) v mene štátu, v mene štátnej moci. Majú k dispozícii jej nástroje, mocenské orgány. Môžu ich z rôznych dôvodov (osobných, prospechárskych, psychických, pod nátlakom) zneužívať proti občanom, očakávajúcim či požadujúcim ich služby. Keď bránim svoje práva voči takýmto ľuďom, musím ich potom vlastne brániť voči štátu, ktorý zastupujú.

Štátne inštitúty ochrany ľudských práv sú v takýchto prípadoch často na ich strane. Potom sa musím dovolávať pomoci inštitúcií, ktoré sú od štátnej moci nezávislé, napr. mimovládne organizácie. V tomto zmysle je teda štátna moc, jej reprezentácia, najnebezpečnejším narušovateľom ľudských práv, lebo sa ťažko volá na zodpovednosť za svoje činy.

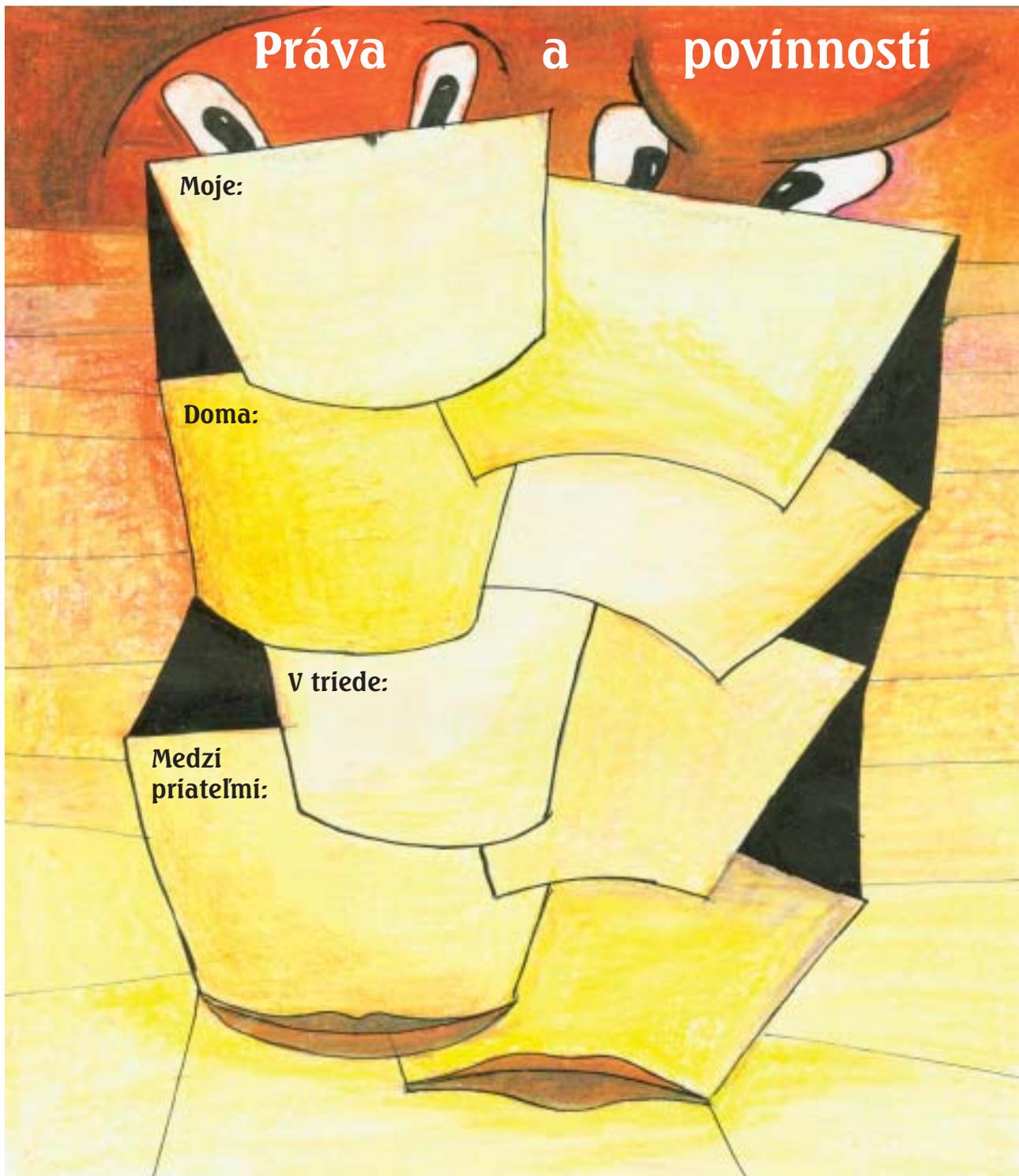
Okrem tohto „ľudského faktora“, vyplývajúceho z toho, že štát vždy zastupujú nejakí konkrétni ľudia, je tu však aj faktor objektívny. Záujem štátu totiž nie je totožný so záujmami jeho jednotlivých občanov.

Tri generácie ľudských práv

Z historického hľadiska ich prvú generáciu tvoria občianske a politické práva, proklamované koncom 18. storočia v americkom Vyhlásení nezávislosti /1776/ a vo francúzskej Deklarácii práv človeka a občana /1789/ ako výrazu vzniku novej, občianskej spoločnosti.

Tradične sú považované za základné práva a slobody človeka voči štátu. Majú univerzálnu a internacionálnu platnosť, sú neodňateľné, neodcudziteľné, nepremičateľné a nezrušiteľné.

K základným občianskym právam patrí právo každého človeka byť subjektom práva, právo na život, na slobodu a osobnú bezpečnosť, na konanie pred súdom, na nedotknuteľnosť obydlia, na listové tajomstvo, na zachovanie ľudskej dôstojnosti, cti, povesti, na ochranu mena, vlastnícke právo, právo na slobodu pohybu a pobytu, na slobodu myslenia, svedomia a vierovyznania.

ÚLOHA

Porozmýšľajte a skúste sformulovať svoje práva a povinnosti.
Menia sa, dopĺňajú sa v rôznych situáciách?
Skúste v triede vytvoriť rovnaké práva a povinnosti.

K základným politickým právam patrí právo na slobodu prejavu a na slobodu informácií, petičné právo, právo na slobodu zhromažďovania a združovania sa, volebné právo a právo podieľať sa na správe verejných vecí, ako aj právo na sebaurčenie.

Ich druhou generáciou sú **sociálne práva** (vrátane hospodárskych a kultúrnych práv). Sú výsledkom presadzovania záujmov sociálnych hnutí občianskej spoločnosti 19. a začiatku 20. storočia, precizovania úlohy občianskeho štátu v občianskej spoločnosti. V tomto zmysle nadväzujú na základné práva a slobody prvej generácie. Ich realizácia si vyžaduje aktívne zásahy štátu a je viazaná na poskytovanie verejných prostriedkov.

K základným sociálnym právam patrí právo na prácu a na spravodlivú odmenu za ňu, na priaznivé, bezpečné a zdravé pracovné podmienky, na rovnakú príležitosť v zamestnaní, na slušné živobytie, na zákonné vymedzenie pracovného času, na odpočinok a platenú dovolenku, právo na štrajk, na zakladanie odborov a na vstup do nich, na ochranu rodiny, tehotenstva a matiek, detí a mládeže, právo na vzdelanie, na účasť na kultúrnom živote, na slobodu vedeckého bádania a tvorivosti.

Druhá generácia ľudských práv predstavuje akúsi historicky prebiehajúcu konkretizáciu a rozvinutie práv prvej generácie. Ak prvá hovorí napr. o práve na život, druhá vymedzuje právo, o aký život človeka ide: o život, ktorého dôstojnosť je zabezpečená istými pracovnými (8 hodinová pracovná doba), kultúrnymi (vzdelanie), sociálnymi (spravodlivá mzda) a i. podmienkami.

Ak sú práva prvej generácie právami jednotlivca proti štátu, práva druhej generácie možno uplatňovať iba za pomoci štátu, ktorý pre ne musí vytvoriť podmienky a legislatívne ich zabezpečiť.

Tretiu generáciu ľudských práv predstavujú tzv. **práva solidarity**, ktoré sa stali predmetom politického záujmu v druhej polovici minulého storočia. Vo svojej podstate sú to práva, zavádzajúce ľudskú dimenziu do nových oblastí, kde sa vyžaduje súčinnosť všetkých účastníkov sociálnej scény: ako také sa práva solidarity stávajú mobilizujúcou silou veľkých sociálnych skupín, či celého ľudstva.

Takým je napr. právo na mier alebo právo na zdravé životné prostredie, za také možno považovať právo na rozvoj (ktorého sa dožaduje tzv. tretí svet), či práva budúcich generácií, ktorým máme odovzdať planetu Zem v stave, primeranom pre ich dôstojný život na nej.

Zvláštnym prípadom práv solidarity sú **kolektívne práva** takých špecifických sociálnych skupín, ako sú napr. domorodci a primitívne kmene, národy, národnostné, etnické, náboženské, jazykové a kultúrne menšiny.

Zázračná krajina

Názov krajiny:

Voľba premiéra:

Voľba prezidenta:

Zákonodárstvo:

Rozpočet:

Voľba predsedu parlamentu:

ÚLOHA

Máte za úlohu založiť si štát, ako vy uznáte za vhodné, voliť predstaviteľov štátu, priority úloh, smerovanie a i. Vy sa poznáte navzájom, zvážte si, koho by ste do akej funkcie navrhli – v prípade nedohody platí väčšinové hlasovanie. Pracujte v malých skupinách.

Kategorizácia ľudských práv

Jestvujú rôzne kategorizácie ľudských práv, robené z rôznych teoretických hľadísk alebo prakticko-politických dôvodov. Jednu z nich predstavuje aj predchádzajúce členenie ľudských práv do ich troch historických generácií.

V nadväznosti na to veľká skupina teoretikov a expertov (zvlášť amerických) delí ľudské práva na **základné a odvodené**.

Do prvej skupiny patria základné práva a slobody (obsiahnuté v prvej generácii práv), do druhej všetky ostatné, predovšetkým teda hospodárske, sociálne a kultúrne práva.

Na generačné členenie nadväzuje aj delenie ľudských práv **na individuálne a kolektívne**. Prvú skupinu tvoria všetky práva okrem práv solidarity.

Individuálne ľudské práva sú teda práva viazané na jednotlivca, na individuálny ľudský subjekt:

právo na život,
volebné právo,
právo na prácu a pod. sú individuálnymi právami.

Práva solidarity sú kolektívnymi právami celej „sociálnej scény“, nemožno ich redukovať na individuálne práva:

právo na rozvoj nie je právom toho či onoho jednotlivca, ale právom celej danej rozvojovej krajiny,
právo na mier je právom národov a dá sa zabezpečiť iba v medzinárodnom rozsahu; právo na odlišnosť (v jazyku, vo farbe pleti, v kultúre správania a i.) možno uplatňovať iba v rámci celej etnickej skupiny, národa, národnosti;
právo na vyhovujúce životné prostredie nemožno zabezpečiť pre jednotlivca, ba ani v rámci územných hraníc jednotlivých národov, ale iba v medzinárodných rozmeroch;
práva participovať na spoločnom dedičstve ľudstva sa dožadujú národy ako celky,
právo na humanitárnu pomoc sa uplatňuje ako typické kolektívne právo ohrozených sociálnych skupín či celých národov.

Ku kolektívnym právam špecifických sociálnych skupín patrí napr.:

právo národa na sebaurčenie.

Podobne zvláštne práva a zvláštne opatrenia, potrebné na zabezpečenie identity, dedičstva a dôstojnosti minorít, nadobúdajú rôzne formy:

právo menšiny na existenciu;
na užívanie a rozvoj vlastnej kultúry a jazyka;
na zriadenie a udržiavanie vlastného školstva, výchovných a vzdelávacích inštitúcií štátu;
na autonómiu pri riadení vnútorných záležitostí menšiny v oblasti kultúry, vzdelávania, náboženstva, informácií a sociálnych vecí, zabezpečenú podielom na daniach alebo grantami.

ŠTÁTNA SPRÁVA:

VEREJNÁ SPRÁVA:

SAMOSPRÁVA:

MIMOVLÁDNY SEKTOR:

ÚLOHA

Skúste zostaviť systém orgánov a organizácií, zabezpečujúcich chod spoločností, a vymedziť ich kompetencie.

Ďalším možným spôsobom kategorizácie je stanovenie minimálneho humanitárneho štandardu ľudských práv.

Sú doň zaradené také práva, „ktoré musia byť uplatnené za každej situácie, vrátane vnútorných nepokojov, násilia, napätia či verejného ohrozenia, a ktoré nemôžu byť zrušené za žiadnych okolností“.

Tieto štandardy sa musia rešpektovať bez ohľadu na to, či bol vyhlásený výnimočný stav, alebo nie (Declaration, 1991 čl. 1).

Medzi tieto štandardy patrí právo človeka byť považovaný za právny subjekt s rešpektovaním jeho osobnosti, cti, presvedčenia, slobody myslenia, svedomia a viery (čl. 3); právo dieťaťa na ochranu (čl. 10) právo chorých a ranených na lekársku pomoc (čl. 12), právo lekárov a kňazov na plnenie si svojich povinností (čl. 14).

Vymáhateľné ľudské práva

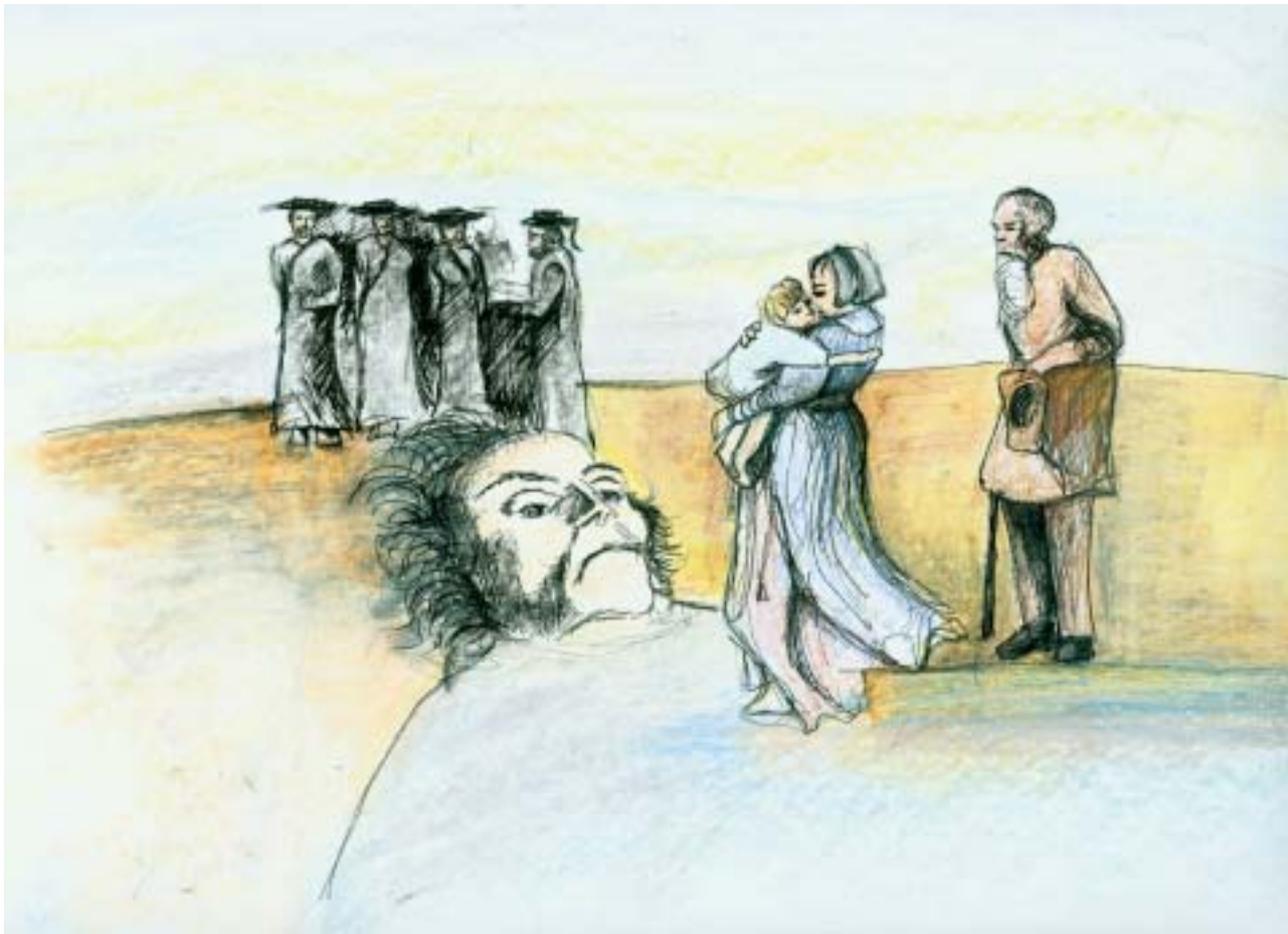
Z hľadiska pragmaticko-politického prístupu ku kategorizácii ľudských práv sú najdôležitejším kritériom možnosti ich reálneho uplatňovania v každodennom živote záruky proti ich porušovaniu či deformovaniu, tj. ich praktická vymáhateľnosť. Ľudské práva nestačí proklamovať, nestačí ich predkladať v podobe vznešených deklarácií. V takom prípade majú iba povahu mravného apelu, ktorý je podopretý nanajvyš autoritou jej predkladateľa.

Aby boli ľudské práva vymáhateľné, musia mať podobu záväzného právneho aktu, tj. musia podliehať jurisdikcii medzinárodného alebo vnútroštátneho práva. Z hľadiska medzinárodného práva sú to medzištátne dohovory (tiež pakty či konvencie) o ľudských právach (resp. zodpovedajúce akty medzištátnych a medzivládnych organizácií), ktoré zakladajú aj kontrolné mechanizmy voči porušovaniu ľudských práv, ako aj sankcie za takéto porušovanie.

Pravda, subjektmi medzinárodného práva, a teda aj každého takéhto dohovoru, sú iba štáty, resp. medzinárodné organizácie. To znamená, že jednotlivci či skupiny sa môžu domáhať svojich ľudských práv v rovine medzinárodného práva iba prostredníctvom príslušných štátov (tzv. diplomatická ochrana) či medzinárodných organizácií.

Najúčinnejšia bariéra proti medzinárodnoprávnej ochrane ľudských práv spočíva v suverenite štátu, tj. v jeho práve odmietnuť zasahovanie do svojich vnútroštátnych záležitostí zvonku. Preto sú ľudské práva plne garantované a vymáhateľné iba v prípade, ak sa stanú súčasťou vnútroštátneho práva, a to predovšetkým jeho najvyššie postavenej zložky, tj. ústavy daného štátu.

Potreby

Čo potrebuje mať zabezpečené

dieťa?
dôchodca?
chorý človek?
študent?
ľarchavá žena?
Róm?
utečenec?

.....

.....

.....

ÚLOHA

Skúste porozmýšľať a zodpovedať otázku – vžite sa do situácie člena danej skupiny.

Ústavné práva a slobody

V tejto podobe potom ľudské práva vystupujú ako ústavné práva a slobody. Ústavné práva štát zabezpečuje vytváraním materiálnych, politických a právnych podmienok na ich realizáciu, ústavné slobody štát zaručuje pred akýmkoľvek nezákonným zasahovaním do ich uplatňovania. Pravda, tieto zábezpeky a záruky sú reálne a účinné iba v prípade právneho štátu.

Slobodný a demokratický právny štát sa vyznačuje podriadením moci zákonu, dôslednou delbou moci a jej účinnou občianskou kontrolou. Práve týmito atribútmi je právny štát úzko spätý s ľudskými právami a kvôli ich zavedeniu vznikla v moderných dejinách ľudstva aj samotná idea ústavných práv a slobôd.

Jednou z najdôležitejších inštitúcií právneho štátu je ústavný súd, ktorý bdie nad ústavnosťou štátu, tj. nad súladom všetkých jeho zákonov a podzákonných noriem s ústavou, ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami.

Hlavnú kontrolnú funkciu nad zákonnosťou správnych aktov plní dnes v mnohých demokratických právnych štátoch ombudsman, pod dohľad ktorého spadajú prakticky všetky úradné osoby v rámci daného štátu. Nová slovenská ústava pozná inštitút ústavného súdu aj inštitút ombudsmana.

Právny štát prisudzuje zábezpeke práva prvoradý význam. Pre totalitné štáty je, naopak, príznačný čisto formálny a pragmatický prístup k právu (jeho triedny a stranický výklad, jeho podriadenie „vyšším“ národným či štátnym záujmom). Ústavy a zákony sa tu považujú len za nástroj politickej moci, preto sa často a ľubovoľne menia a aj tie, ktoré formálne platia, sa v praxi hrubo porušujú. Z tohto dôvodu totalitný režim u nás nepripustil zriadenie ústavného súdu ani funkciu ombudsmana. Nad zákon a právo sa tu povyšuje vôľa mocenskej elity, diktátorov a vodcov. Ústavné práva a slobody boli u nás totalitným režimom radikálne obmedzené už v samotnej ústave a v Trestnom zákone č. 140/1961.

Ľudské práva ako mravné práva

Napriek uvedenému kľúčovému významu medzinárodnoprávneho a ústavnoprávneho aspektu ľudských práv treba zdôrazniť, že ľudské práva predstavujú veľmi špecifickú právnu kategóriu.

Podľa mnohých teoretikov ľudských práv táto ich špecifičnosť spočíva v tom, že sú to predovšetkým mravné práva. Práve ako také vyplývajú z podstaty človeka, z jeho neodcudziteľnej dôstojnosti. Ľudské práva sú formou mravných práv a od iných mravných práv sa líšia tým, že sú to práva všetkých ľudí, platné za všetkých čias a za všetkých okolností.

Mravné práva a nároky majú normatívny charakter. To znamená, že nimi človek postuluje to, čo považuje za mravne oprávnené a čo nie. Sú dané požiadavkami, záujmami a cieľmi, vyplývajúcimi zo samotnej ľudskej podstaty. V tomto zmysle môžu byť ľudské práva chápané ako ideálne práva, manifestujúce normatívne ciele; môžu byť mierou a základom politického a sociálneho poriadku; možno ich interpretovať ako určité práva svedomia, na ktoré sa človek odvoláva v núdzových stavoch svojej slobody, sú druhom mravných práv podstatnej dôležitosti, rovnako bezpodmienečne a nezameniteľne platných pre všetkých ľudí“.

BRAINSTORMING – Burza nápadov

1. Určenie problému, napr. „Školský poriadok“.
2. Zbieranie nápadov - žiadny nápad nesmie byť hodnotený, kritizovaný, na tabuľu zapíšeme i najvtipnejší, ale aj najmenej reálny nápad.
3. Sito nápadov - reálne zdôvodnenie neuskutočniteľných nápadov.
4. Výber nápadov - každý člen dostane možnosť udeliť tri body, ktoré môže použiť pri preferovaní niektorých nápadov - zakreslí za odpovede.
5. Hodnotenie výsledku - spočítajú sa voľby (nakreslené body nám dávajú sumár a preferenciu) a vyhlási sa výsledok.

KOMPROMIS:

Každý v skupine trochu ustúpi zo svojho stanoviska, aby sa dosiahla dohoda. Pokúsia sa nájsť riešenie, ktoré bude každý akceptovať.

KONSENZUS:

Skupina hľadá také riešenie problému, ktoré môže každý jej člen považovať za svoje. Dôsledky pri uskutočňovaní rozhodnutia sú na celej skupine.

ÚLOHA

Táto metóda dáva široké uplatnenie používania a pre jej spravodlivosť je možné aplikovať ju i pri najcitlivejších problémoch (každý člen triedy je aktívne zapojený do riešenia problému a môže sa vyjadriť, ovplyvniť riešenie).

Vládna ochrana ľudských práv

Medzinárodná a medzivládna ochrana ľudských práv sa môže realizovať iba v rámci konkrétneho spoločenstva, v ktorom človek žije. Tieto spoločenstvá sú poväčšine súčasťou štátnej organizácie územia, na ktorom sa nachádzajú. Iba štát môže vziať na seba účinné a trvalé záruky dodržiavania ľudských práv v krajine.

Demokratické štáty spočívajú na princípe konštitucionalizmu, ktorý predstavuje ústavné zakotvenie ľudských práv, a na princípe právneho štátu, ktorého najvyššou autoritou je zákon. Prísne dodržiavajú princíp delby moci, ktorý predpokladá nezávislosť zákonodarnej, výkonnej a súdnej moci a ich vzájomnú kontrolu. Nad dodržiavaním ústavnosti bdie Ústavný súd. Medzinárodné dohody majú prednosť pred ustanoveniami vnútorného právneho systému a v prípade nezhody medzi nimi sa musí prispôbiť vnútorný právny systém.

Okrem týchto všeobecných záruk ochrany ľudských práv sa v rámci demokratického štátu vytvárajú špecifické inštitúty ich ochrany. Medzi ne patria:

- vládne výbory pre ľudské práva vôbec a pre menšinové práva zvlášť;
- parlamentné komisie (výbory) pre ľudské a pre menšinové práva;
- ombudsman (parlamentný zmocnenec), kontrolujúci dodržiavanie ľudských a menšinových práv vládnymi inštitúciami (ministerstvami, úradmi), ako aj rad ďalších možných inštitútov v súlade s tradíciami príslušnej krajiny.

Vo všeobecnosti platí, že čím je krajina demokraticky rozvinutejšia, tým je systém štátnej ochrany ľudských práv a kontroly ich dodržiavania rozpracovanejší a diverzifikovanejší. Naopak, totalitné režimy obvykle žiadne takéto inštitúty nepoznajú a dodržiavanie ľudských práv v nich závisí od ľubovôle vládnucej skupiny.

Štát sa teda nachádza v paradoxnom postavení: na jednej strane sa od neho očakávajú maximálne záruky ochrany ľudských práv jeho občanov, na druhej strane často sám vystupuje ako ich hlavný narušiteľ.

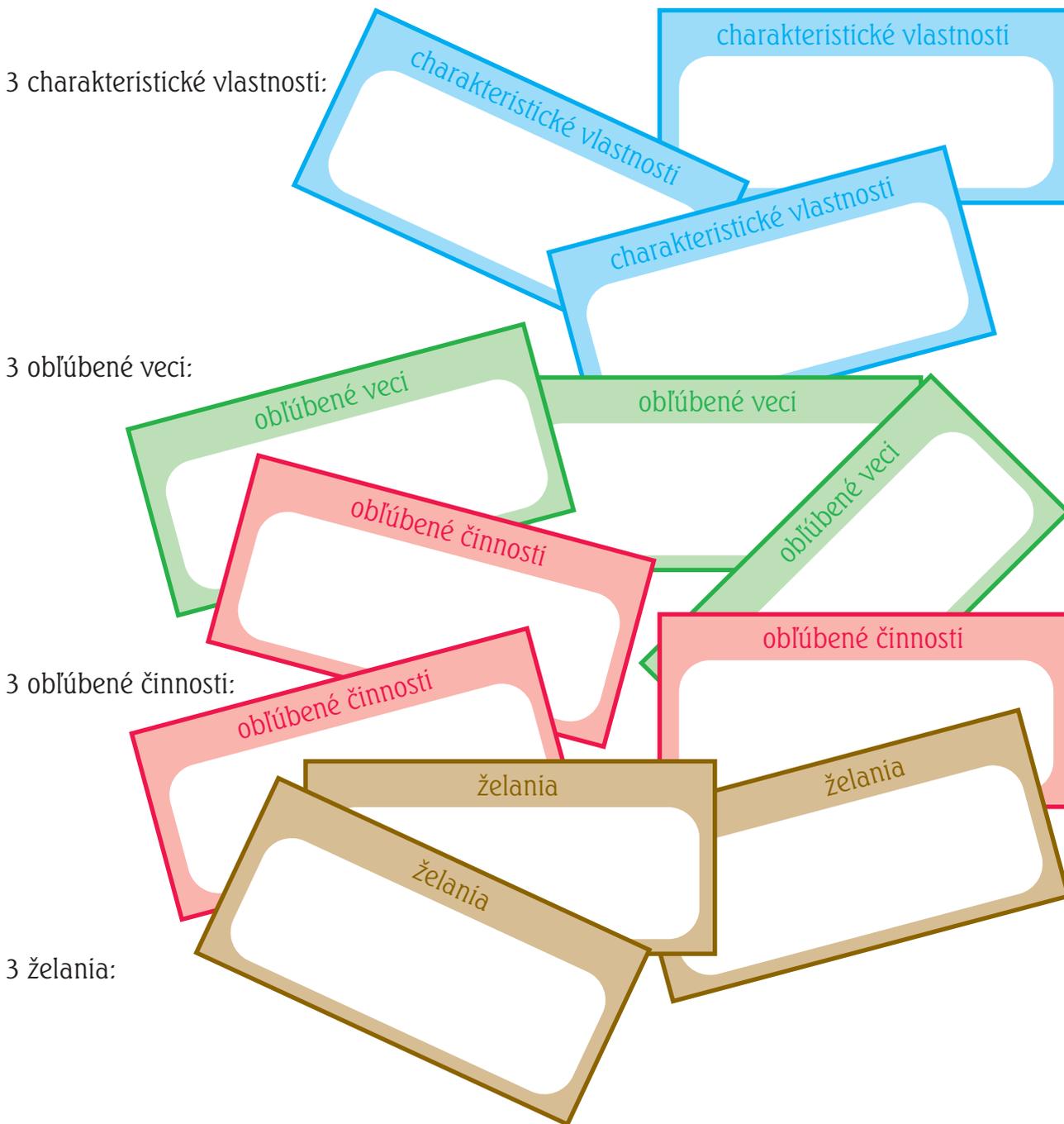
Mimovládna ochrana ľudských práv

Medzinárodná ochrana ľudských práv prostredníctvom medzivládnych organizácií je síce nemiernie dôležitá a nezastupiteľná, ale napriek tomu sa stále odohráva na vládnej úrovni, na úrovni mocenských reprezentácií zúčastnených štátov. Tak voči vládam, ako aj voči medzivládny organizáciám majú preto špecifickú kontrolnú, monitorovaciu a nátlakovú funkciu od nich nezávislé občianske iniciatívy, vystupujúce ako mimovládne organizácie (MVO).

Dostalo sa im prívlastku „strážni psi“ uplatňovania ľudských práv.

Jestvuje množstvo mimovládnych organizácií na ochranu ľudských práv: vnútroštátnych (akou bola napr. Charta 77) alebo medzinárodných (akou je napr. Amnesty International - AI), univerzálnych (akou je napr. Medzinárodná helsinská federácia pre ľudské práva - IHF) alebo parciálnych (akou je napr. Slovenská sekcia DCI - Medzinárodná ochrana práv dieťaťa). Prevažná väčšina z nich vznikla v nadväznosti na proces rozvoja ľudských práv v druhej polovici minulého storočia. Nájdeme však medzi nimi aj také historické ľudsko-právne organizácie, akou je Medzinárodný červený kríž.

Vízitka

ÚLOHA

Zostav svoju vizitku na základe uvedenej schémy.
Potom sa o tom porozprávajte, „vymieňajte si“ ich.

Dôstojnosť človeka

Hovoríť o ľudských právach znamená hovoriť o dôstojnosti človeka. Presadzovanie a ochrana ľudských práv dôstojnosť človeka utvárajú a upevňujú, ich porušovanie ju deštruuje. Pokiaľ teda vychádzame z koncepcie prirodzených práv, je v nej mlčky obsiahnutý aj predpoklad prirodzenej, či vrodenej ľudskej dôstojnosti.

Politické idey však majú svoje dejiny. Aristoteles ešte nepozná pojem „ľudskej dôstojnosti“. Zaviedol pojem „prirodzene urodzeného človeka“ ako protiklad „prirodzeného otroka.“

V historickom kontexte vzniku občianskej spoločnosti, predznamenaného francúzskou Deklaráciou práv človeka a občana a americkým Vyhlásením nezávislosti, sa zaviedol do obehu pojem ľudskej dôstojnosti.

Je to nový občan, ktorý sa transformáciou bývalého poddaného na „prirodzeného šľachtica“ stáva predstaviteľom a nositeľom „prirodzenej dôstojnosti človeka“ („the natural dignity of man“) - presne v tom zmysle, ako tento pojem po prvý a jediný raz použil vo svojom slávnom diele Thomas Paine (Práva človeka, Bratislava 1959, s. 47). Napísal tam: „*Keď uvažujem o prirodzenej dôstojnosti človeka, keď si uvedomujem jeho čestné a krásne poslanie (pretože príroda nebola ku mne dosť láskavá a neotúpila moje city), poburuje ma snaha vládnuť nad ľuďmi násilím a klamom, ako keby boli všetci ľudia darebáci a blázni, a sotva sa môžem ubrániť odporu k tým, ktorí sa dajú takto klamať.*“

Pred ním sa s pojmom ľudskej dôstojnosti môžeme okrajovo stretnúť napríklad už v Spoločenskej zmluve Jeana Jacquesa Rousseaua, podľa ktorého je neoddeliteľnou súčasťou ľudskej prirodzenosti a preto sa jej nemožno zriecť (Du Contrat social, 1762, 1/4). Lebo, píše Rousseau: „...vzdať sa svojej slobody znamená vzdať sa svojej ľudskej dôstojnosti, ľudských práv, ba aj povinností. Ak sa niekto všetkého vzdal, za to ho ničím nemožno odškodniť. Také vzdanie sa je nezlučiteľné s ľudskou prirodzenosťou a odňať človeku všetku slobodnú vôľu znamená odňať všetku mravnú cenu jeho činom.“

To, čo títo novovekí myslitelia začali označovať ako prirodzenú dôstojnosť človeka, má svoj pendant v modernej psychológii, zaoberajúcej sa psychickou podstatou ľudského Ja.

Virginia Satirová, Kniha o rodine, Praha 1994

Integrita, poctivosť, zodpovednosť, súcitie, láska a kompetencia - to všetko sa prejavuje u ľudí, ktorých sebaúcta je vysoká. Cítíme, že na nás záleží, že svet je lepším miestom, pretože sme tu my. Máme vieru vo vlastné schopnosti. Vieme požiadať niekoho o pomoc, ale veríme, že sa vieme sami rozhodovať a sme si napokon svojim najlepším zdrojom. Vedomí si svojej ceny, sme ochotní vidieť a rešpektovať hodnotu iných. Svoje city neobmedzujeme nijakými pravidlami. Vieme tiež, že nemusíme vždy konať na základe svojich citov. Máme možnosť voľby. Svojou inteligenciou ovládame svoje konanie. Vyžaruje z nás dôvera a nádej.

Keď ľudia sami seba hodnotia nízko, očakávajú, že ich iní budú podvádzať, utláčať a podceňovať. To je najlepší spôsob, ako sa stať obeťou. Očakávajú to najhoršie, tým to na seba privolávajú a obyčajne sa im to aj dostane. V obrane sa schovávajú za múr nedôvery a dostávajú sa do hrozného stavu opustenosti a izolácie. Oddelení od druhých ľudí upadajú do apatie a ľahostajnosti k sebe i k svojmu okoliu. Nedokážu jasne vidieť, počuť, myslieť a preto majú sklon k ponížovaniu a podceňovaniu iných. Takí ľudia si tvoria obrovské psychologické bariéry, za ktoré sa skrývajú, a potom sa bránia tým, že ich popierajú.

Virgínia Satírová: Moja deklarácia sebaúcty

Ja som ja.

Na celom svete niet nikoho, kto by bol úplne taký istý ako ja. Sú ľudia v niečom mne podobní, ale nikto sa mi úplne nepodobá. Preto všetko, čo zo mňa pochádza, je naozaj moje, lebo len ja sama som si to vybrala.

Vlastním sa celá: svoje telo a všetko, čo vykonáva; svoju myseľ a všetky jej myšlienky a predstavy; svoje oči a obrazy všetkého, čo vidia; svoje city, nech už sú akékoľvek: hnev, radosť, pocit márnosti, lásku, sklamanie, vzrušenie; svoje ústa so všetkými slovami, ktoré z nich vychádzajú: zdvorilé, vlúdne či hrubé, správne či nesprávne; svoj hlas, rázny či mierny; všetky svoje činy, či už voči ostatným, alebo voči sebe samej.

Vlastním svoju fantáziu, svoje sny, svoje nádeje, svoje obavy. Vlastním všetky svoje víťazstvá a úspechy, všetky svoje prehry a chyby. Vlastním sa celá, preto sa môžem sama so sebou dôverne oboznámiť. Tým môžem aj sama seba ľúbiť a byť k sebe v každom ohľade priateľská. Potom umožním celej svojej bytosti pracovať pre svoje dobro.

Viem, že sú vo mne veci, ktoré ma mätú, a iné, ktoré nepoznám. Ale pokiaľ som svojím priateľom a mám sa rada, môžem smelo a s nádejou hľadať riešenie týchto neznámych vecí a cesty k lepšiemu poznaniu seba samotnej. Nech už vyzerám a pôsobím akokoľvek, nech hovorím a robím hocičo a čokoľvek, v danej chvíli myslím a cítim, som to ja. To je autentické a ukazuje to, kde sa v tejto chvíli nachádzam.

Keď neskôr posudzujem, ako som vyzerala a pôsobila, čo som povedala a urobila a ako som myslela a cítila, môže sa ukázať, že niečo bolo nevhodné. Môžem odvrhnúť nevhodné, ponechať si, čo sa osvedčilo a zavrhnuté nahradiť niečím novým.

Vidím, počujem, cítim, myslím, hovorím a konám. Mám nástroje na prežitie, na zblíženie sa s inými, na tvorivoť, na nájdenie zmyslu a poriadku vo svete ľudí a vecí, ktorý je mimo mňa.

Vlastním sa, a preto môžem sama seba aj ovládať.

Ja som ja a je mi dobre.

Pojem ľudskej dôstojnosti sa začal výraznejšie uplatňovať na americkom kontinente v desaťročiach, nasledujúcich po revolúcii. Hnacou silou transformácie americkej spoločnosti bola vtedy idea občianskej rovnosti.

„Rovnosť spočívala v srdci republikánstva“, napísal Gordon S. Wood.
„Republikánske občianstvo znamenalo rovnosť.“

Až realizácia nového štátneho spoločenstva občianskej rovnosti začína dávať plný, demokratický zmysel aj samotnej idei ľudskej dôstojnosti. Dôstojnosť človeka sa prejavuje predovšetkým ako jeho dôstojný život, ako jeho život v dôstojnosti. Preto iba keď je človek uznaný za rovného, plnoprávneho občana, môže nadobudnúť aj plnohodnotný a reálny status dôstojnej ľudskej bytosti.

Na rozdiel od modernej psychológie, ktorá kladie dôraz na vnútornú, psychickú a duchovnú dôstojnosť človeka za každých podmienok, politická idea ľudskej dôstojnosti sa týka hlavne tohto jej vonkajšieho, spoločenského prejavu, jej uznania inými ľuďmi a spoločenstvom ako celkom. V tomto zmysle sa jej základom v moderných dejinách ľudstva stáva:
demokratická občianska dôstojnosť.

Na druhom konci sveta sa čoskoro nato, začiatkom tohto storočia, usiloval prebudíť utláčaných a ponižovaných Indov k vedomiu svojej ľudskej dôstojnosti veľký indický mysliteľ Rabindranáth Thákur.

Rabindranath Tagore, Towards Universal Man (Hľadanie svetoobčana), Asia Publishing House, Alahabad 1967

Čítal som kdesi o rybe, ktorú držali v sklenenej nádobe. Veľakrát si poudierala hlavu o stenu nádoby, až napokon pochopila, že sklo nie je voda. Keď ju potom vpustili do veľkej nádrže, nikdy nenabrala odvahu presvedčiť sa, že voda nie je sklo; naďalej plávala v malých kruhoch dookola. Tak, ako u tejto ryby, aj v nás je zakorenený strach, že si narazíme hlavu a nemáme odvahu plávať slobodne, aj keď je to úplne bezpečné. Najdôležitejšie pre človeka je vedieť, že sebaúcta znamená možnosť. Krajina, v ktorej je táto pravda potlačená vrstvou náboženských predsudkov a rituálov, kde má človek zviazané ruky a nohy predpismi správania, neprípúšťajúcimi najmenšiu odchýlku, kde si vlastnými rukami zahatáva cestu zo strachu, že by ho zaviedla príliš ďaleko, takáto krajina učí zaznávať ľudskosť v mene viery a predstavuje najväčšiu továreň sveta na výrobu otrokov. Naši vládcovia nám vravia s biblickou vážnosťou: „Ste nezodpovední. Robili by ste chyby. Preto vám nemožno zveriť moc.“

Odpovedáme: „Robiť chyby nie je natoľko strašné, ako nemať sebaúctu. Iba sloboda robí chyby vedie k slobode poznať pravdu. Radšej budeme robiť chyby než pasívne spieť k bezchybnosti.“
Koho naučili chodiť so sklopenými očami, ten sa nebude pohybovať isto, ani keď oči otvorí dokorán. Rodený otrok, ktorý vie iba položiť život za svojho pána, sa nevie oddať svojej vlastnej spravodlivej veci tak, ako keby bol sám sebe pánom.

V deväťdesiatych rokoch minulého storočia, keď anglicky vzdelaná India úpenlivo prosila o politické práva, snažil som sa svojim krajanom vysvetliť, že človek nesmie prosiť o svoje práva, že si ich musí vytvoriť sám pre seba. Človek žije podľa svojej vnútornej prirodzenosti a tam je sám sebe pánom. Závisieť od toho čo získame zvonku znamená narušať svoje pravé Ja. Odopieranie našich politických práv bolo vskutku menej mrzké ako hanebné bremeno našich prosieb a petícií.

Aký človek som?

	Koho je viac?			Aký som?
	v našej spoločnosti	v našej rodine	v našej škole	JA
1. MOCENSKÝ: - keď nevlastním moc, aspoň som v blízkosti moci, ktorú chcem ovplyvniť, chcem riadiť, vplývať na ľudí				
2. EKONOMICKÝ: - mám rád peniaze, majetok, pracujem, obchodujem, myslím len na seba, max. na svojich blízkych				
3. TEORETICKÝ: - všetko má svoje zákonitosti, príčinnosť, a rešpektujem to (bez ohľadu na vzdelanie)				
4. SOCIÁLNY: - moje poslanie je pomáhať iným, urobím všetko, aby ma mali radi				
5. NÁBOŽENSKÝ: - hľadám zmysel života, moje posolstvo, vieru v duchovné hodnoty - neviaže sa nutne na náboženstvo				
6. ESTETICKÝ: - harmónia vo všetkom, rovnováha, krása, estetickosť, kvalita života je to, čo hľadám				

ÚLOHA

Spranger zostavil túto typológiu na základe hodnotovej orientácie človeka. Hodnotový systém je dôležitým faktorom pri vytváraní nášho životného štýlu. Pri nezhode hodnôt vznikajú konflikty. Konflikt môže nastať vo vonkajších vzťahoch (napr. pri dominancii mocenských ľudí nájsť akceptáciu pre sociálne zmýšľajúceho človeka), alebo v nás, keď nechceme alebo nemôžeme prijať naše skutočné Ja.

Skús sa nájsť v tejto typológii nájsť aj svojich blízkych, charakterizuj aj spoločnosť - keď výsledky zosumarizujeme v triede, vidíme, ktoré typy sa navzájom podporujú resp. bijú.

V tomto duchu rozvíjaná idea ľudskej dôstojnosti bola po memento druhej svetovej vojny napokon zakotvená v Charte Organizácie spojených národov, a to ako súčasť jej východiska: „vyhlásiť znovu svoju vieru v základné ľudske práva, v dôstojnosť a hodnotu ľudskej osobnosti, v rovnaké práva mužov a žien i veľkých a malých národov“.

Odtiaľto prešla potom prakticky do všetkých základných medzinárodných listín ľudských práv, počnúc ich Všeobecnou deklaráciou (1948). Prešla tam však už vo svojej historicky zafixovanej jednote s rovnosťou, ako rovnosť v dôstojnosti, o ktorej hovorí jej Článok 1:

„Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a právach. Sú obdarení rozumom a svedomím a majú právo sa k sebe správať v duchu bratstva.“

Práve tento prvý článok Všeobecnej deklarácie ľudských práv je považovaný za základ celého dokumentu a v tomto zmysle aj celej modernej koncepcie ľudských práv. Túto koncepciu zaujímavým spôsobom zo svojho hľadiska dopĺňa a podporuje aj moderná psychológia.

Virginia Satirová, Kniha o rodine, Praha 1994

Sebeckto je formou nadradenosti, kedy dávame najavo čosi ako „ja som lepší ako ty“. Láska k sebe je hodnotiaci údaj. Keď si cením seba, môžem ostatných milovať ako rovnako cenných. Ak nemám seba rád, môžem pociťovať voči iným závisť alebo strach.

Ak sa má človek rád, nebude robiť nič, čo by urážalo, ponížovalo, pokorovalo, alebo inak ničilo jeho samého či inej osoby, ani na ne nebude zvalovať zodpovednosť za svoje činy. Napríklad ľudia, ktorí o seba dbajú, si nebudú škodiť zneužívaním alkoholu, drog alebo tabaku, ani sa nenechajú fyzicky či citovo zneužívať. Ľudia, ktorým na sebe záleží, nebudú svoje vzťahy k iným znesväcovať násilím. Tí, ktorí sa nemajú radi, sa môžu ľahko stať nástrojom nenávisťi a deštrukcie v rukách nesvedomitých ľudí. V podstate sa vzdávajú svojej sily, čo často vedie k citovému zotročeniu. Príkladom toho je neustále ponížené správanie.

Zatiaľ nikde nejestvovala spoločnosť, ktorej prioritou a ústrednou hodnotou by bola dôstojnosť všetkých ľudí. My, ktorí žijeme v súčasnej dobe, sme prví, čo sa o to vôbec pokúšajú. Budúcnosť nášho sveta musí byť založená na čo najvyššej miere sebavedomia všetkých krajín.

Verím, že kvalita ľudskej energie spočíva v hodnote, ktorú spoločnosť pričíta jednotlivcovi, a v hodnote, ktorú si jednotlivci pričítajú sami sebe. Silní, kongruentní, životaschopní ľudia si dokázali poradiť tvorivým, realistickým a čestným spôsobom so všetkým, čo im život prináša... Tieto vlastnosti môže získať každý. Tým sa stáva mier dostupný nám všetkým, pokiaľ zmeníme svoje vedomie a svoje myslenie. Takouto zmenou budeme môcť vytvoriť sociálne a politicky taký svet, ktorý bude slúžiť potrebám všetkých ľudí, rešpektovať odlišnosť a vytvárať zväzky, založené na rovnosti.

Sme pri zrode ďalšej revolúcie v dejinách ľudstva. Nikdy doteraz nebolo toľko ľudí tak veľmi zstrašených a znepokojených stavom ľudstva. Súčasne sa však všade na svete objavuje mnoho ložísk tvorivej energie. Zdá sa, že hlavné volanie je po väčšom pociťovaní sebaúcty jednotlivca, po poctivejšom a láskavejšom vzťahu k iným a po vytváraní vhodného prostredia.

Myslím, že začíname vidieť koniec ľudstva pestujúceho násilné, diktátorské, poslušenské a stereotypné vzťahy k sebe navzájom. Začíname vytvárať vzťah spolupráce, voľby, posilňujúceho vodcovstva a skutočného chápania toho, ako byť plne ľudskou bytosťou.

Scenár dnešného mladého človeka

KTO SOM?

Som _____, _____, _____

V rodine som _____, _____, _____

V škole som _____, _____, _____

Medzi priateľmi som _____, _____, _____

Najradšej som:

Nerád (nerada) som:

ÚLOHA

Porozmýšľaj o tom, kto si, čo očakávaš od seba a čo očakávajú od teba. Ktoré sú tie roly, ktoré musíš každý deň „zahrať“, ktoré ťa viac oslovujú, nepáčia sa tí, ktoré musíš z povinnosti alebo dobrovoľne na seba „obliecť“?

Všeobecná deklarácia ľudských práv - vrátane svojho prvého článku - nebola konštatovaním reálneho stavu sveta, ale slávnostnou proklamáciou úsilia progresívnej časti ľudstva, jeho normou.

Koncepciou univerzálnych ľudských práv, za ktorými stojí autorita prvej celosvetovej organizácie ľudstva (OSN) a ňou garantovaného medzinárodného práva, dostáva idea ľudskej dôstojnosti nový rozmer. Nielen v tom zmysle, že sa tým aj sama stáva univerzálnou, ale aj v tom zmysle, že sa vytvoril univerzálny mechanizmus jej uplatňovania a ochrany.

Tak ľudská dôstojnosť, ako aj občianska rovnosť, predpokladajú nezávislosť.

V pôvodnom Jeffersonovom návrhu na Vyhlásenie nezávislosti je: „Všetci ľudia sú stворení slobodní a nezávislí“ („All men are created free and independent“).

Ľudia sú si rovní vtedy, keď jeden nezávisí od vôle druhého: základom tejto nezávislosti je sloboda a súkromné vlastníctvo. Ľudia sú dôstojnými ľudskými bytosťami, keď môžu byť sami sebou a zachovať si tak integritu svojej osobnosti.

O čom je Všeobecná deklarácia ľudských práv?

Všeobecná deklarácia ľudských práv (VDLP) predstavuje trvalý a doteraz neprekonaný základ moderného poňatia dôstojnosti človeka na celej Zemi. Text je to nie rozsiahly, skromných a úsporne vyjadrených 30 článkov, vojdú sa na jeden letáčik. OSN chce, aby sa takýto letáčik dostal do rúk každého občana Sveta v jeho rodnom jazyku. O čom to vlastne je, čo by sa každý občan sveta mal z tohto letáčika dozvedieť a zapamätať si?

Článok 1 vyjadruje filozofiu, na ktorej Deklarácia spočíva:

„Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a v právach.“

Je to lockeovská zásada prirodzeného práva, ktorá v dobe svojho vzniku mala veľký revolučný dosah: sloboda nie je teda človeku daná štátom, nie je milosťou od panovníka. Človek s ňou prichádza na svet nezávisle od zriadení, vlád a štátov, a nikto na svete nemá a priori oprávnenie siahnuť mu na jeho slobodu.

Článok 2 mal rovnako revolučnú podstatu, keď vyhlásil, že:

“Každý je nositeľom všetkých práv a slobôd.”

Znamená to, že každý človek je úplným subjektom všetkých ľudských práv. Založil tým princíp rovnosti a zakázal diskrimináciu ľudí na základe rasy, pohlavia, farby pleti, náboženstva, politického a iného presvedčenia, etnického či sociálneho pôvodu, majetku, rodového či iného postavenia.

Niet zákonného dôvodu, pre ktorý by jeden človek mohol byť povyšovaný nad druhého, všetci ľudia sú si rovní!

(Ale práve vtedy odhaľuje Orwell, že isté vlády upravujú túto zásadu na: „...ale niektorí sú si rovnejší!“)

MOJE HODNOTY

1

2

3

4

5

ÚLOHA

Každý z vás dostane päť kartičiek – skúste na kartičky napísať vaše najdôležitejšie hodnoty, ktoré považujete za najpotrebnejšie vo svojom živote. Porozprávajte sa o tom, kto aké hodnoty pokladá za najdôležitejšie a v závere môžete zosumarizovať, ktoré hodnoty boli v triede najdominantnejšie.

Článok 3 je prvým nosným stĺpom Deklarácie, uvádza články 4 až 21, stanovujúce rad občianskych a politických práv.

Hovorí, že:

“Každý má právo na život, slobodu a osobnú bezpečnosť.”

Revolučnosť tohto práva v jeho pôvodnej lockeovskej verzii spočívala v tom, že ja mám právo na svoj vlastný život!

Nie je to už právo panovníka na môj život, nie je to právo vlády naň, je to výlučne moje vlastné právo. Preto nesmiem byť držaný v otroctve, ako mi to zaručuje čl. 4, nesmiem byť mučený v súlade s čl. 5, či svojvoľne zatknutý podľa čl. 9.

Článok 22 je druhým nosným stĺpom Deklarácie, uvádzajúcim hospodárske, sociálne a kultúrne práva v článkoch 23-27.

Hovorí o práve na sociálne zabezpečenie.

Vo svojej podstate znamená uplatnenie práva na život v rámci tzv. druhej generácie ľudských práv. Človeku nestačí abstraktné právo na holý život. Právo na život sa stáva plnohodnotným ľudským právom iba ako právo na dôstojný život: aby bol taký, musí štát pre to zabezpečovať primerané sociálne, hospodárske a kultúrne podmienky.

Teda tu už ide nielen o právo na holý život, ale o právo na život v rámci 8 hodinovej pracovnej doby, život s právom na odpočinok, dovolenku, sociálne zabezpečenie a zdravotnú starostlivosť v chorobe a starobe.

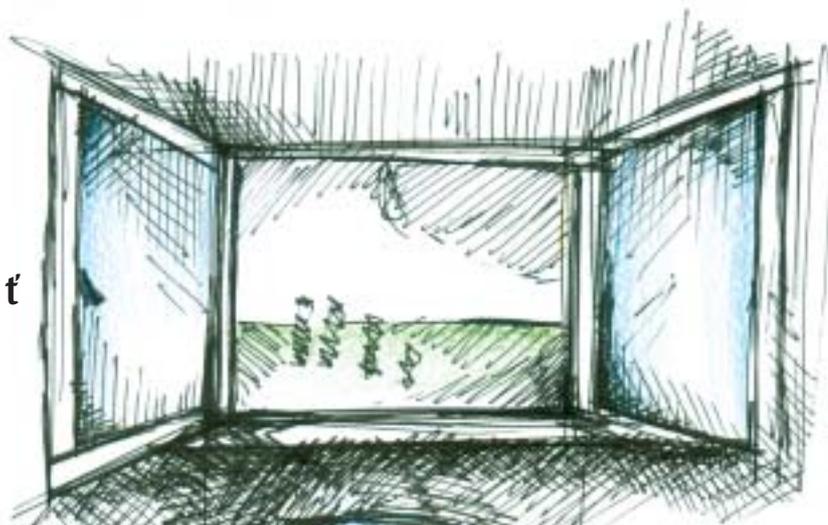
Predposledné dva články – 28 a 29 – stanovujú právo človeka žiť v takom spoločenskom poriadku, v ktorom môže všetky tieto práva a slobody plne realizovať. Ich obmedzenia môžu byť zákonom stanovené iba za účelom uznania a rešpektovania práv iných ľudí, morálky, verejného poriadku a všeobecného blahu spoločnosti, v ktorom človek žije.

Záverečný, 30. článok, napokon zakazuje taký výklad Deklarácie, ktorý by viedol k potlačeniu ktoréhokoľvek z práv tu obsiahnutých.

PRAVIDLÁ prí skupínovej práci

otvorenosť

vníímavosť

em patia

aktívne

počúvanie

II.

Menšínové práva

Väčšiny a menšiny

Na horskej chate v Tatrách sa zišlo päťdesiat dovolenkárov. Náhodne pozbieraná vzorka spoločnosti. Snehová kalamita ich na niekoľko dní uzatvorila pred svetom. Jediným spoločným rozptýlením je televízor v spoločenskej miestnosti. Čoskoro začnú škriepky o to, čo sa bude pozerať. Deti chcú rozprávky. Mládež pop music shows. Muži športové prenosy a krimi. Ženy seriály a love story. Slováci po slovensky, Maďari po maďarsky. Katolíci protestujú proti nemravným filmom, pacifisti proti násiliu na obrazovke, prívrženci ANO žiadajú spravodajstvo len na Markíze.

Najprv skúšajú vec riešiť demokraticky, t. j. väčšinovým hlasovaním. Nefunguje to najlepšie. Žien je tridsať a mužov dvadsať. Detí desať, mládežníkov tiež desať, dospelákov tridsať. Slovákov tridsaťpäť, Maďarov pätnásť. A tak ďalej... Vždy sa vyskytne nejaká väčšina, ktorá si „demokraticky“ presadí svoje. A tak sú nespokojní raz muži, raz deti, raz luteráni, prakticky stále Maďari.

Takáto „tyrania väčšiny“ nemôže nijakej menšine vyhovovať. Buď jej záujmy vôbec neberie do úvahy, alebo závisí len od ľubovôle, „...láskavosti“ tej ktorej väčšiny, či jej sem tam vyjde v ústrety. Menšiny preto dávajú pred prostým väčšinovým hlasovaním prednosť dosiahnutiu a uplatňovaniu nejakej rozumnej dohody, **konsenzu**.

Väčšinové rozhodovanie nie je o spravodlivosti, je iba o presadení záujmu silnejšieho, početnejšieho. Keď však väčšina uzná, že aj menšina má právo na existenciu, uznáva tým, že má aj právo na presadzovanie svojich špecifických záujmov. Kedykoľvek sa tieto špecifické záujmy menšiny dostávajú do rozporu s inými špecifickými záujmami väčšiny, musí sa hľadať nejaký konsenzus, prijateľný pre obe strany.

Ideálnym riešením pre uvedenú chatu by bolo mať toľko televízorov, koľko je tam diváckych záujmových skupín. Nakoľko to v danej situácii nie je možné, musí dôjsť ku **kompromísom**.

Dospeláci uznávajú, že deti majú právo na svoje rozprávky a kreslené seriály. Keď sú na programe, dostanú prednosť, a to bez ohľadu na pomer síl. Navyše, je aj v záujme dospeláckej väčšiny, aby boli deti spokojné. Keď už pre nič iného, aspoň dajú chvíľu pokoj. Väčšinové ženy priznávajú menšinovým mužom právo na sledovanie významných športových prenosov. Napokon aj Slováci dovoľia Maďarom pustiť si slávnostný koncert či film z Budapešti. Uznávajú, že platia za pobyt na chate rovnako ako ostatní, malí by mať teda aj právo na svoju časť televízneho času.

ČO JE KOMUNIKÁCIA?

Komunikácia je...

.....

Komunikovať znamená...

.....

Komunikujúci sú k sebe...

.....

Komunikujúci dbá o...

.....

Komunikácia neznamena...

.....

V komunikácii nemusím...

.....

V komunikácii chcem...

.....

V komunikácii mí vadí...

.....

V komunikácii je potrebné...

ÚLOHA

Dokončite vety!

Môžu sa takto prípad od prípadu dohadovať pri každom návrhu na zmenu programu. To je však namáhavé, konfliktné, nepraktické a neprehľadné. Najlepšie bude, keď sa dohodnú na nejakých pevných pravidlách hry. Povedzme tak, že si každá záujmová skupina určí svoje programové priority, a že všetci spoločne prijmu nejaký proporčný princíp, napríklad množstevný. Desať detí je dvadsať percent, dvadsať mužov je štyridsať percent, pätnásť Maďarov je skoro jedna tretina. Majú teda nárok na približne jednu tretinu programov v maďarčine.

To, čo sa odohráva v malom na horskej chate, odohráva sa vo veľkom v celom štátnom spoločenstve, a tých väčších a menších je tam oveľa viac. To, čo na chate trvá týždeň, prebieha po celý život spoločenstva. To, čo sa na chate týka iba televízie, zasahuje prakticky všetky sféry života daného spoločenstva. Výchovu a vzdelávanie, pracovné zaradenie, podiel na správe vecí verejných, spoločenský a súkromný život, zábavu a odpočinok.

Niektoré menšiny sú v niektorých spoločenstvách rešpektované odpradáva, ich práva na presadzovanie svojich špecifických záujmov sa uznávajú a uplatňujú.

Napríklad deti viac-menej vo všetkých európskych spoločenstvách. Iné menšiny majú zložitejšie osudy.

Napríklad homosexuáli boli rešpektovaní v antickom Grécku, od stredoveku začali byť prenasledovaní, a od polovice minulého storočia sa im v Európe opäť začalo priznávať právo na existenciu a teda aj na uplatňovanie svojich špecifických nárokov.

Kresťania boli prenasledovaní v starom Ríme, v stredovekej Európe sa stali väčšinovým spoločenstvom a začali sami prenasledovať inovercov, kacírov a odštiepencov. Dnes sa členia na viacero kresťanských cirkví a hľadajú vzájomný modus vivendi svojich vier.

Ženy sa v Európe začali domáhať svojich práv od začiatku minulého storočia a odvtedy postupne presadzujú svoje úplné zrovnoprávnenie s mužmi.

Dnes sa o svoje menšinové či špecifické práva uchádzajú stále ďalšie, doteraz tak či onak marginalizované či ohrozené skupiny ľudí, ako sú napríklad spotrebitelia, pacienti, handicapovaní, vegetariáni, ľaváci atď.

Etnické menšiny nie sú teda v tomto ohľade nijakou výnimkou. Nežiadajú nič neobvyklé, len uspokojovanie svojich špecifických potrieb tak ako všetky ostatné menšiny, iba uplatňovanie svojich menšinových práv. Nepredstavujú dočasnú skupinu (ako napríklad vojaci základnej služby), ale trvalo, obvykle celoživotne jestvujúcu skupinu (podobne, ako sú napríklad aj ženy). Na rozdiel od homogénnych skupín (napríklad rodových) však ide o heterogénnu, prierezovú skupinu, zloženú z detí, dospelých a starcov, zo žien i mužov, vegetariánov i mäsožravcov atď. Takou sú však, napríklad, aj pacienti, vegetariáni, či handicapovaní.

Od všetkých ostatných skupín sa však etnické menšiny odlišujú obvykle tým, že vytvárajú ucelené multifunkčné spoločenstvo. Vegetariáni sa od ostatných ľudí líšia iba jedným znakom, bezmäsitou potravou; pacienti od zdravých iba dočasnou poruchou svojho organizmu. Vegetariáni a pacienti obvykle necítia potrebu združovať sa natrvalo, príslušníci etnických menších túto potrebu majú.

TY - ODKAZ

Ak sformulujete TY odkazy, počúvajúcí sa cítia obviňovaný alebo kritizovaný. Má pocit, že si o ňom myslíte, že je zlý človek. Pri TY odkaze počúvajúcí neuvažuje o zmene svojho správania, ale rozmýšľa o tom, ako sa ubrániť resp. ochrániť pred „útočníkom“.

TY - odkaz je obviňujúci a kritizujúci.

JA - odkaz je pritom jasným vyjadrovaním toho čo, cítia vysielajúci. Je to špecifický, neposudzujúci výrok, ktorý vedie k pozitívnej zmene v správaní počúvajúceho.

JA - ODKAZ

JA - odkazom človek vyjadruje vlastné pocity.

JA - odkaz je jasný a neohrožujúci spôsob vyjadrenia toho, čo chcete a ako sa cítite. Dáva počúvajúcejmu možnosť voľby a rozhodnutia, či to, čo od neho očakávajú, spraví alebo nie.

Ak človek počuje JA odkaz vie, že nespravil niečo, čo sa od neho chcelo alebo očakávalo. Môže sa preto cítiť nepríjemne, ale nie obvinený alebo ohrozený.

Formulácia JA odkazov má obsahovať 3 prvky:

- Vaše pocity
- neobviňujúci opis správania
- následky správania, ktoré sa Vás týkajú

Etnické menšiny

Etnická menšina je komplexné malé spoločenstvo v rámci spoločenstva väčšieho, dominantného. Obvykle sa vyznačuje svojim vlastným jazykom, vlastnou kultúrou, vlastnými dejinami, vlastnou hodnotovou škálou, vlastnými symbolmi a znakmi a pod. Toto všetko vstupuje do pocitu vlastnej identity každého príslušníka danej etnickej menšiny.

Preto sú špecifické práva etnických menšín právami komplexnými.

Týkajú sa všetkých základných rovín, aspektov a sfér života daného etnického spoločenstva. Ich komplexné priznanie a napĺňanie je dôležité pre plnohodnotný život tohto spoločenstva, pre nezmrzačené zachovanie a rozvíjanie jeho etnickej identity.

Práve pre tento komplexný, multifunkčný charakter špecifičnosti etnických menšín sa dominantné národné spoločenstvá omnoho ťažšie vyrovnávajú s uznávaním princípu ich rovnoprávnosti, ich plnohodnotnej participácie na živote spoločnosti v rámci toho ktorého štátneho celku.

Asimilačné tlaky na etnické menšiny – či už globálne (prečo nie ste takí ako my?), alebo aspoň parciálne (aspoň v tomto by ste sa nám mohli prispôbiť!) – sú omnoho väčšie než v prípade ostatných menšín.

Aj pre toho najzarytejšieho mäsožravca bude vegetarián nanajvýš tak čudák, aj to len v oblasti svojho stravovania. V tom ostatnom sa ničím nelíši. Pokiaľ ho nenúti stať sa tiež vegetariánom, nejaví sa teda ako nejaké celkové ohrozenie mäsožravého človeka, ako jeho rival, či dokonca nepriateľ. Vegetariánov možno preto tolerovať pomerne ľahko.

Ťažšie je to už, napríklad, s homosexuálmi, keď si po priznaní práva na svoju existenciu začali nárokovať aj právo na legalizáciu partnerského spolužitia, či nebodaj právo na homosexuálne manželstvo. To už totiž viac narúša tradičnú predstavu manželstva, ochrany klasickej párovej rodiny, tradičnej sexuálnej mravnosti.

Rôzne menšiny boli preto v európskych dejinách rôzne akceptované podľa toho, nakoľko súhrn ich špecifičností narúšal stereotyp „normálnosti“ väčšinového spoločenstva, nakoľko sa od neho odlišoval, nakoľko ho „provokoval“ svojou odlišnosťou.

S etnickými menšinami je to omnoho komplikovanejšie než v ostatných prípadoch, a to práve pre komplexnosť ich špecifických črt.

V novoveku sa Európa postupne učila vyrovnávať sa s náboženskými menšinami, ktoré boli v tomto ohľade akýmsi jednoduchšími predchodcami menšín etnických.

Židia boli po celý starovek a stredovek utláčaní a prenasledovaní ako výrazne odlišná náboženská menšina a v procese novovekého dozrievania európskych národov sa postupne stávajú niečím viac ako úplne svojráznou etnickou menšinou so svojim vlastným jazykom, kultúrou, hodnotovým systémom, tradíciami, históriou a celým spôsobom života.

Iný typ výrazne odlišného spôsobu života bol príčinou trvalej diskriminácie Rómov, pretrvávajúcej až dodnes.

Najčastejšie chyby, páchané pri komunikácii

Najčastejšie chyby, páchané pri komunikácii:

- povýšenecké správanie
- sarkastické poznámky
- prikazovanie
- intolerancia
- ľahostajnosť
- netrpezlivosť, nepozornosť
- neschopnosť počúvať
- poučovanie, mentorovanie
- sebeckosť
- nadradenosť
- vypočúvanie (typ krížového výsluchu)
- vyhrážanie, osočovanie, hrubosť
- podceňovanie partnera, neustále poskytovanie nevyžiadanych rád
- ješitnosť
- vlastná neomylnosť
- hranie sa na psychológa
- neurčitosť prejavu, používanie frázy
- vyjadrovanie varovných predpovedí, skepticizmus
- moralizovanie a puritánsť
- subjektivismus, podliehanie vlastnému prvému dojmu
- zamračená tvár
- hyperjastvo (ja, iba ja, stále len ja)

ÚLOHA

Zostavte príklady a potom ich preformulujte na „JA-odkazy“.

Slovenská republika je modelovým príkladom krajiny, ktorá sa v rámci európskych dejín pomerne dosť oneskorene, až na prahu 21. storočia, začína učiť umeniu moderného poňatia spolužitia väčšín s menšinami.

Učí sa tomu do značnej miery aj na vlastných chybách, pri prekonávaní ktorých jej citeľne pomáhajú európske normy, záväzné pre kandidátsku krajinu na vstup do Európskej únie.

A tento jej historický handicap sa netýka iba etnického spolužitia, ale aj celého radu ďalších rozmanitých menšín, hlásiacich sa aj na Slovensku o svoje práva.

Ešte stále zaostávame za Európou napríklad v otázke ženských práv, práv pacientov, alebo práv homosexuálov, pričom je isté, že ďalšie sa budú postupne otvárať.

Treba si pritom uvedomiť, že až do roku 1992 boli Slováci v podstate menšinovým národom, teda etnickou menšinou, ktorá preberala pravidlá spolužitia s rôznymi inými menšinami, i s dominantným väčšinovým národom práve od tohto väčšinového národa. Za Rakúsko-Uhorska od Maďarov, za Československej republiky od Čechov. Oni určovali modus vivendi tej ktorej krajiny, jej legislatívu a normy vzájomnej tolerancie.

Až od roku 1993 sa Slováci stávajú dominantným národom Slovenskej republiky a je to ich politická reprezentácia, ktorá začína určovať pravidlá spolužitia s etnickými menšinami v rámci nového štátu. Predovšetkým s Maďarmi a Čechmi ako s príslušníkmi bývalých dominantných národov na území Slovenska, a rovnako aj s Rómami ako s menšinou, ktorá bola aj na tomto území po stáročia marginalizovaná a dnes sa začína vehementne hlásiť o svoje menšinové práva.

Pre svoju početnosť sú rozhodujúcimi menšinami SR Maďari a Rómovia. Od toho, aký postoj zaujme politická reprezentácia dominantného národa k týmto dvom menšinám, akým spôsobom a do akej miery ich bude integrovať do spoločenského života krajiny, závisí stupeň jej demokratického rozvoja, úroveň jej multikultúrneho charakteru, a teda aj šance na jej vstup do Európskej únie a jej plnohodnotného partnerského postavenia v nej.

Pritom tu však ide o dva podstatne odlišné okruhy problémov.

Integrácia Rómov je problémom likvidácie enkláv slovenskej zaostalosti. Nemožno vstupovať do Európy s rozsiahlymi a početnými getami, v ktorých vegetuje desať percent marginalizovaných občanov krajiny, prevažne s nedokončenou základnou školou, prevažne analfabetov, ľudí, ktorí nepoznajú splachovacie záchody a kúpeľne, ktorí sú skoro stopercentne nezamestnaní.

Na druhej strane ide o vysoko politicky a kultúrne vyspelú maďarskú menšinu, pre ktorú je príznačný vysoký stupeň národnej identity. Má svoju pomerne jednotnú politickú reprezentáciu, ktorá v súčasnosti dôstojne participuje na správe vecí verejných vo vláde krajiny, v jej parlamente, v jej regionálnych a miestnych orgánoch moci.

Predstavitelia maďarskej menšiny zaujali v spoločenskom a politickom živote krajiny miesto, z ktorého ich už nemožno beztrešne vrátiť späť do marginálneho postavenia. Treba s nimi počítať ako s trvalým konštitutívnym prvkom ďalšej existencie a rozvoja Slovenskej republiky. Dnes sú jedným z veľmi dôležitých zdrojov stability demokratického režimu a právneho štátu na Slovensku, bez ktorého by naše postavenie v Európe bolo omnoho problematickejšie. Treba s tým počítať aj do budúcnosti.

Charakteristika rivalizujúcej, súťaživej spoločnosti

(v neprospech seba žiť)

- kto je viac, kto je menej?

- kto je víťaz, kto je porazený?

- obidvaja porazení

Charakteristika kooperujúcej, spolupracujúcej spoločnosti

(v prospech seba žiť)

- som iný, si iný...

- víťaz - víťaz

ÚLOHA

Porozprávajte sa, aké máte skúsenosti!

V akom prostredí žijete, aká je atmosféra v škole?

Čo vám vyhovuje, čo by ste zmenili a ako?

Je možné riešiť konflikty tak, aby obidvaja partneri vychádzali ako víťazi?

Maďarská menšina a jej politická reprezentácia sú pre Slovensko prínosom, a nie príťažou. Ich záujmy nie sú v rozpore so slovenskými záujmami, ale navzájom sa dopĺňajú. Potrebujeme sa navzájom, spolu tvoríme občiansku spoločnosť Slovenska, naša domáca integrácia je podstatným predpokladom našej integrácie európskej.

Menšinovým právam vôbec a právam etnických menšín zvlášť bude v 21. storočí európska spoločnosť venovať zaslúžene prvoradú pozornosť a Slovensko by v tomto trende už nemalo naďalej zaostávať.

Boj černošskej menšiny v USA za plnú rovnoprávnosť s beloškou väčšinou prebiehal od zrušenia otroctva. O sto rokov neskôr prezident J. F. Kennedy predložil kongresu návrh zákona, ktorý mal zaručiť „taký druh rovného zaobchádzania, ktorý by sme chceli aj sami pre seba.“ Na podporu svojich požiadaviek zorganizovali černošskí aktivisti masový pochod do Washingtonu. 28. augusta 1963 sa tam pred Lincolnovým pamätníkom uskutočnila protestná manifestácia, na ktorej známy černošský vodca Martin Luther King predniesol svoj slávny prejav *Mám taký sen*.

Martin Luther King Jr., *Mám taký sen* (I have a Dream) In: Melvin I. Urofsky, ed., *Basic Readings in U.S. Democracy*, USIA Washington D.C. 1994.

Pred sto rokmi veľký Američan, v symbolickom tieni ktorého tu stojíme, podpísal Vyhlásenie nezávislosti. Tento závažný dokument sa stal veľkou pochodňou nádeje pre milióny čiernych otrokov, spaľovaných zničujúcou nespravodlivosťou. Prišlo to ako radostný úsvit po dlhej noci podrobenosti. Ale sto rokov ubehlo a Černosi ešte stále nie sú slobodní; sto rokov ubehlo a Černosi sú kruto mrzačení okovami segregácie a reťazami diskriminácie; sto rokov ubehlo a Černosi žijú na osamotenom ostrove biedy uprostred oceánu hojnosti; sto rokov ubehlo a Černosi stále chradnú na okraji americkej spoločnosti a nachádzajú sa vo vyhnanstve vo svojej vlastnej krajine. Keď architekti našej republiky napísali vznešené slová americkej Ústavy a Vyhlásenia nezávislosti, podpísali tým zmenku, ktorej dedičom sa stal každý Američan. Táto zmenka sľubovala, že všetci ľudia, áno, práve tak čierni ako bieli, majú zaručené neodcudziteľné právo na život, slobodu a vlastné šťastie.

Musím vám povedať, priatelia, že aj keď čelíme dnešným a zajtrajším ťažkostiam, ešte stále mám taký sen. Je to sen, hlboko zakorenený v americkom sne, že jedného dňa tento národ povstane a začne žiť podľa pravého zmyslu svojej Deklarácie nezávislosti, v ktorej stojí: považujeme tieto pravdy za nezvratné, že všetci ľudia sú stvorení ako sebe rovní. Mám taký sen, že moje štyri malé deti budú jedného dňa žiť v krajine, kde ich nebudú posudzovať podľa farby pleti, ale podľa čistoty ich charakteru. Snívam o tom už teraz. Mám taký sen, že jedného dňa sa aj v Alabame budú môcť malý čierny chlapec a čierne dievča držať za ruku s malým bielym chlapcom a bielym dievčaťom ako brat a sestra. Snívam o tom už teraz!

A keď dáme slobode zazvoniť, keď bude zvon znieť z každej dediny a osady, z každého štátu a mesta, budeme vedieť urýchliť príchod dňa, kedy všetky božie dievky - čierne a biele, židia i bezverci, katolíci a protestanti - budú schopní chytiť sa za ruky a spievať slová starého černošského spírítuálu: „Slobodní, slobodní, vďaka ti Bože, už sme slobodní.“ (Free at last, free at last; thank Got Almighty, we are free at last)

Byť porazeným

1. Najdôležitejšie, čo si myslím o porazených:

.....
 .....

2. Keď som porazený/á ja, voči víťazovi často cítim:

.....
 .....

3. Keď zostanem v nejakom konflikte porazený/á ja:

- vyhýbam sa druhému
- pripravujem sa na odvetu
- sťažujem sa na víťaza
- svoje napätie ventilujem na ďalšej osobe
- zostanem nesmelý/á a váhavý/á
- iné:

Byť víťazom

1. Na víťazstve sa mi páči najviac to, že

.....
 .....

2. Čo sa mi nepáči na víťazstve

.....
 .....

3. Čo cítim, keď som víťazom ja a ten druhý prehráva?

.....
 .....

4. Keď v nejakom konflikte vyhrávam ja, ale aj ten druhý, tak

.....
 .....

a cítim .....

ÚLOHA

Dokonči vety!

Za záverečný akt amerického boja proti rasovej segregácii možno považovať prijatie federálneho Zákona o občianskych právach. Bol prijatý v roku 1965 a znamenal zrovnoprávnenie farebného obyvateľstva USA aj vo všetkých rovinách občianskeho života krajiny.

V súčasnosti nastáva kvalitatívny posun k ďalšej konkretizácii ľudských práv. V tejto rovine sa už človek neuspokojuje s uplatňovaním práva na „holý“ život, ani práva naň v dôstojných materiálnych podmienkach, ale žiada si jeho zabezpečenie vo vlastnom kultúrnom spoločenstve.

Každé kultúrne spoločenstvo integruje všetkých svojich príslušníkov silou ich permanentnej vzájomnej identifikácie sa s danou kultúrou.

Ak je táto kultúra menšinová, vystupuje do popredia v identifikácii sa jej príslušníkov s ňou uplatňovanie práva na odlišnosť od väčšinovej kultúry toho širšieho spoločenstva, v rámci ktorého daná menšina existuje. Jej zdôrazňovanie práva na odlišnosť je tým razantnejšie, čím je väčšinová kultúra spoločnosti dominantnejšia a expanzívnejšia.

Kultúra spoločenstva, ktorého je človek príslušníkom, sa stáva integrálnou súčasťou jeho osobnosti, jeho vlastného Ja, teda subjektu jeho ľudskej dôstojnosti.

Preto „...zachovanie kultúrnej identity treba považovať za nevyhnutnú podmienku zachovania dôstojnosti, ktorá si tak žiada zvláštnu ochranu, prekračujúcu hranice ochrany, poskytovanej individuálnymi ľudskými právami“ (J. Herman Burgers, The Right to Cultural Identity, in: Jan Berting et al., eds., Human Rights in a Pluralist World, London, UNESCO 1990, pp. 251- 252).

V duchu tejto tretej generácie ľudských práv sa o svoju rovnosť v dôstojnosti začali napokon uchádzať aj etnické skupiny tzv. pôvodných obyvateľov rôznych krajín, ako napr. Indiáni v Amerike, Eskimáci v Kanade, Aboriginci v Austrálii a pod.

Základným jadrom kultúrnej identity každého spoločenstva býva jeho jazyk.

Pre poddaného francúzskeho kráľa bola sloboda prejavu už sama osebe obrovskou revolučnou vymoženosťou. Prijímal ako samozrejmosť, že sa táto sloboda prejavu uplatňuje v jazyku revolúcie, a to aj v prípade, že sám nebol etnickým Francúzom.

Náš súčasník túto slobodu transformuje z roviny prvej generácie ľudských práv do roviny ich tretej generácie: domáha sa slobody prejavu vo svojej materčine.

Pre príslušníka väčšinového národa je uplatňovanie tohto práva samozrejmosťou. Jeho materinský jazyk je dominantným a spravidla aj štátnym jazykom krajiny, ktorej je občanom. Jeho kultúrna a jazyková identita sa dnes automaticky stáva aj prirodzenou súčasťou jeho občianskej identity, a teda aj jeho komplexnej „demokratickej dôstojnosti“.

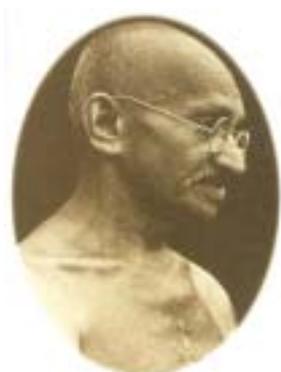
Príslušník etnickej menšiny (čo je najčastejší prípad) však musí o túto „samozrejmosť“ v mnohých krajinách sveta ešte aj dnes úporne bojovať. Jeho „demokratická dôstojnosť“ býva v tomto zmysle často neúplná, zmrzačená, lebo sa mu bráni zahrnúť do nej prvok vlastnej kultúrnej a jazykovej identity.

HISTORICKÉ OSOBY

pozitívne

negatívne

ÚLOHA

Skúste sa identifikovať s historickými osobnosťami, ktoré v pozitívnom resp. negatívnom smere ovplyvnili chod dejín.

Najprv každý rieši svoju úlohu sám, potom podľa historických postáv (buď podľa obdobia resp. podľa ich spoločných znakov alebo i.) vytvorte malé skupiny a porozprávajte sa o ich prínose resp. negatívnom vplyve v prospech alebo neprospech ľudstva. Zvoľte jedného hovorcu, ktorý potom vo veľkom kruhu tlmočí vaše názory.

Obvyklá argumentácia politických predstaviteľov dominantného národa znie: ste plnohodnotnými občanmi! Žiadať nejaké menšinové práva znamená žiadať práva navyše, teda vytvárať nerovnosť medzi rovnoprávnymi občanmi. Príslušníci etnických menšín by tým nadobudli práva, ktoré ostatní občania nemajú.

Je to falošná argumentácia. Nejde o práva navyše, ide o **vyrovnávajúce práva**. Sú to práva, ktoré vyrovnávajú šance a podmienky pre rôznych, nerovnakých ľudí, aby sa mohli stať rovnými, rovnocennými občanmi. Nejde o vytváranie nových privilégií, ale o kompenzáciu už jestvujúcich privilégií.

Jestvujúcim bežným privilégiom je napríklad oficiálne ustanovenie jazyka dominantného národa krajiny za jej úradný či štátny jazyk (Ústavou či Zákonom o štátnom jazyku).

Jazyk menšiny sa tým automaticky dostáva do podriadeného postavenia.

Takéto privilégiom štátneho jazyka možno kompenzovať iba prijatím primeraného zákona o postavení menšinového či menšinových jazykov danej krajiny. Tým sa žiadny menšinový jazyk nepriviléguje, iba sa napráva, vyrovnáva už jestvujúca privilegovanosť jazyka dominantného národa.

Menšiny v tomto ohľade teda nežiadajú nič viac než to, aby „demokratická dôstojnosť“ ich príslušníkov spočívala na tých istých základoch ako „demokratická dôstojnosť“ príslušníkov väčšinového národa: na sebe vlastnej kultúrnej a jazykovej identite.

Hovoríme tu o etnických väčšinách a menšinách, čo nemusí vždy znamenať rozdiel v počtoch. Rovnako tu môže ísť aj o rozdiel medzi národom dominantným, teda vládnucom etnikom, a národom podrobeným, teda etnikom, nachádzajúcim sa v podriadenom postavení v danej krajine.

Slovenská republika je multikultúrnou krajinou s približne 20 percentným podielom etnických menšín. Pokus o vybudovanie národného štátu tu od počiatku narážal na túto jej multikultúrnu podstatu, na komplex živých a životaschopných kultúrnych a jazykových identít jednotlivých menšín, ktoré sa aj v tomto priestore hlásia o svoje právo na život. Nielen práva na holý život ich jednotlivých príslušníkov, nielen na ich hmotne zabezpečený život, ale aj na život v „demokratickej dôstojnosti“, zodpovedajúcej začiatku tretieho tisícročia.

Slovenskí nacionalisti sú presvedčení, že reálne práva národnostných menšín tejto krajiny sú „nadštandardné“ a že nároky, týkajúce sa kultúrnych a jazykových práv, ktoré ich predstavitelia vznášajú, sú iba provokáciou (predovšetkým zo strany predstaviteľov maďarskej menšiny na Slovensku), nemajúcou vo svete obdobu.

Podľa názoru slovenského právneho experta „...medzinárodný štandard ochrany menšín a práv osôb patriacich k národnostným menšinám je súhrn tých záväzkov, ktoré prijali štáty v univerzálnych a partikulárnych medzinárodných zmluvách a iných dokumentoch... Európsky štandard tvorí súbor záväzkov európskych štátov a oprávnení osôb patriacich k národnostným menšinám, ktoré sú ich občanmi, zakotvených v univerzálnych medzinárodných dokumentoch...“

(Štefan Šebesta, Medzinárodná ochrana národností, Bratislava 1997, s. 13).

V tomto kontexte nemá tvrdenie o tzv. slovenskom nadštandarde nijaké oprávnenie.

KTO MÁ PRAVDU?

PODOBENSTO O SLEPÝCH MUŽOCH A SLONOVI

Kedysi žilo v Industáne šesť mužov. Túžili sa naučiť o niečo viac, a tak si raz išli prehliadnuť slona. (Zamyslite sa, veď boli všetci slepí.)

Prvý sa priblížil k slonovi a stalo sa, že zakopol a spadol priamo oproti veľkému statnému sloniemu telu. Začal okamžite kričať: „Môj bože, veď slon, zdá sa, veľkej stene podobá sa!“

Druhý, cítiac pod rukou sloní kel, kričí: „Oh, čo to tu máme? Tak oblé, hladké, ostré to je? Môj hmat jasne hovorí, že slon má tvary oštep!“

Keď tretí prišiel k slonovi bližšie, stalo sa, že do ruky vzal krútiaci sa sloní chvost. Hrdo ho dvíha a potom povie: „Zisťujem, že slon ako had má tvary.“

Štvrtý obrovskú sloniú nohu pod kolenom ohmatáva. „Aké divné stvorenie to náš Pán dokázal stvoriť, povedal by som, že slon je viac stromu podobný!“

Piaty, ktorý dostal šancu slonie ucho poznať bližšie, hovorí: „Och, vy zo všetkých najslepejší, ja vám poviem, čo slon najviac pripomína. Ak môžeš, vyvráť mi tento fakt. Veď tento sloní zázrak má jasne podobu vejáru!“

Šiesty nechce viac otáľať, pomaly sa plazí okolo zvieratá, až zrazu vlniaci sa chobot chytí. Cítiac v rukách tvary, hneď s istotou všetkým tvrdí: „Slon ako povraz vypadá!“

A tak tí muži z Industánu dlho a hlasno sa dohadujú, každý si za svojim tvrdohlavo stojí. Dôrazne a hlasne sa presviedčajú. Aj keď každý z nich časť pravdy má, predsa každý z nich sa mylí!

ÚLOHA

Skúste podobné situácie modelovať resp. z vlastných skúseností nájsť zážitky, kde ste cítili stret záujmov, konflikt v hodnotách atď.

Všetko je relatívne - kto má pravdu?

Napr.: Idete večer do kina a tvojho priateľa/tvoju priateľku nechcú pustiť do kina resp. predať mu/jej cigarety, lebo ešte nemá 18 rokov. Čo urobíš?

Zabudol si na Deň matiek a prechádzaš sa v národnom parku, okolo teba rastie veľa krásnych poľných kvetov. Čo urobíš?

Pokiaľ ide o druhú otázku, stačí uviesť celý ten sústavne narastajúci súbor medzinárodných dokumentov, týkajúcich sa menšinových práv vôbec a jazykových práv menšín zvlášť, ktorý vznikol za posledných pár rokov:

počnúc Európskou chartou regionálnych alebo menšinových jazykov, prijatou Radou Európy v r. 1992,

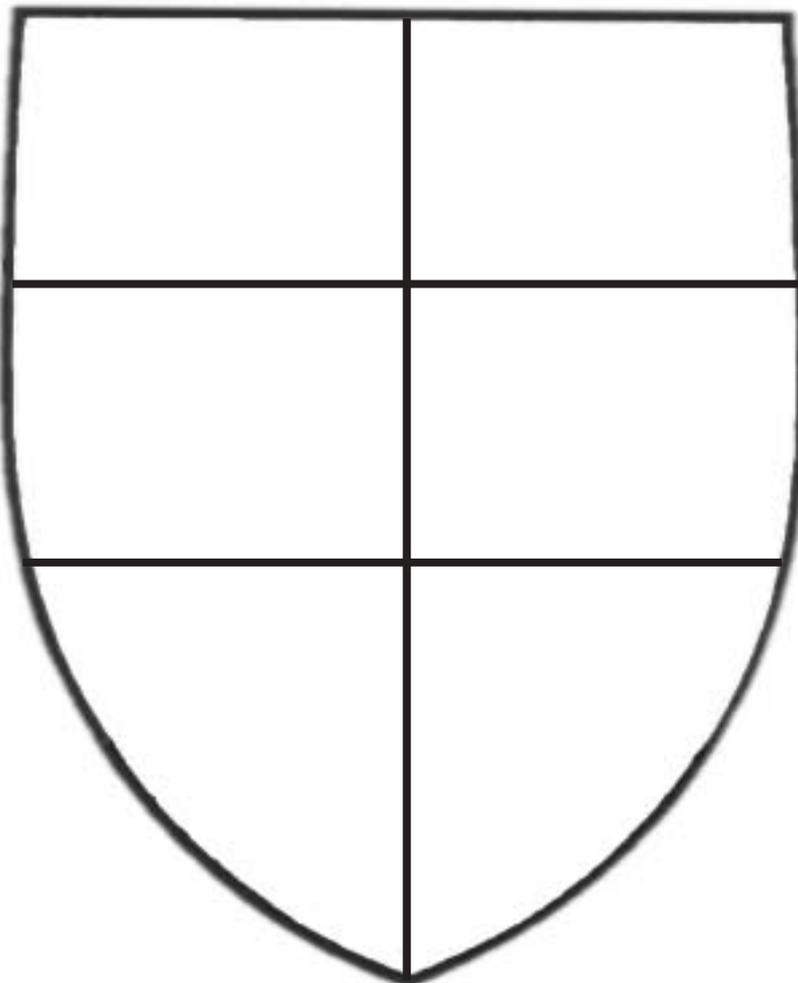
pokračujúc Všeobecnou deklaráciou jazykových práv z Barcelony 1996, ktorej iniciátorom bol Medzinárodný PEN klub, a končiac, povedzme, Odporúčaniami o jazykových právach z OBSE, či Haagskymi odporúčaniami, týkajúcimi sa práv na vzdelávanie národnostných menšín, vypracovanými prestižnou Foundation for Inter-Ethnic Relations pre potreby vysokého komisára pre národnostné menšiny.

Je to európsky trend z konca dvadsiateho storočia.

Je potešiteľné, že nové Slovensko berie konečne tento trend na vedomie a začína odstraňovať prekážky, ktoré stoja v ceste k integrácii vlastnej kultúrnej a jazykovej identity do konceptu demokratickej dôstojnosti tých svojich občanov, ktorí sú príslušníkmi jeho národnostných menšín.

Zostavte svoj erb (erb triedy, školy, ...):

Všeobecný morálny odkaz charty ľudských práv

**Nemôžem
odoprieť druhým
nič, na čo mám
nárok i ja.**

**Potrebujem mať
pocit, že mi
rozumejú a berú
ma takú, aká som,
a kto som.**

III.

TOLERANCIA

Mary Robinson, Vysoká komisárka OSN pre ľudské práva - prejav na Štokholmskom medzinárodnom fóre: Bojujeme proti intolerancii (29.januára 2001)

„Ľudstvo dosiahlo za uplynulé stáročia veľký pokrok. Žijeme vo veku revolučných objavov v oblasti vedy, medicíny a techniky, ktoré zlepšili kvalitu nášho života spôsobom, nepredstaviteľným pre predchádzajúce generácie. Užívajúc plody pokroku ľudského génia však musíme zároveň konštatovať, že v našom údajne vyspelom svete sa naďalej zachovávajú všetky spôsoby porušovania ľudských práv. Sme si tiež vedomí, že naša schopnosť priviesť ľudstvo do katastrofy nie je len teoretickou možnosťou, ale niečím, čo sa aj skutočne stalo pred necelými šesťdesiatimi rokmi. Intolerancia je deštruktívna sila, ktorá je schopná ničiť životy a ohroziť všetok pokrok, ktorý ľudstvo dosiahlo.

Našou prvou povinnosťou zoči voči intolerancii a zvlášť jej najextrémnejším prejavom - genocíde a zločinom proti ľudskosti - je nezabúdať a svedčiť. Musíme však urobiť viac než len pamätať si: máme svätú povinnosť urobiť všetko čo je v našej moci v boji proti intolerancii vo všetkých jej prejavoch.“

Čo je v nás spoločné a čo rozdielne?

- v trojici:

- zvlášť chlapci a dievčatá:

- v triede spolu:

- na celej škole:
(pracuje celá trieda)

ÚLOHA

Najprv pracujeme v malých skupinách a skúsime nájsť tie spoločné znaky, ktoré sú typické pre každého člena v skupine. Potom sa zameriame na znaky, ktoré sú odlišné. Potom vytvorí skupinu dievčatá a chlapci, ktorí sa snažia nájsť čím viac znakov na podobnosť a rozdielnosť v skupine. V závere pracuje celá trieda a skúsi nájsť spoločné a rozdielne znaky pre celú triedu a potom pre celú školu. Po každej úlohe sa vytvorí veľký kruh, kde zvolení hovorcovia referujú o úlohe.

POSTOJE

Človek sa vyvíja, jeho poznatky, city a tendencie konania vzhľadom na rozličné predmety v jeho svete sa organizujú do trvalých sústav, nazývaných postojmi - zdôrazňujeme 3 zložky postoja:

1. poznávací (kognitívna) zložka: názor jednotlivca o predmete, hodnotiaci názor, či je niečo, niekto dobrý alebo zlý,
2. citová (afektívna) zložka: emócie súvisiace s predmetom; má motivačný charakter, usmerňuje jednotlivca v tom, čo je príjemné - nepríjemné, obľúbené - neobľúbené atď.,
3. konatívna zložka: pohotovosť správania súvisiaca s postojom - pomáhajúce resp. poškodzujúce správanie (tendenčnosť konania).

Človek má množstvo postojov voči ľuďom, predmetom, spoločnosti, politickým a ekonomickým javom, umeniu, bohu, a má veľa postojov aj voči sebe.

S vývinom človeka sa vyvíjajú aj jeho postoje. Postoje, ktoré sa u každého človeka vyvíjajú, sú podobné postojom jeho rodiny, priateľov, susedov a krajanov.

Priaznivé postoje – rozvíja k predmetom a ľuďom, ktorí uspokojujú jeho potreby.

Nepriaznivé postoje – k predmetom a ľuďom, ktorí naozaj alebo iba zdanlivo ohrozujú dosiahnutie jeho cieľov.

Postoje stvárajú aj informácie, ktorým je jednotlivec vystavený.

Pridružovanie sa človeka ku skupinám má životne dôležitú úlohu pri vytváraní jeho postojov. Tak skupiny, ktorých je jednotlivec členom a s ktorými sa stýka, ako aj skupiny, ktorých nie je členom, ale na členstvo v nich ašpiruje, sú dôležité pri stváraní jeho postojov.

MIERA TOLERANCIE

voči:

- ženám
- dôchodcom
- vegetariánom,
- ochrancom zvierat,
- žobrákom,
- zlodejom,
-
-

ÚLOHA

Vytvoríme v triede diagonálu: v pravom rohu najtolerantnejší a v ľavom rohu najnetolerantnejší sa postavia podľa toho, ako sa cítia voči tým, ktorých budeme menovať.

Tolerancia resp. intolerancia sa znižuje vždy bližšie k stredovej polohe. Skupinu určí vždy ten, ktorý je na rade!

TOLERANCIA

Na rozdiel od rasizmu, xenofóbie, etnickej, náboženskej, či triednej výlučnosti a nadradenosti je tolerancia základom demokratického postoja voči každému, kto sa od mňa líši svojou farbou pleti, svojím pôvodom, svojou kultúrou a jazykom, svojimi zvykmi a tradíciami, svojimi názormi, svojou vierou a politickým presvedčením, svojím spôsobom života a podobne.

Tolerancia - znášateľnosť: je odmietanie predsudkov vo všetkých oblastiach ľudského spolužitia.

Rôzne formy a stupne tolerantného správania:

- pasívna tolerancia (ľahostajnosť): nevšímam si iných ľudí, neberiem ich na vedomie. Pasívna tolerancia je teda introvertná a egoistická, je to tolerancia ľudí, ktorí chcú mať pokoj od všetkých, čo im nemôžu byť užitoční, z ktorých nemôžu bezprostredne profitovať.

- laissez faire, laissez passer - žiť a nechaj žiť: ja dám pokoj tebe, ty dáš pokoj mne, pasívna tolerancia nezakladá spolužitie, iba umožňuje žitie vedľa seba.

Je teda iba elementárnym spoločenským konsenzom, čosi ako ozbrojený mier - nevstupujeme si do cesty, navzájom sa vyhýbame, snažíme sa žiť vedľa seba tak, aby sme sa navzájom čo najmenej všímali. V prípade, že jedni sú dominantnými občanmi, stávajú sa tí druhí občanmi druhého rádu.

- aktívna tolerancia ako úsilie pochopiť tých druhých, poznať v čom a prečo sú iní, brať do úvahy ich inakosť. Pochopiť ich znamená zbavovať sa predsudkov voči nim. Demokratický štát spočíva na jednotnej občianskej spoločnosti.

Tolerovať to znamená uplatňovať výsostne demokratický princíp občianskej rovnosti.

- aktívna tolerancia ako záväzok integrovať tých iných do spoločnosti v ktorej žijeme vedľa seba, pomáhať im pri tejto integrácii; integrovať znamená brať ich s celou vlastnou identitou a inakosťou ako seberovných.

Východiskom tolerancie musí byť úsilie o porozumenie, snaha pochopiť toho druhého, poznať jeho kultúru, jeho tradície, mravy a zvyky, nechať si vysvetliť jeho spôsob života a celý jeho hodnotový systém. Aktívna tolerancia je hybnou silou poznania toho druhého, porozumenia jeho inakostí a jej zdrojov.

Čím viac toho druhého poznávame, čím viac vieme pochopiť jeho pohnútky a zvyky, čím viac sa zblížujeme s jeho kultúrou a mravmi, tým menej je ten druhý pre nás cudzincom, záhadou, voči ktorej sme v strehu, tým je nám aj bližší.

Čím viac niekoho chápeme, tým viac sme ho schopní tolerovať.

EVA LATHAM

Tolerancia ako nevyhnutný prvok kultúry mieru, demokracie a ľudských práv

In: Democracy and Tolerance, The Corean National Comission for
UNESCO, Seul 1995, p. 199

Príklad dopravných pravidiel:

Pri dodržiavaní dopravných pravidiel sme ako účastníci podrobení kontrole polície. Môžeme byť pokutovaní, keď porušíme zákon. Ak by každý akceptoval dopravné pravidlá, nebola by potrebná žiadna kontrola na vylúčenie nebezpečenstva a neistoty.

Masová doprava vytýčila potrebu tolerancie a tak regulácia, ako aj kultúra dopravy, boli vynútené v súlade s pravidlami, ktoré prijala väčšina verejnosti, hádam aj nad rámec osobného záujmu, nad rámec vlastného prospechu. Iba menšina vníma systém regulácie dopravy ako obmedzenie, je však stále viac charakterizovaná ako kriminálny živel. Keď je tento živel prichytený, väčšina to prijíma a ospravedlňuje, a niekedy takto k tomu pristupujú aj samotní porušovatelia zákona.

Teraz si predstavme - ako sociálny experiment -, že jedného dňa semafony prestanú fungovať a polícia štrajkuje. Zvážme, ako sa budú správať všetci tí ľudia, ktorí prijali dopravné pravidlá a bežne tieto pravidlá nepovažujú za obmedzujúce. Myslím si, že odpoveď všetkých, vrátane mojej, je jasná.

Aké plynú poučenie z tohto príkladu, pokiaľ ide o pojem tolerancie?

Výsledok prieskumu:

V júni 2000 Spoločensko-vedný ústav Fórum (Z.Lampl) uskutočnil regionálny sociologický prieskum v 12-tich mestách západného Slovenska:

Dunajská Streda, Galanta, Senec, Vráble, Šaľa, Modra, Pezinok, Skalica, Senica, Šamorín, Veľký Meder, Trnava.

V týchto mestách na 20 gymnáziách na vzorke 1220 osôb (20 riaditeľov, 400 pedagógov, 400 študentov a 400 rodičov) odpovedalo na predložený dotazník, týkajúci sa preferenčných výchovných oblastí.

Z odpovedí môžeme vyhodnotiť, že:

o výchovu k tolerancii voči iným národom a etnikám vo svete má záujem:

95,1% pedagógov,

86,1% študentov,

94,3% rodičov.

O výchovu k tolerancii voči iným etnickým skupinám vo vlastnej krajine má záujem:

84,8% pedagógov,

68,9% študentov,

91,5% rodičov.

Keď uvádzame, že základom predsudkov je strach z nepoznaného, vidíme, že stále pretrváva záujem o vzdialenejšie udalosti ako o domáce - rozdiel v prípade študentov je veľmi značný a má veľkú výpovednú hodnotu.

Ak vychádzame z poznatku, že je veľmi potrebná zdravá národná identita, že pocit menejcnosti vedie k intolerancii, tak aj ostatné zistené hodnoty záujmu sú vzácne a stoja za úvahu:

záujem o výchovu k láske k vlasti prejavilo:

78,2% pedagógov,

65,2% študentov,

81,3% rodičov,

záujem o výchovu k národnej identite má:

74,4% pedagógov,

60,7% študentov,

76,1% rodičov,

záujem o výchovu k lokálpatriotizmu má:

60,8 pedagógov,

29,6% študentov,

57,8% rodičov,

záujem o osvojenie si spoločenských noriem bližšieho okolia a spoločnosti prejavilo:

75,0% pedagógov,

53,8% študentov,

76,5% rodičov.

Afroameričan	Vietnamec	Róm
Žid	Američan	Nemec
Slovák	Ukrajinec	Arab
Maďar	kresťan	člen sekty
homosexuál	prostitútka	HIV-pozitívny
vozičkar	duševne chorý	narkoman
alkoholik	bezdomovec	mafán
policajt	dôchodca	adoptované dieťa

ÚLOHA

Každý z vás dostane jednu kartičku, na nej predstaviteľa národa, etnika, určitej sociálnej skupiny a iné. Po prečítaní skúste verbalizovať myšlienky, ktoré vás napadli. Vypočujte si každého a potom môžete diskutovať navzájom.

Dotazník obsahoval 23 položiek a podľa preferencie poradia mali uvádzané položky nasledovné zaradenie dôležitosti:

Výchova k tolerancii národností a etník vo svete:

rodičia - 6. miesto,
študenti - 8. miesto,
pedagógovia - 7. miesto.

Výchova k tolerancii k rôznym etnikám v spoločnosti:

rodičia: 10. miesto,
študenti: 14. miesto,
pedagógovia: 14. miesto.

Výchova k láske k vlasti:

rodičia: 15. miesto,
študenti: 16. miesto,
pedagógovia: 17. miesto.

Výchova k národnej identite:

rodičia: 20. miesto,
študenti: 17. miesto,
pedagógovia: 18. miesto.

Výchova k lokálpatriotizmu:

rodičia: 23. miesto,
študenti: 23. miesto,
pedagógovia: 21. miesto.

O toleranciu sa musí snažiť každý sám, prehodnocovaním svojich názorov, predsudkov, so snahou o ústretovosť voči každému a všetkému (hľadiť na každú bytosť ako jedinečnú, neopakovateľnú, rovnocennú).

Tolerantný človek vyslovuje svoj názor, mienenie, ale nesúdi, dáva priestor na vyjadrenie sa aj druhému.

Tolerancia súvisí so slobodou, autenticitou človeka. Nie je nemenným prejavom, je možné ju meniť, rozvíjať a budovať.

„Byť slobodným je namáhavá práca, za ktorú je každý z nás zodpovedný!“

INZERÁTY

- „...hľadáme atraktívnu sekretárku, bez záväzkov, do 25 rokov...“
- „... prax nutná!“
- „vlastné auto podmienka...“

.....

.....

.....

■ Hľadáme samostatného človeka na prácu z kancelárie na 4-8 hod. Riešite informácie: [redacted]

■ Firma v Bratislave prijme vodičov na TPP. Informácie na tel.: [redacted]

Vedúci údržby

Požadujeme:

- VŠ, (príp. SŠ) vzdelanie v odbore elektrotechnika, strojárstvo
- prax v odbore min. 2 roky
- ovládanie na riadenie práce elektroúdržbárov
- riadiace schopnosti
- samostatné rozhodovanie
- znalosť práce s PC (MS Office)
- flexibilitu, aktivitu, vysoké pracovné nasadenie
- vodičský preukaz sk. B

Vedúci výroby

Požadujeme:

- VŠ (príp. SŠ) vzdelanie technického zamerania
- prax v potravinárstve nutná
- riadiace schopnosti, technické myslenie
- samostatné rozhodovanie
- znalosť práce s PC (MS Office)
- flexibilitu, aktivitu, vysoké pracovné nasadenie
- vodičský preukaz sk. B

Pre nášho klienta, spoločnosť zaoberajúcu sa predajom technológií na opracovanie plechov, hľadáme vhodných kandidátov na pozíciu:

Predajca strojných zariadení

- Požadujeme:**
- BS/VŠ vzdelanie technického smeru
  - vodičský preukaz skupiny B
  - praktické skúsenosti v obchodnej činnosti v technickej oblasti minimálne 5 rokov
  - vysokú profesionalitu a odbornosť
  - dobré komunikačné a predajné zručnosti, samostatnosť, flexibilitu a ochotu cestovať
  - znalosť anglického alebo nemeckého jazyka je výhodou

- Ponúkame:**
- dynamickú prácu s možnosťou sebarealizácie a ďalšieho odborného rastu
  - zaujímavé finančné ohodnotenie
  - služobný automobil

V prípade, ak spĺňate uvedené požiadavky a máte záujem zúčastniť sa výberového konania, zašlite svoju žiadosť so štruktúrovaným životopisom do 10 dní na našu adresu.

■ Obchodná spoločnosť dopúta do obchodnej a organizačnej oblasti ľudí na spoluprácu. Tel.: [redacted]

■ Prijíme do novootvorenej reštaurácie v BA čašníkov -čky, kuchárov. Možnosť ubytovania. [redacted]

Podnikový:

1. VŠ vzdelanie
2. 3 rokov odbornej praxe
3. organizačné a riadiace schopnosti
4. občianska a morálna bezchybnosť
5. konzepcia riadenia sociálneho zariadenia

Príklady s dokladom o vzdelaní, praxi, osobnom dotazníkom, profesionálnym životopisom a obrubou konzepcie riadenia zašlite na adresu: [redacted]

■ Kuchynské štúdio v BA s atyp. výrobou prijme návrhárov do štúdia. Požad.: VŠ vzdel., prax v odbore, prac. nasadenie. Pomůkame: naučit, platiť, ohodnotiť, zaujímavú prácu. Kontakt: [redacted]

ÚLOHA

Skúste nájsť v citovaných inzerátoch tie znaky, ktoré diskriminujú uchádzačov a uprednostňujú len určitú skupinu. Potom ich skúste preformulovať bez diskriminácie.

Podobné inzeráty často nájdete v bežnej tlači (prineste so sebou), resp. skúste sa aj vy o podobných skúsenostiach podeliť so spolužiakmi.

DISKRIMINÁCIA

Rada Európskej únie: Akčný plán boja proti diskriminácii 2001-2006

Článok 1: Prijatie Programu

Týmto uznesením prijímame Akčný plán Spoločenstva na opatrenia pre boj s diskrimináciou, založenou na rodovom či etnickom pôvode, náboženstva či viere, postihnutí, veku či sexuálnej orientácii. Program vyhlasujeme pre obdobie od 1.januára 2001 do 31.decembra 2006.

Článok 2: Princípy

Pre účely tohto programu definujeme diskrimináciu ako konanie, ktorým sa s osobou alebo so skupinou osôb zaobchádza menej priaznivo než s inými, a to na základe rasového či etnického pôvodu, náboženstva či viery, postihnutia, veku či sexuálnej orientácie, alebo ako uplatnenie zjavne neutrálneho postupu, ktoré je nepriaznivé pre túto osobu či skupinu osôb z toho istého dôvodu, pokiaľ nie je oprávnené objektívnymi príčinami.

Článok 3: Ciele

Program podporí úsilie Spoločenstva a členských štátov pri presadzovaní opatrení na boj s diskrimináciou, vrátane ďalšieho rozvíjania legislatívy. Má tieto ciele:

- a/ zlepšiť chápanie záležitostí, spätých s diskrimináciou, pomocou lepšieho poznania a opatrení, ako aj vyhodnocovanie efektivity politiky a praxe;*
- b/ rozvíjanie kapacity cieľových činiteľov (teda členských štátov, miestnych a regionálnych orgánov, nezávislých útvarov zodpovedných za boj proti diskriminácii, sociálnych partnerov a mimovládnych organizácií), aby sa mohli efektívne vysporadúvať s diskrimináciou, zvlášť podporovaním výmeny informácií a dobrých praktických skúseností a vytváraním sietí na európskej úrovni;*
- c/ hlásať a šíriť hodnoty a praktické skúsenosti z boja proti diskriminácii.*

Článok 4: Aktivity Spoločenstva

- a/ Analýza faktorov diskriminácie na základe zberu štatistických údajov, štúdiá a stanovenia indikátorov; vyhodnocovanie protidiskriminačnej legislatívy a praxe z hľadiska ich účinnosti a vplyvu; efektívne rozširovanie výsledkov;*
- b/ Nadnárodná spolupráca medzi cieľovými činiteľmi a vytvorenie siete na európskej úrovni medzi mimovládnyimi organizáciami, aktívnymi v boji proti diskriminácii;*
- c/ zvyšovanie pozornosti, zvlášť pri zdôrazňovaní európskeho rozmeru boja proti diskriminácii a pri publikovaní výsledkov programu, zvlášť pomocou komunikačných techník, publikáciami, kampaňami a spoločenskými akciami.*

Článok 8: Participácia

Na programe môžu participovať kandidátske krajiny zo strednej a východnej Európy...

S kým by ste radi bývalí v jednom dome?

1. Slobodná matka s 3-ročným dieťaťom. Otec dieťaťa je z Tuniska. Jeho návštevy sú príležitostné a vtedy s ním prichádzajú aj kamaráti.
2. Utečenecká rodina z územia bývalej Juhoslávie s piatimi deťmi vo veku od 1 do 12 rokov.
3. Manželský pár so 17-ročnou dcérou, ktorá je stredoškôľka. Otec je bankový úradník a matka učiteľka.
4. 70-ročná žena, ktorá žije sama z minimálneho dôchodku.
5. Štyria rumunskí emigranti, ktorí pracujú spolu v jednej reštaurácii.
6. Päť mladých ľudí s alternatívnym životným štýlom: odmietajú hodnoty konzumnej spoločnosti.
7. Traja politizujúci palestínski študenti.
8. Päťčlenná rómska rodina. Otec sporadicky pracuje, t. č. je bez zamestnania. Majú početné príbuzenstvo, ktoré rado usporadúva rodinné oslavy.
9. Americký bezdetný manželský pár. Muž pracuje na veľvyslanectve, manželka je domáca, stará sa o ich troch psov.
10. Dvaja asi 40-roční africkí umelci, bohémi, majú veľa priateľov – umelcov.
11. Dievča, ktoré sa učí hrať na klavíri a musí každé poobedie cvičiť.
12. Veriaca moslimská rodina s piatimi deťmi.
13. Traja mladí študenti, ich zábavou je hudba – najmä rap – a video.

ÚLOHA

Vyberte tých ľudí, s ktorými by ste radi bývali v jednom dome a zoradte ich od 1 až po 13 podľa stupňa prijímania a odmietania. Voľne sa porozprávajte o tom, podľa akých kritérií ste ich zoradili.

DISKRIMINÁCIA

Za diskrimináciu považujeme:

rôzne formy nedodržiavania, obmedzovania, porušovania ľudských práv medzi ľuďmi navzájom a medzi skupinami ľudí.

Bežné spôsoby šikanovania, terorizovania slabších silnejšími, domáce násilie, pouličné gangy, výpalníci, zločinci, násilníci, maniaci a i. naplňajú skutkovú podstatu diskriminácie -

obmedzujú osobnú slobodu druhej osoby resp. svoju vlastnú slobodu praktizujú na úkor druhej osoby.

Pozitívna diskriminácia: napr. vodičský preukaz nad 18 r., maloletosť a s tým súvisiaca beztrestnosť do 15 r., ochrana menšinového jazyka a i.

Negatívna diskriminácia: ženy nad 40 r. neprijímame; vstup len pre bielych; do politiky len mužov, a iné podobné heslá.

Najviac ohrozené skupiny: etnické, náboženské, „rasové“, „farebné“ menšiny, ženy, deti, sexuálne menšiny, zdravotne postihnutí, starí ľudia, pacienti, spotrebitelia, vojaci základnej služby a pod.

PREČO?

---

*Zákon z 8. novembra 2001,
ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších
predpisov*

Národná rada Slovenskej republiky sa uzniesla na tomto zákone:

§ 261

Kto verejne prejavuje sympatie k fašizmu alebo k inému podobnému hnutiu uvedenému v § 260 alebo verejne popiera, spochybňuje, schvaľuje alebo sa snaží ospravedlniť zločiny fašizmu alebo iného podobného hnutia uvedeného v § 260, potresce sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.

Páčí sa mí

aká hudba?

aká hudobná kapela?

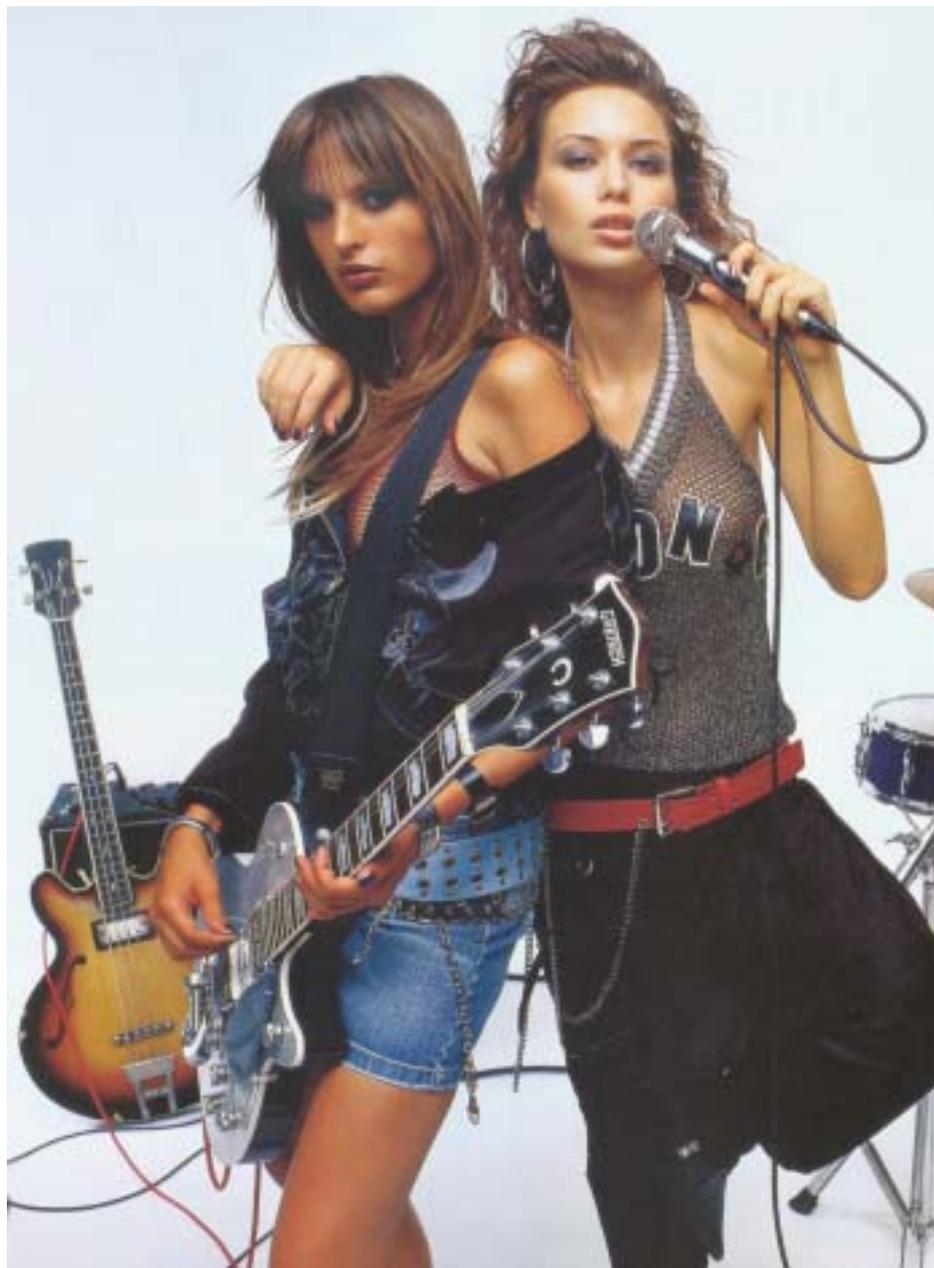
aký spevák?

aká speváčka?

ktorý film?

ktorý herec?

ktorá herečka?

ÚLOHA

V triede môžete udeľovať ceny „Grammy“ podľa toho, kto za koho hlasuje, kto a čo sa komu páči.

Porozprávajte sa o výsledku, nakoľko počúvanie hudby stiera hranice a hudba sa stáva európskou, ba svetovou. Odkiaľ pochádzajú, kde žijú, koho oslovuje tvorba spevákov a hercov, ktorých ste zvolili?

RASIZMUS - XENOFÓBIA

Rôzne prejavy rasizmu v celej Európe naďalej pretrvávajú a Európa ho stále považuje za vážnu hrozbu pre demokraciu, spolužitie národov a pre humánne medziľudské vzťahy v rámci všetkých európskych spoločenstiev. Niekde je ho cítiť viac, niekde menej, nikde však proti nemu nie sú úplne imúnni.

Jean Kahn, prezident EUMC - Európskeho strediska pre monitorovanie rasizmu a xenofóbie - pri otvorení EUMC 7. 4. 2000, Chceme byť oči a uši Európy.

Boli sme svedkami desiateho nás javu narastania xenofóbneho správania v Európe počas ostatných rokov, pričom verejný záujem vykazoval dramatický pokles. Výskum opäť ukazuje, že rasizmus a xenofóbia majú v Európskej únii vzostupnú tendenciu.

Európa potrebuje nielen euro - Európa potrebuje etnické princípy, Európa si žiada etnické správanie, Európa je aj spoločenstvom hodnôt.

Nechýbajú nám natoľko idey a koncepcie, chýba nám skôr realizácia konkrétnych aktivít. Naša dôveryhodnosť musí byť merateľná dodržiavaním slova skutkami. Všetci vieme, že xenofóbia, antisemitizmus a rasizmus sú nebezpečenstvom pre Európu a jej demokratickú spoločnosť.

Jed rasizmu je zákerný a rozsah, v akom ľudia používajú každodenný rasizmus a trvalú diskrimináciu vo všetkých európskych členských štátoch, je veľký. Je preto našou úlohou postaviť sa proti banalizácii rasizmu, ktorú pozorujeme na všetkých stranách. A to sa dá dosiahnuť iba spoločne.

Pražákladom rasizmu je totiž xenofóbia: strach z ľudí, ktorí sú iní ako my. Xenofóbia siaha do najstarších dejín ľudstva, kedy ľudia žili v navzájom izolovaných, hranice svojich revírov si úzkostlivo strážiacich spoločenstvách. Relatívna izolovanosť pretrváva v okrajových vidieckych spoločenstvách až doteraz. Cudzinca tam vidno zriedka, a keď sa objaví, je podozrivý, čudný, už len preto, že ho nepoznáme, že nepatrí medzi nás. Ak sa k tomu pridá aj odlišný typ tváre, očí, iná farba pleti, iný jazyk, dochádza k vysokému stupňu odcudzenosti.

Xenofóbia je obvykle spätá so zakomplexovanosťou. Xenofóbnych ľudí provokuje a dráždi odlišný človek už tým, že existuje, že si dovoľuje líšiť sa od nás. Odlišnosť sa vníma ako urážka, schválnosť, ktorú xenofób nevie a nechce pochopiť ani vysvetliť. Preto o nej nie je ochotný diskutovať, nie je ochotný ju akceptovať, chce ju iba zlikvidovať. Tým, že odlišného človeka odmietne, poníži, dehonestuje, napadne, zmrzačí, vyženie, či zabije.

Jediný trvalo účinný prostriedok na odstránenie xenofóbie a rasovej diskriminácie je vo vybudovaní otvorenej spoločnosti aj na Slovensku. Otvorenej voči Európe, ku ktorej sa hlásime, a teda aj voči ostatnému svetu, ktorého je Európa neoddeliteľnou súčasťou. A rovnako otvorenej aj dovnútra, voči všetkým obyvateľom tejto krajiny. Nie je možné uplatňovať demokraciu „len pre nás a naše deti“, vylučovať z nej celé veľké skupiny obyvateľov len preto, že sú iní ako my.

MOZAIKA PREDISUDKOV

Čo je predsudok?

.....

.....

Predsudok voči veku: Predsudky voči niekomu pre jeho vek.

.....

Náboženský predsudok: Predsudky voči niekomu pre náboženstvo, ktoré človek vyznáva.

.....

Etnický predsudok: Predsudok voči ľuďom patriacim k inej etnickej skupine, voči ich kultúre, jazyku, zvykom, spôsobom obliekania, typickým jedlám alebo sociálnej štruktúre.

.....

Národnostný predsudok: Predsudok voči ľuďom za to, z akej krajiny pochádza ich rodina.

.....

Predsudok voči fyzickému vzhľadu: Predsudok voči ľuďom pre ich vzhľad.

.....

Predsudok voči postihnutým ľuďom: Predsudok voči ľuďom s fyzickým alebo duševným postihnutím, ako je napr. slepota, hluchota, voči ľuďom odkázaným na invalidný vozíček.

.....

Predsudok voči príslušnosti k mužskému alebo ženskému pohlaviu: Predsudok voči osobe len preto, že je muž alebo žena.

.....

Ekonomické alebo triedne predsudky: Predsudky voči ľuďom na základe toho, či sú bohatí alebo chudobní.

.....

Rasové predsudky: Predsudky voči niekomu na základe farby jeho pleti alebo inej charakteristickej vlastnosti jeho rasy.

.....

Demokracia je buď pre všetkých bez výnimky, alebo nie je vôbec.

Rasizmus predpokladá fyzickú a duševnú nerovnosť ľudských rás a rozhodujúci vplyv rasových odlišností na dejiny a kultúru ľudstva. Všetky rasové teórie sú podložené predstavou, že ľudstvo je pôvodne rozdelené na nižšie a vyššie rasy. Vyššie rasy sú vraj tvorivé a sú nositeľmi civilizácie a pokroku, sú určené k vládnutiu. Nižšie rasy vraj nemajú schopnosť kultúrnej tvorivosti a treba ich viesť.

„Mäkký“ rasizmus je nevyhranený a latentný spoločenský postoj - vylučovanie, obmedzovanie, rozlišovanie toho druhého...

Neprejavuje sa ako premyslená a verejne hlásaná ideológia.

„Tvrdý“ rasizmus je agresívna podoba tohto postoja - jeho prejavy už majú podobu verejne proklamovaných ideológií, napr. fašizmu, šovinizmu, nacionalizmu, apartheidu a pod. Tvrdý rasizmus sa prejavuje ako hanobenie, ničenie, podnecovanie, vyhrážanie a rasové násilie.

„Mäkkí rasisti“ často s prejavmi tohto druhu rasového násillia nesúhlasia, ale prijímajú túto ideológiu ako „**mlčiaca väčšina**“.

Karen R. Mock, Holocaust and Hope. University of Alberta Press, Alberta 2000, pp. 476-477

*„Bigotnosť a nenávisť nie sú najnaliehavejšie problémy - najdôležitejší a najtragickejší problém je **mlčanie**“.*

Toto sú slová rabína Joachima Prinza, vyslovené tesne pred slávnym prejavom Martina Luthera Kinga I Have a Dream /Mám svoj sen/ vo Washingtone v marci 1963. Rabín Prinz bol berlínskym rabínom počas Tretej ríše a dobre poznal všetky tragické dôsledky toho, keď dobrí ľudia stoja mimo a nerobia nič tvárou v tvár zlu.

Xenofóbia je strach z toho, čo prichádza z cudziny, z cudzieho prostredia, z ľudí mimo vlastnej etnickej či sociálnej skupiny.

Je spojená s veľmi silným heterostereotypom (spôsob posudzovať iných na základe tradícií svojej etnickej či národnostnej skupiny), a tým i autostereotypom (spôsob posudzovania svojej vlastnej etnickej či národnostnej skupiny).

Xenofóbia je základom rôznych nenávisťných ideológií, ako je rasizmus, šovinizmus, nacionalizmus, fašizmus a pod. Xenofobia vzrastá, ak sa spoločnosť ocitá v sociálnej, hospodárskej či politickej kríze, alebo v situácii, ktorej nerozumie - obdobie veľkých zmien.

PREDSUDOK

Intolerancia a nenávisť diskriminujú. V jedincovi provokujú obranné mechanizmy, začína sa brániť. Keď sa bráni, nedokáže primerane prijať inakosť druhej osoby. Správanie je značne poznamenané predsudkami, generalizáciami, stereotypmi.

1- negatívny predsudok: cudzie, neznáme, iné, považuje za menejcenné, málohodnotné.

2- pozitívny predsudok: svoje spoločenstvo nadhodnocuje.

Skupinový pohľad často diskriminuje to, čo sa líši od skupinového (väčšinového) štandardu. Niekedy už pre prijatie do danej skupiny sa stanoví diskriminujúca podmienka - skíni. Zvíťazí väčšinový názor, menšina zostáva závislá od väčšinovej tolerancie.

Znaky inakosti: vek (mladí - starí), pohlavie (ženy - muži), fyzické danosti (silní - slabí, tuční - chudí)

P R Í K L A D Y :

národnostné: slovenské, ...

etnické: rómske, ...

náboženské: protestantské, ...

zdravotné: drogovovo závislý, telesne postihnutý, ...

generačné: dôchodcovia, ...

sociálne: bezdomovec, mafián, ...

profesné: politik, ...

Wico Bunschoek, riaditeľ KdK /Kontakt der Kontinenten, Holandsko/

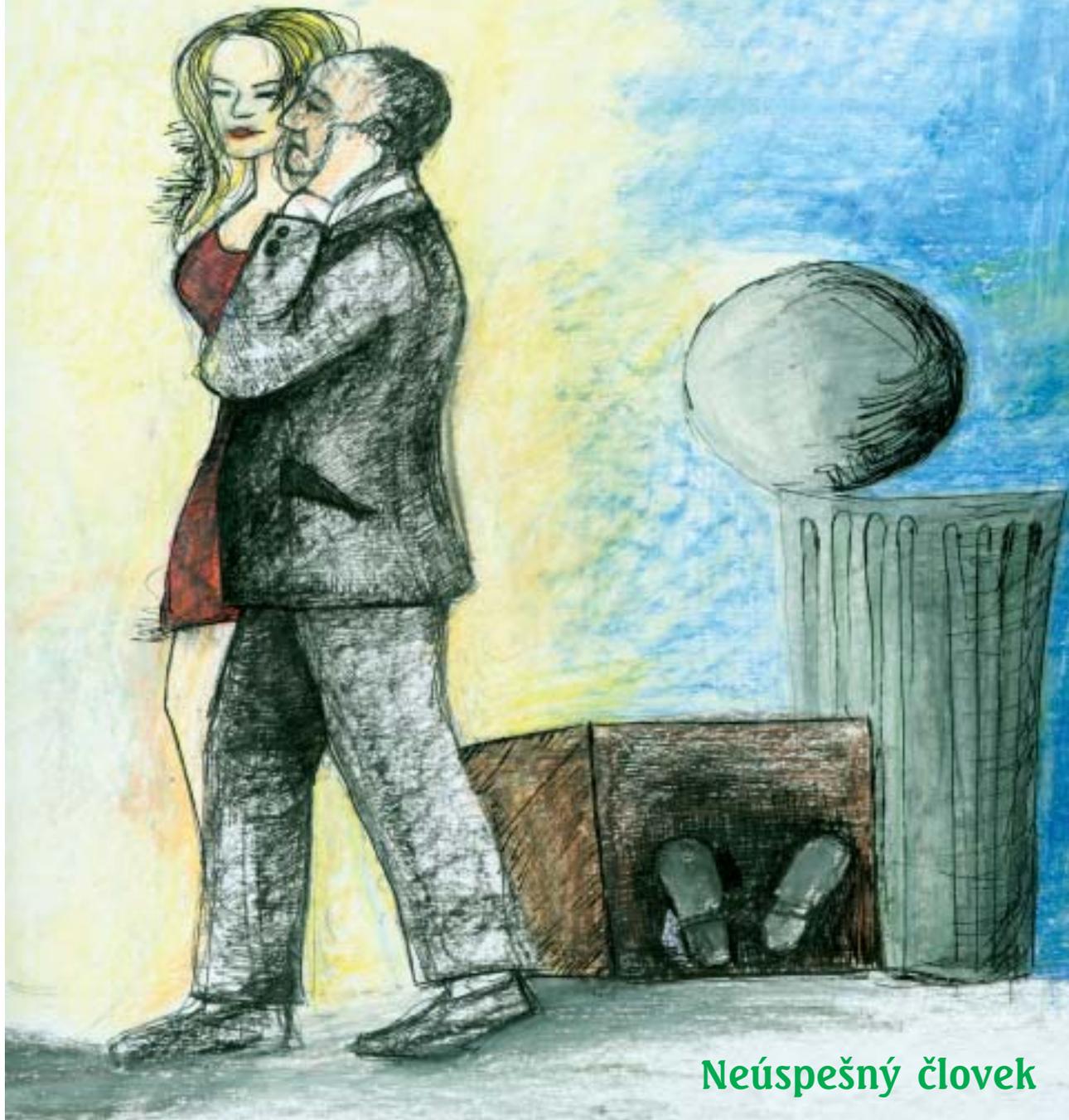
Ludia majú predsudky, lebo predsudky znamenajú istotu a bezpečnosť. Môžete si byť istý tým kam patríte. Všetko je jasné, viete, kto je s vami a kto je proti vám. Nebudete prekvapení ničím cudzím, ničím nepochopiteľným, nemusíte sa namáhať s rozmyšľaním, nemusíme zháňať fakty, nemusíte predkladať vlastné kritériá do diskusie. S predsudkami je to jednoduché.

Predsudky uspokojujú vaše potreby, potrebu cítiť sa nadradeným, patriť k skupine, byť akceptovaný.

Náš prvý dojem väčšinou vedie k predsudku, ktorý sa potom dlhodobo udržiava.

Úspešný človek

Neúspešný človek

ÚLOHA

V malých skupinách vypracujte charakteristiku úspešného a neúspešného človeka a potom ich nakreslite, znázorníte ich typické črty! Porozprávajte sa o tom, čo pre vás znamená a predstavuje úspech a neúspech.

Predsudky vedú k nepriateľskému správaniu:

- *Negatívne vyjadrovanie sa o iných, výsmech, prezývky, vtipkovanie, ohováranie, škandalizovanie, podozrievanie.*
- *Vyhýbanie sa: nevidieť, nerozprávať sa, nestretávať, prehliadať, ísť z cesty.*
- *Negatívna diskriminácia: rôzne spôsoby hodnotenia ľudí, rôzne zaobchádzanie, rôzne odmeňovanie, trestanie, vytváranie zvláštnych podmienok, obmedzujúce smernice, vylučovanie, privilégiá pre iných, bojkotovanie, odmietanie pomoci, odmietanie predaja.*
- *Ataky: bezohľadnosť, zastráňovanie, hrozba, obťažovanie, násilie, poškodzovanie a ničenie majetku, symbolov atď.*
- *Vytlačiť, vyhnať, zabiť, lynčovať.*

Demokratický človek obyčajne nepreferuje tento druh správania vo svojom okolí.

Predsudky sa dajú ľahko rozpoznať.

Predsudky možno prekonať výchovou, informovanosťou, spoluprácou a participáciou.

Predsudok je postoj nepriateľstva, pri ktorom sa hodnotí človek negatívne.

Etnické predsudky hodnotia človeka negatívne už preto, že prináleží k určitej skupine.

Etnické predsudky sú získané a naučené.

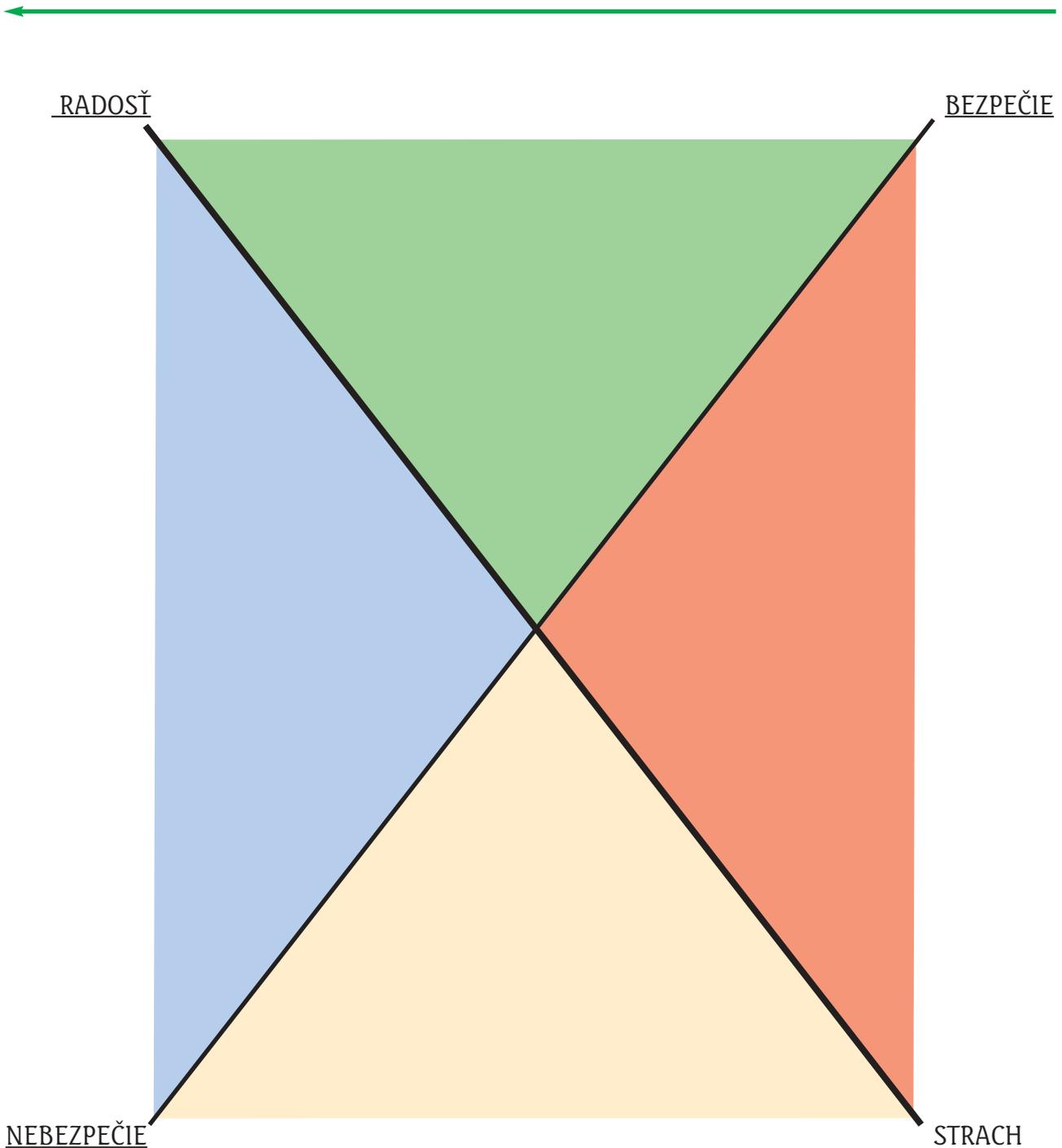
Silné formy predsudkov sú charakteristické pre autoritatívnych ľudí.

Vstup pre ľudí bez predsudkov

Vstup pre ľudí s predsudkami

ÚLOHA

Skúste porozmýšľať o tom, čo pre vás znamená radosť a bezpečie, radosť a nebezpečie, bezpečie a strach, nebezpečie a strach - zapíšte to do kvadrantov. Pri práci sa sústreďte na tie pocity, ktoré prežívate, keď myslíte na dané situácie. Kto chce, môže sa podeliť so svojimi pocitmi.

STEREOTYPY:

- „Hádzanie do jedného vreca...“, napr.: všetky ženy sú..., každý rozvedený je..., dedičania sú takí..., športovcom never, lebo... a i.
- „Pravdivosť“ stereotypov sa nezakladá na pravde, hodí sa len na jedného „z vreca“, ostatní sa ocitli v pasci nášho zjednodušeného vnímania,
- Stereotypizácia je jeden z najnebezpečnejších, najprimitívnejších, najjednoduchších myšlienkových pochodov,
- Člen danej sociálnej skupiny sa s vonkajšími stereotypmi môže stotožniť, alebo s nimi nezmieriteľne bojovať - za individuálny pohľad na každého jednotlivého človeka.

Individuálny prístup ku každému človeku ako zvláštnej osobnosti je potrebný a zároveň neuskutočniteľný.

Stereotypy:

priame - značkovanie: „oni sú takí...“

nepriame - medzi riadkami, citátmi, odvolávanie sa na iný zdroj, v meta-rovine a i.

ETIKETOVANIE - je veľmi staré, pomáha pri prekonávaní strachu z nepoznaného, resp. prístupujeme k cudziemu s podozrievaním:

- majorita voči minorite: vyzdvihovanie, nadsadenie, vyvyšovanie a i.
- minorita voči majorite: obrana, upozorňovanie na nebezpečenstvo, vyslovenie strachu.

Je to dedičstvo, zjednodušenie reality, čierno-biele vnímanie, poukázanie na nezlučiteľné ako: blaho - chudoba, žiaduce - nežiaduce, priateľské - nepriateľské.

Stereotypizujúce mienky o druhých sú pre nás v globálnom chaose vyslobodením /H.Maturay/.

Svet a jeho komplikovanosť zvládame pomocou patentu na poznanie bez overovaní, bez súvislostí.

Je veľmi ťažké nepodľahnúť stereotypom o svete okolo nás - takto sa vytvára „stereotypizovaná realita“.

Ľudský rozum sa opiera o veci, ktoré už raz uznal za správne. Človek skôr verí tomu, čo chce považovať za pravdivé.

Zovšeobecnenia (generalizácie) sú potrebné, ale často sú chybné.

Vytvorenie falošnej sunáležitosti, spolupatričnosti: „sme z jednej skupiny...“, „čo si budú o nás myslieť, radšej buď ticho...“

Stereotypy obsahujú neplatnú generalizáciu, nezohľadňujú individuálne rozdiely medzi členmi skupiny. Od predsudkov sa líšia tým, že neobsahujú nutne negatívne a averzívne tendencie. Ich funkcia spočíva v tom, že uľahčujú orientáciu v okolí.

VOĽNÁ TRIBÚNA

Na tému, ktorú zvolí skupina	PREČO?	
	ZA:	PROTI:
- legalizovanie drog,		
- trest smrti,		
- eutanázia,		
- interrupcia,		
- vstup do EÚ,		
- žoldnieri,		
- povinná vojenská služba,		
- misionárstvo,		
- šikanovanie,		
- iné:		
.....		
.....		
.....		

ÚLOHA

Trieda si zvolí tému, ktorú potom bude spoločne riešiť. Voľba sa uskutoční konsenzom, kompromisom, väčšinovým hlasovaním, žrebovaním atď. Potom sa každý vyjadrí k danej téme a vytvoria sa skupiny za alebo proti. Môže sa vytvoriť i nerozhodná skupina a z jej členov sa stanú pozorovatelia, ktorí sa v závere vyjadrí ku kultúre diskusie.

IV.

Multietnická, multikultúrna spoločnosť Interetnická, interkultúrna spoločnosť

Spolužitie rôznych národov, národností, etnických skupín v jednej spoločnosti vždy vytvorí svoj model interetnických vzťahov, vzájomného vplyvu ich kultúr, zblíženia sa ich životného štýlu, kultúr a jazykových špecifík.

Charakteristika spoločensko-hospodárskeho súžitia, miera kultúrnych a jazykových vplyvov a princíp vzájomnosti môžu realizovať rôzne integračné procesy.

Príslušníci jednej kultúry sa vyznačujú spoločným jazykom, hodnotovým systémom, podobnými vzorcami správania a uvažovania, majú rovnaké tradície, zvyky.

Každý človek je ovplyvňovaný rôznymi kultúrnymi prostrediami, v ktorých sa pohyboval, vyštudoval, žil.

Multikultúrna spoločnosť: tvorí ju prítomnosť rôznych etnických, sociálnych a náboženských skupín. Príslušníci menšín v multikultúrnej spoločnosti sú skôr pasívne tolerovaní, ako by boli cenení a rovnoprávne akceptovaní.

Interkultúrna spoločnosť: aktívne podporuje vzájomné vzťahy medzi väčšinou a menšinovými skupinami. Základom interkultúrnej spoločnosti je rešpekt k odlišnostiam, vzájomná tolerancia, rovnosť príležitostí, konštruktívne riešenie konfliktov a aktívne úsilie vyvarovať sa negatívnych predsudkov a stereotypov.

Pred vzájomne sa líšiacimi kultúrami teda stojí otázka: Ako sa správať?

V knihe *Výchova k ľudským právam* Eva Nakhle uvádza 4 modely kultúrneho spolunažívania rôznych národov, národností a etník v danom štáte, území, regióne resp. danej lokalite.

Pluralizmus

Zakladá sa na vzájomnom rešpekte medzi rôznymi skupinami spoločnosti. Menšinová skupina sa nemusí vzdať vlastného životného štýlu a tradícií, naopak, má príležitosť na plné sebavyjadrovanie a zároveň možnosť uplatniť sa i v širšej spoločnosti bez predsudkov. Súčasne dochádza ku vzájomnému obohacovaniu všetkých zložiek, kultúr v spoločnosti, ktoré sú schopné spolužitia.

Schematické vyjadrovanie spolužitia:

$$A + B + C = A + B + C$$

Je to ideálny model demokratickej spoločnosti s multietnicitou.

NÁRODY

AUTOCHTÓNNE
(pôvodné)

ALOCHTÓNNE
(príšahovalecké)

V EURÓPE:

NA SLOVENSKI

ÚLOHA

Porozprávajte sa o období veľkej diaspóry národov, o migrácii obyvateľstva, o štátotvorných národoch, o homogénosti a heterogénosti štátov atď.

Segregácia

Je fyzickým oddelením, separáciou skupín (ich bývania, pracovných miest, sociálnych funkcií). Obvykle ju navodí dominantná skupina, i keď nezriedka aj menšinové skupiny prejavujú tendencie k segregácii z dôvodov napríklad strachu. Len málokedy sa realizuje kompletná segregácia.

Schematické vyjadrenie modelu:

$$A + B + C = A / B / C$$

Ako príklad z nedávnej minulosti môže poslúžiť apartheid v Juhoafrickej republike, ktorú z dvoch tretín obýva černošské obyvateľstvo a 87% krajiny sa označovalo ako „zóny bielych“. Tak isto v USA predovšetkým v mestách vznikali oddelené štvrte rasových i etnických skupín.

Príklady na nútenú segregáciu: indiánske rezervácie, getá.

Príklady na „dobrovoľnú“ segregáciu: mestské štvrte v New Yorku, rómske osady.

Asimilácia

Asimilácia je proces, v ktorom sa skupina vzdáva svojej vlastnej kultúrnej tradície, aby sa stala časťou inej kultúry. Predovšetkým príslušníci menšinových skupín imitujú spôsoby dominantnej skupiny, aby ich nebolo možné od nej odlíšiť.

Treba podčiarknuť, že asimilačný proces môže zasiahnuť podstatu ľudskej identity („vykoreniť“ človeka, ktorý stratil „istú pôdu pod nohami“) a i tak nemusí priniesť jednotlivcovi menšinovej skupiny akceptáciu, uznanie okolia.

Schematické znázornenie asimilácie:

$$A + B + C = A$$

„A“ označuje dominantnú, väčšinovú skupinu, „B“ a „C“ menšinové skupiny.

Príkladov tohto druhu z minulosti i súčasnosti je veľa. Napr. americký Číňan je stelesnením asimilácie bez dostatočnej akceptácie a pod.

Amalgamácia

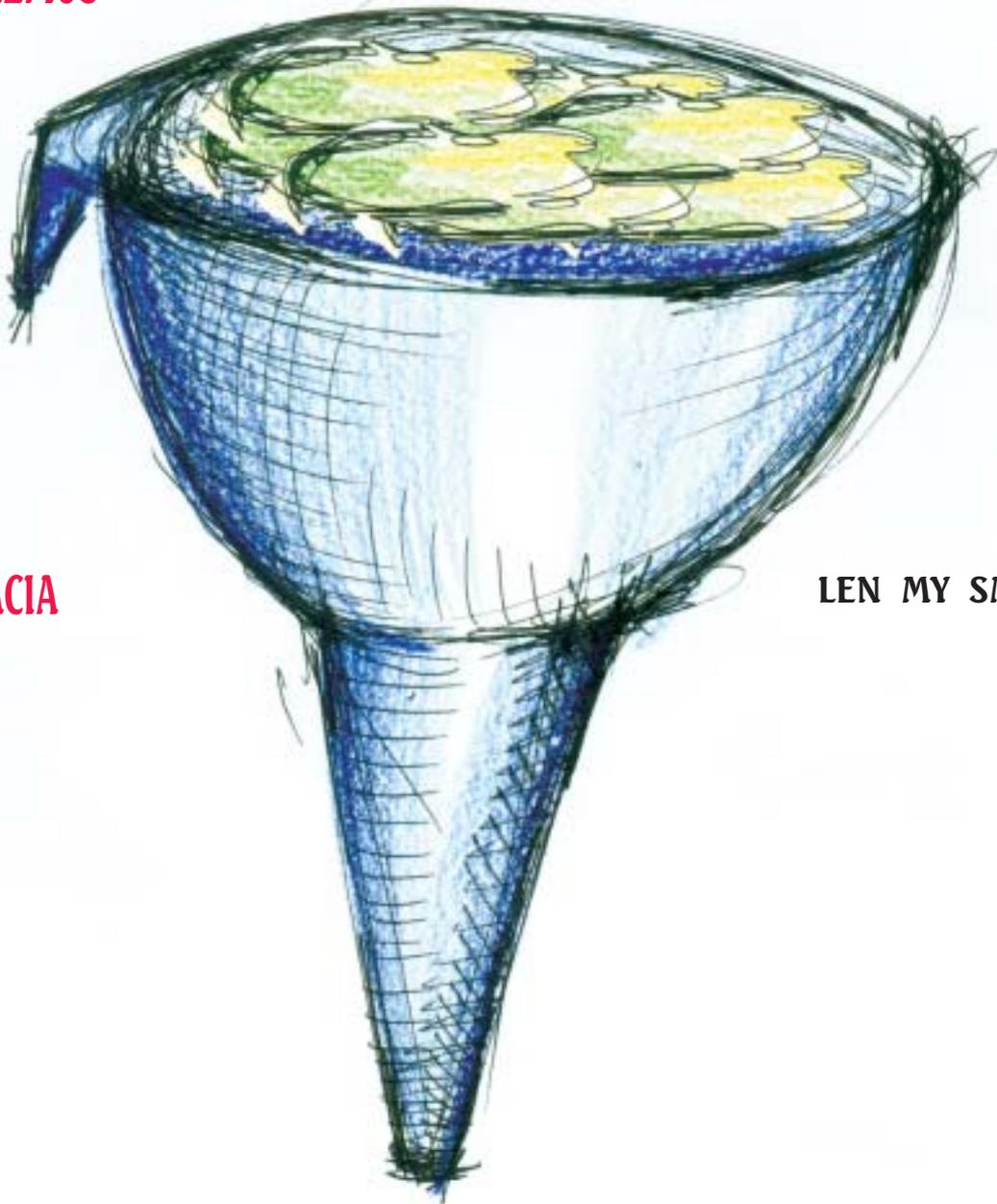
Niekoľko etnických skupín sa spojí tak, že ich kombináciou vzniká skupina nová. Je jedinečná, iná než ktorákoľvek z tých, ktoré boli jej základom, zotrela však vo veľkej miere špecifiká skupín, ktoré ju utvorili.

Schematický proces amalgamácie:

$$A + B + C = D$$

PLURALIZMUS

VŠETCI SME TU

ASIMILÁCIA

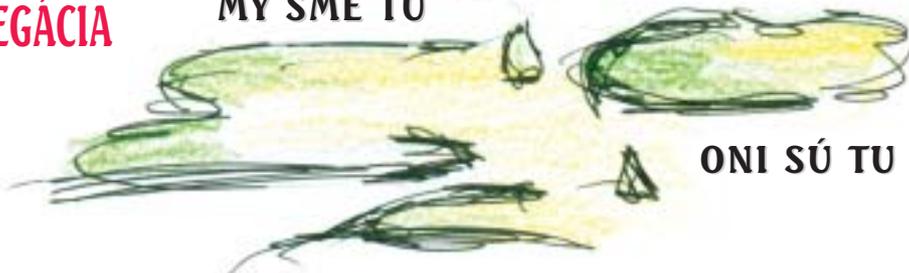
LEN MY SME TU

SEGREGÁCIA

MY SME TU

VY STE TU

ONI SÚ TU

Vo vzorci „A, B, C“ označujú rôzne skupiny v spoločnosti a „D“ je výsledok - nová kultúrno-rasová skupina.

Napr.:

- americký občan – vôľa občana stať sa súčasťou národa (fungujúci model na základe občianskeho princípu), ďalej: Švajčiar, Belgičan;
- sovietsky človek – vôľa štátu vytvoriť veľký sovietsky národ (nefunkčný model na základe autokratickeho, direktívneho vedenia), ďalej: Juhoslovan, Moldavec.

V skutočnosti je foriem spolunažívania oveľa viac, mnohé sa navzájom prelínajú a prechádzajú jedna do druhej. Môžeme si ich predstaviť ako jednotlivé stupne na rebríčku, ktorého dolnou priečkou je úplná segregácia a hornou úplná asimilácia. Optimálna forma sa nachádza kdesi uprostred medzi oboma týmito krajnosťami a predstavuje ju pluralizmus (integrácia). Keď sa integrácia rozkladá, smeruje k segregácii, keď sa príliš utužuje, smeruje k asimilácii.

Výchova k medzietnickej komunikácii sleduje niekoľko cieľov:

(Šišková: Výchova k tolerancii a proti rasizmu, Portál Praha 1998)

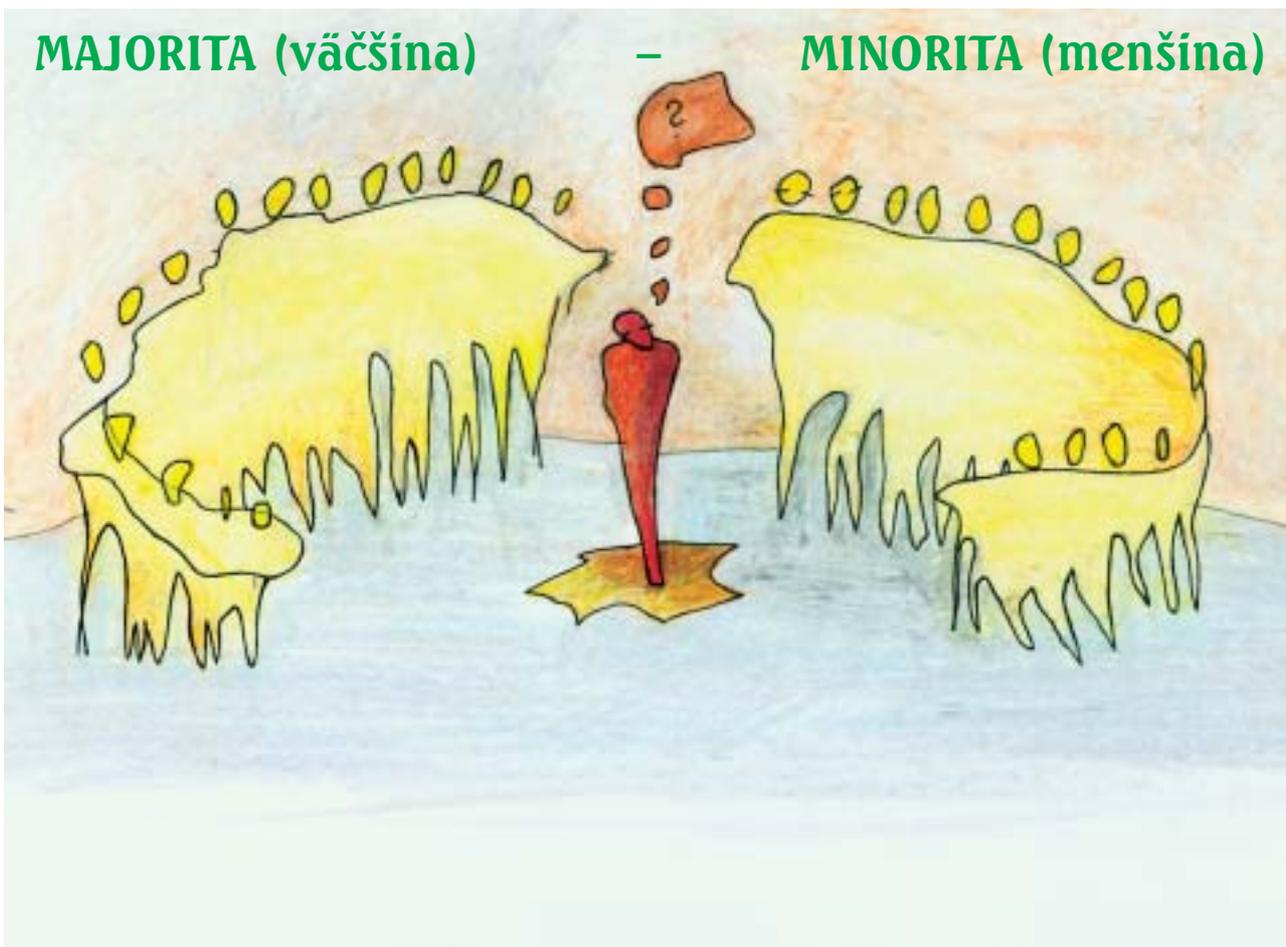
1. Rozvíjať vedomie vlastnej identity, príjemné prežívanie svojho vlastného kultúrno-etnického dedičstva, ba i pocity hrdosti naň. Týka sa všetkých zúčastnených - dominantnej skupiny i menších.
2. Poznávať ostatné kultúrne a etnické skupiny. Nie je možné citlivo ich vnímať a reagovať na ne bez toho, aby sme o nich niečo vedeli alebo vedeli len málo.
3. Poskytnúť konkrétne príklady podobnosti medzi ľuďmi. Odhalenie mnohých podobností, ktoré reálne existujú, utvára bázu na prekonanie úzkosti.
4. Podnecovať rešpekt k odlišnostiam (rasovým, kultúrnym, etnickým), schopnosť učiť sa z nich, nie ich iba tolerovať.

Pochopiť, že ak je niekto iný než my, neznamená to, že je lepší alebo horší - je iba iný.

5. Rozpoznať prekážky vzájomného porozumenia, bariéry vzájomného kontaktu (stereotypy, predsudky).
6. Rozvíjať schopnosti zlepšujúce komunikáciu medzi etnickými skupinami (schopnosť počúvať, vyhýbať sa „značkovaniu“ druhých, mať porozumenie pre neverbálne správanie a pod.).
7. Utvárať vedomie sveta ako jednej ľudskej rodiny, kde ľudia zápasia a pracujú na spoločnom diele. Ich životy by mohli byť bohatšie pri rozvíjaní tohto vedomia a väčšej spolupráci.

Sándor Márai: O svete

A nezabúdaj nikdy, že si bol aj synom sveta. Príbuzným černochovi a hviezdám, plazom a Leonardovi da Vincimu, Golfskému prúdu a malajským ženám, zemetraseniu a Lao-ce-ovi. Mal si dočinenia s týmto všetkým, ten istý duch ťa prijíma späť. Toto je určite pravda.

ÚLOHA

Určite skupiny vždy vo dvojici - minorita voči akej majorite resp. opačne, napr.:

mäsožravec - vegetarián,
robotníci - zamestnávateľ,
chorí - zdraví.

Skús sa vžiť do situácie minority - aký je to pocit?

Národná identita znamená historickú, jazykovú a kultúrnu identitu, tj. totožnosť, ktorá nie je vrodenná, ale postupne sa vytvára a počas života jednotlivca sa postupne formuje. Preto môžeme hovoriť o faktoroch pôsobiacich na vytvorenie a formovanie národnej identity. Sú to nasledujúce skutočnosti: pôvod alebo národná identita rodičov, materinský jazyk, vyučovací jazyk školy, ktorú jednotlivec navštevoval, bydlisko, kultúrne prostredie, stupeň dosiahnutého vzdelania, národná identita manželského partnera, uskutočniteľnosť osobných ambícií, spoločenský status, osobné a kolektívne skúsenosti späté s príslušnosťou k danej národnosti atď.

SLOVENSKO:

Súhrnná správa o stave spoločnosti

V máji 2001 sa uskutočnilo sčítanie obyvateľstva. Jednou z otázok zisťovaných v sčítaní bolo aj národnostné zloženie občanov SR. Napriek istým zmenám v štruktúre obyvateľstva oproti zisteniam z predchádzajúceho sčítania v roku 1991 je zjavné, že Slovensko zostáva krajinou s mimoriadne vysokým zastúpením príslušníkov národnostných menšín.

Vzhľadom na to zostáva otázka postavenia národnostných menšín v SR jedným z najdôležitejších spoločensko-politických problémov.

Na Slovensku žije 5 379 455 obyvateľov, z toho:

520 528 občanov maďarskej národnosti	- 9,7%
89 920 občanov rómskej národnosti	- 1,7%
44 620 občanov českej národnosti	- 0,8%
24 201 občanov rusínskej národnosti	- 0,45%
10 814 občanov ukrajinskej národnosti	- 0,20%
74 518 občanov inej národnosti	- 1,35%

Celkovo žilo na Slovensku 764 601 (14,2%) občanov inej ako slovenskej národnosti.

Rovnosť príležitostí

- krok vpred, ak bývaš v rodinnom dome
- krok vpred, ak vlastníš osobný počítač
- krok vpred, ak si už bol pri mori
- krok vpred, ak ...

Štartovacia čiara: _____

- krok vzad, ak máte v rodine nezamestnaného
- krok vzad, ak sú tvoji rodičia rozvedení
- krok vzad, ak nevlastníš bicykel (korčule resp. i.)
- krok vzad, ak ...

ÚLOHA

Žiaci sa postavia na štartovaciu čiaru a potom sledujú inštrukcie, na základe ktorých sa menia ich miesta.

Môžete sa porozprávať o tom, aký pocit máte z toho, aké miesto máte v triede. Žiaci, ktorí majú rôzne pozície v triede, majú rovnakú šancu získať niečo, čo majú k dispozícii pred skupinou? – položíme symbolický predmet pred skupinu a naraz ich odštartujeme.

Porozprávajte sa o tom, či v živote platí rovnaká príležitosť...

Na zachovanie identity akejkoľvek národnostnej menšiny vo väčšinovom prostredí má kľúčovú úlohu ochrana materinského jazyka.

Národnostné menšiny sú integrálnou súčasťou našej spoločnosti a jej obohatením. Akékoľvek kroky pri presadzovaní ich oprávnených požiadaviek by sa mali stať jednotiacim prvkom v spoločenskom vývoji.

Zákon č. 184/99 Z.z. o používaní jazykov národnostných menšín umožňuje obyvateľom zmiešaných obcí Slovenska používanie materinského jazyka i v úradnom styku. Je to veľmi dôležitý demokratizačný činiteľ našej spoločnosti.

Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov bola prijatá 5.novembra 1992 a nadobudla platnosť 1.marca 1998.

Žiadne z ustanovení Charty nemožno vykladať tak, aby obmedzovalo alebo rušilo práva garantované Európskym dohovorom o ľudských právach a základných slobodách (čl. 4).

Z 15 štátov EU chartu zatiaľ podpísalo 10 štátov (Dá, Fí, Fr, Ho, Lu, Ne, Ra, Šp, Šv, Ta) a bola ratifikovaná piatimi štátmi EU (Dá, Fí, Ho, Ne, Šv).

Z 12 kandidátskych krajín na vstup do EU podpísalo chartu šesť štátov (Cy, ČR, Mal, Ma, Slo, Ru) a ratifikovali ju dva štáty (Ma a Slo).

V SR sa bude Charta vzťahovať na jazyky:

bulharský,
český,
chorvátsky,
maďarský,
nemecký,
poľský,
rómsky,
rusínsky,
ukrajinský.

Vláda vo vzťahu k charte rozdelila menšinové jazyky na tri skupiny.

Najvyššia miera uplatnenia charty sa bude vzťahovať na maďarčinu vzhľadom na to, že ide o najpočetnejšiu menšinu, ktorej príslušníci predstavujú významnú časť obyvateľstva na území južného Slovenska.

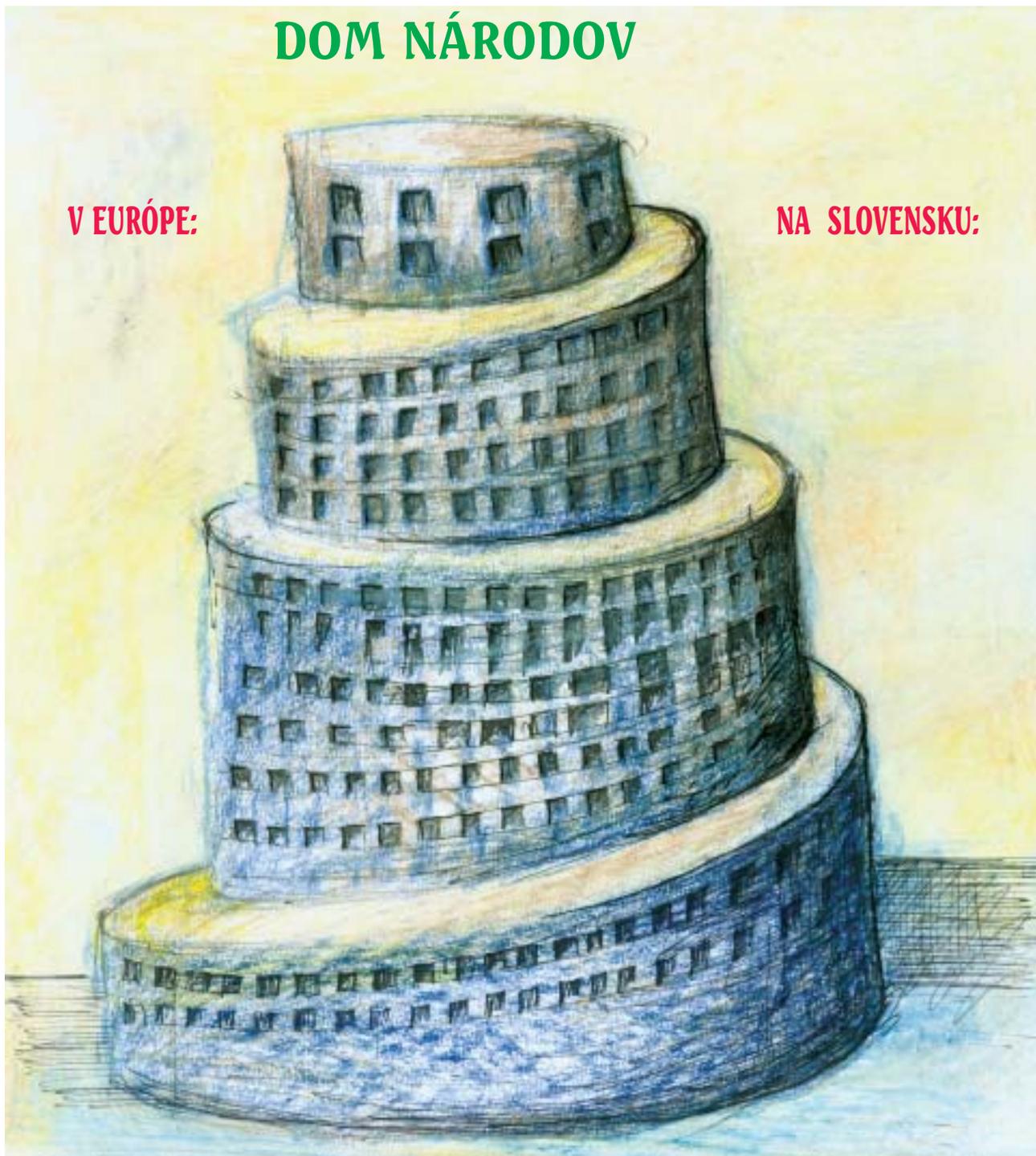
Druhú skupinu predstavujú rusínsky a ukrajinský jazyk. Rusíni a Ukrajinci predstavujú síce menej početné menšiny, ale v rámci viacerých obcí východného Slovenska ich príslušníci tvoria významný podiel.

Tretia skupina, na ktorú sa bude vzťahovať najnižšia miera uplatnenia ustanovení charty, zahŕňa bulharčinu, češtinu, chorvátčinu, poľštinu, nemčinu a rómčinu.

DOM NÁRODOV

V EURÓPE:

NA SLOVENSKU:

ÚLOHA

Do vyznačených okien zapíšte podľa početnosti národy, národnostné menšiny, etnické skupiny, prisťahovalcov, migrantov a i. Okná môžete vyzdobiť nejakým typickým znakom, erbom, farbou a v závere celý dom esteticky zladíť.

Maďarská národnostná menšina

Je najväčšia z 12 národnostných menšín, žijúcich na Slovensku.

Občania maďarskej národnosti na území Slovenska sú autochtónna, historická národnostná menšina, jej príslušníci sa narodili na území SR a žijú tu po celé generácie už vyše 1000 rokov.

Občania maďarskej národnosti obývajú územie Slovenska prevažne pozdĺž štátnej hranice s Maďarskom. 85 % Maďarov považuje geografické prostredie Slovenskej republiky za svoju vlasť.

Občania maďarskej národnosti majú svoje školy (materské, základné, stredné) s vyučovacím jazykom maďarským. Majú svoje divadlo, kultúrne a profesné organizácie, svoju tlač. Je to jediná spomedzi národnostných menšín na Slovensku, ktorá má svojich zvolených zástupcov v Národnej rade SR a zastúpenie vo vláde SR – za Stranu maďarskej koalície.

Rómska národnostná menšina

Po maďarskej je druhou najväčšou menšinou.

Podľa sčítania obyvateľstva v roku 1991 sa na území SR hlásilo 75 802 občanov (1,5%) k rómskej národnosti.

Podľa sčítania obyvateľstva z r. 2001 sa k rómskej národnosti hlásilo 89 920 občanov (1,7%).

Podľa neoficiálnych odhadov však žije v SR okolo 350 až 500 000 Rómov. V prepočte na počet obyvateľov krajiny vykazuje Slovensko, spolu s Bulharskom a Macedónskom, najväčší podiel rómskej komunity na svete (8 až 9%).

V súčasnosti žijú Rómovia vo všetkých európskych krajinách, v niektorých oblastiach Ázie, na územiach Blízkeho východu a Severnej Ameriky. Odhad celkového počtu rómskej populácie vo svete je asi 12 miliónov, pričom maximálne odhadovaný počet Rómov v Európe je 8 000 000. Rómsky problém je vážny a treba ho riešiť komplexne v celej Európe.

Po celé desaťročia sa voči rómskej populácii uplatňovala politika diskriminácie ich kultúry so snahou o ich asimiláciu. Európska štatistika z konca 80. rokov ukazuje, že len 30-40 percent rómskych detí dochádzalo do školy, pričom 50 percent rómskych detí nechodilo do školy vôbec. Aj keď prevládala negatívny postoj ku škole, Rómovia si udržali svoju kultúru a národnú identitu. (Zo správy Komisie Európskeho spoločenstva, Brusel 1996.)

Nízka vzdelanostná úroveň rómskej národnostnej menšiny sa premieta do všetkých oblastí života našej spoločnosti.

Rómčina bola až donedávna iba jazykom hovorovým, bez písomnej normy. V posledných desaťročiach sa začala konštituovať aj písomná norma. Slovenská kodifikovaná rómčina je jedným z troch hlavných nárečí, ktorým hovoria Rómovia na území Slovenskej republiky. Dalším nárečím, ktorým hovoria Rómovia na juhu a juhozápade Slovenska, je tzv. ahidialekt, niekedy nazývaný tiež maďarský, ktorý je slovenskej rómčine pomerne blízky. Tretím nárečím rómčiny, s ktorým sa môžeme na území Slovenska (ale aj inde vo svete) stretnúť, je nárečie tzv. olašských Rómov, ktoré má niektoré prvky spoločné s balkánskymi jazykmi, uchovalo si však niektoré veľmi starobylé rysy.

Slovenskou rómčinou hovorí zhruba 80-85% rómskeho obyvateľstva na území Slovenska, ale v rámci tohto jazyka je istá nejednotnosť. Na Slovensku má rómčina svoje krajové, resp. regionálne varianty, ktoré sa od seba odlišujú len nevýraznými osobitosťami. Rómsky jazyk, ako každý živý jazyk, má viacero územných variantov (geografické nárečia, dialekty). Východoslovenský dialekt sa stal základom pre gramatiku a slovník s frazeológiou a prehľadom gramatiky – bol vydaný v roku 1991.

Kraje a okresy Slovenska

KRAJ BRATISLAVA

8 okresov:

Bratislava I., II., III., IV., V., Malacky, Pezinok, Senec

Počet obyvateľov kraja: 618 290

Národnostná štruktúra obyvateľstva:

90,8% slovenská, 5,4% maďarská, 1,9% česká, 0,3 nemecká, 0,3 moravská, 0,2 rómska, 0,1% ostatné

KRAJ TRNAVA

Počet obyvateľov kraja: 547 967

7 okresov:

Trnava, Dunajská Streda, Galanta, Hlohovec, Piešťany, Senica, Skalica

Národnostná štruktúra obyvateľstva:

73,3% slovenská, 24,8 maďarská, 1,1% česká, 0,5% rómska, 0,1% moravská, 0,2% ostatné

KRAJ TRENČÍN

Počet obyvateľov kraja: 609 828

9 okresov:

Trenčín, Bánovce n/B, Ilava, Myjava, Nové Mesto n/V, Partizánske, Považská Bystrica, Prievidza, Púchov

Národnostná štruktúra obyvateľstva:

97,9% slovenská, 1,2% česká, 0,3% rómska, 0,2% maďarská, 0,2% moravská, 0,2% ostatné

KRAJ NITRA

Počet obyvateľov kraja: 717 624

7 okresov:

Nitra, Komárno, Levice, Nové Zámky, Šaľa, Topoľčany, Zlaté Moravce

Národnostná štruktúra obyvateľstva:

68,2% slovenská, 30,2% maďarská, 0,7% česká, 0,5% rómska, 0,1% moravská, 0,3% ostatné

KRAJ ŽILINA

Počet obyvateľov kraja: 685 365

11 okresov:

Žilina, Bytča, Čadca, Dolný Kubín, Kysucké Nové Mesto, Liptovský Mikuláš, Martin, Námestovo, Ružomberok, Turčianske Teplice, Tvrdošín

Národnostná štruktúra obyvateľstva:

98,0% slovenská, 1,1% česká, 0,4% rómska, 0,1% moravská, 0,1% maďarská, 0,3% ostatné

KRAJ BANSKÁ BYSTRICA

Počet obyvateľov kraja: 663 992

13 okresov:

Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Brezno, Detva, Krupina, Lučenec, Poltár, Revúca, Rimanská Sobota, Veľký Krtíš, Zvolen, Žarnovica, Žiar n/H

Národnostná štruktúra obyvateľstva:

84,0% slovenská, 13,0% maďarská, 1,8% rómska, 0,8% česká, 0,1 moravská, 0,3 ostatné

KRAJ PREŠOV

Počet obyvateľov kraja: 768 712

13 okresov:

Prešov, Bardejov, Humenné, Kežmarok, Levoča, Medzilaborce, Poprad, Sabinov, Snina, Stará Ľubovňa, Stropkov, Svidník, Vranov n/T

Národnostná štruktúra obyvateľstva:

91,9% slovenská, 3,5% rómska, 2,2% rusínska, 1,3% ukrajínska, 0,6% česká, 0,1% maďarská, 0,4% ostatné

KRAJ KOŠICE

Počet obyvateľov kraja: 765 005

11 okresov:

Košice I., II., III., IV., Košice-okolie, Gelnica, Michalovce, Rožňava, Sobrance, Spišská Nová Ves, Trebišov

Národnostná štruktúra obyvateľstva:

81,9% slovenská, 12,8% maďarská, 3,5% rómska, 0,8% česká, 0,3% rusínska, 0,1% nemecká, 0,1% moravská, 0,1% ukrajínska, 0,4% ostatné

Česká národnostná menšina

Česká národnostná menšina sa v mnohom líši od ostatných národnostných menšín, žijúcich v Slovenskej republike. Nevznikla osídlením určitého regiónu v minulých stáročiach, žije rozptýlená po celom území Slovenskej republiky a jej príslušníci sú až od roku 1993 v postavení národnostnej menšiny.

Väčšia koncentrácia občanov českej národnosti je v hlavnom meste, v Košiciach, v Trenčíne a v Martine.

Česká národnostná menšina je po maďarskej a rómskej treťou najpočetnejšou v SR.

V hojnom počte začali Česi na Slovensko prichádzať po vzniku ČSR v r. 1918, kedy budovali slovenské úrady, školstvo, zdravotníctvo, divadelníctvo a pod. V roku 1930 sa k českej národnosti hlásilo takmer 121 tisíc obyvateľov Slovenska.

Podľa sčítania obyvateľstva z r. 1991 sa hlásilo:

k českej národnosti: 52 884 občanov,

k moravskej národnosti: 6 037,

k sliezskej národnosti: 405,

a 59 občanov uviedlo československú národnosť.

Podľa sčítania obyvateľstva z roku 2001 sa k českej národnosti hlási 44 620 občanov SR. Organizujú sa v Českom spolku na Slovensku.

Židovská národnostná menšina

Židovská národnostná menšina sa na Slovensku usídľovala od 9.-10. storočia. Židia boli často perzekuovaní, nesmeli vlastníť pôdu ani pracovať v mnohých profesiách. Boli zrovno-právnení až od druhej polovice 19. storočia.

V r. 1930 sa k židovskej národnosti prihlásilo 72 tisíc obyvateľov Slovenska (k židovskému náboženstvu až skoro dvojnásobok). Vojnový Slovenský štát ich zbavil občianstva a poslal do nemeckých koncentračných táborov, v ktorých bolo zavraždených vyše 60 tisíc slovenských Židov.

Dnes žije na Slovensku len asi 2 000 Židov.

Rusínska národnostná menšina

Rusíni začali na Slovensko prichádzať po tatárskom vpáde a živili sa roľníctvom.

Rusínska menšina bola za totalitného režimu odsúdená na zánik. Neuznávali ju za samostatnú národnosť, Rusíni boli premenovaní na Ukrajincov, ich grécko-katolícka viera bola zakázaná.

Rusíni majú svoj kodifikovaný spisovný jazyk, bohatú literatúru a rozvinutú národnostnú kultúru.

Prevažná časť Rusínov žije na severovýchode Slovenska, v okresoch Svidník, Bardejov, Prešov, Humenné, Košice. Mnoho Rusínov žije aj na Ukrajine, v Poľsku (Lenkovia) a ako vysťahovalci v USA.

Podľa sčítania obyvateľstva z roku 2001 sa k rusínskej národnosti hlási 24 601 občanov SR.

O jazykoch

Na svete je asi 10 000 rozličných jazykov.

Najviac používané jazyky:

čínsky
anglický
španielský
hindčina
ruský
arabský

portugalský
bengálsky
nemecký
japonský
indonézsky
francúzky

Najväčšie náboženstvá:

kresťanstvo: katolícke, protestantské, pravoslávne, gréckokatolícke, mormonské, koptské, i.

islam: sunitský, šiítsky, sikhský, iné

hinduizmus

budhizmus

konfucionizmus

šintoizmus

taoizmus

judaizmus

sekty

džainizmus

iné

(kmeňové náboženstvá, nenáboženské – ateizmus)

Ukrajinská národnostná menšina

Ukrajinská národnostná menšina žije na východnom Slovensku, pozdĺž hraníc s Ukrajinou. Podľa sčítania obyvateľstva sa prihlásilo k ukrajinskej národnostnej menšine 10 814 občanov SR.

Nemecká národnostná menšina

Nemci boli na Slovensko pozývaní od dôb prvého uhorského kráľa Štefana ako odborníci (baníci, remeselníci).

Karpatskí Nemci žili v minulých storočiach koncentrovane v troch oblastiach Slovenska: bratislavská oblasť s centrom v Bratislave, stredoslovenská oblasť, tzv. Hauerland, s centrami v Kremnici a Nitrianskom Pravne, a Spiš, ktorý sa rozdeľuje na horný Spiš s centrom v Kežmarku, na dolný Spiš v okolí Gelnice a na údolie Bodvy s centrom v Medzeve.

Odhaduje sa, že v 14.-15. storočí dosahoval podiel nemeckého obyvateľstva Slovenska asi 20%, pred vyhnaním ich na Slovensku žilo asi 150 000, čo bolo asi 5% obyvateľstva. Do osudov karpatských Nemcov tragicky zasiahla druhá svetová vojna.

Pri sčítaní obyvateľstva v roku 1991 sa k nemeckej národnosti prihlásilo 5 629 osôb.

Pri sčítaní obyvateľstva v roku 2001 sa k nemeckej národnosti prihlásilo 5 405 osôb.

Chorvátska národnostná menšina

Kolonizácia západného Slovenska chorvátskymi vysťahovalcami začala v 16. storočí v rámci veľkého pohybu obyvateľstva na Balkáne pred tureckými nájazdmi. Chorváti na západnom Slovensku obývali oblasť Záhoria po Skalicu, podunajskú oblasť v okolí Bratislavy a územie pod Malými Karpatmi po Piešťany.

Po novembrových udalostiach v roku 1989 sa aktivizuje aj chorvátska menšina na Slovensku. Začalo sa s výučbou chorvátskeho jazyka v rámci voľného času detí. Organizujú sa v Chorvátskom kultúrnom zväze na Slovensku.

Podľa sčítania obyvateľstva sa k chorvátskej národnosti prihlásilo okolo tisíc občanov SR.

Poľská národnostná menšina

Podľa sčítania obyvateľstva z roku 1991 žije na území Slovenskej republiky 3 069 občanov, ktorí sa hlásia k poľskej národnosti. Tento počet možno navýšiť o poľských občanov s trvalým pobytom na Slovensku. Organizujú sa v Spolku Poliakov a majú svoj kulturno-osvetový mesačník vychádzajúci v poľštine.

Poľská národnostná menšina je značne integrovaná so slovenskou spoločnosťou. Poliáci žijú roztrúsení po celom Slovensku. Podľa sčítania obyvateľstva z roku 2001 sa k poľskej národnosti hlási 2 602 občanov SR.

O svete

Na Zemi žije 6 miliárd ľudí. Presný počet sa nedá zistiť, lebo obyvateľstva ustavične pribúda. Oproti roku 1950 sa množstvo obyvateľov zdvojnásobilo a v najbližších 40 rokoch sa opäť zdvojnásobí.

O obyvateľoch:

Ázia: 3 172 700 000 obyvateľov

Približne polovicu obyvateľov Zeme nájdeme v Ázii.

Počet nezávislých štátov: 47

Európa: 710 400 000 obyvateľov

Počet nezávislých štátov: 55

Afrika: 638 100 000 obyvateľov

Počet nezávislých štátov: 52

Obyvateľstvo Afriky tvoria rôzne kmene, ktoré hovoria vyše 500 jazykmi. Aby sa dohovorili, v mnohých krajinách sa ako úradný jazyk používa angličtina, francúzština, portugalčina.

Severná Amerika: 426 100 000 obyvateľov

Počet nezávislých štátov: 23

Severnú Ameriku obývajú rozličné národy a rasy, medzi nimi napr. Indiáni, Eskimáci.

Južná Amerika: 296 400 000 obyvateľov

Počet nezávislých štátov: 12

Väčšinu obyvateľstva tvoria potomkovia pôvodných obyvateľov a španielskych prisťahovalcov. Mexiko, Stredná Amerika, Antily:

Obyvateľstvo sa od r. 1900 viac ako strojnásobilo, tu zaznamenali najväčší prírastok.

Austrália: 29 000 000 obyvateľov

Arktída, Grónsko: 57 000 obyvateľov

Antarktída: vedci a technici rôznych štátov

Najväčšie krajiny sveta:

Ruská federácia, Kanada, Čína

Najmenšie krajiny sveta: Vatikán, Monako

Bulharská národnostná menšina

Bulhari začali prichádzať na územie Slovenska od 18. storočia. Špecializovali sa na pestovanie zeleniny a usadzovali sa v rôznych lokalitách najmä južného Slovenska, kde sa darilo poľnohospodárstvu.

Majú tu svoju základnú školu, gymnázium, vlastné kultúrne spolky a kluby. Podľa sčítania obyvateľstva z roku 1991 sa k bulharskej národnostnej menšine hlásilo 1 085 občanov SR.

Novodobá migrácia po roku 1989

Migrácia obyvateľstva bola zaznamenávaná v menších a vo väčších vlnách priebežne. Pohyb obyvateľstva z miesta do miesta, z krajiny do krajiny, sprevádza ľudstvo od samého počiatku. Odhaduje sa, že asi 2% svetovej populácie sú neustále v pohybe, čiže migrujú z jedného miesta na druhé, resp. sú na úteku.

Migráciu obyvateľstva po roku 1989 môžeme rozdeliť na dobrovoľnú a nútenú. Nútený odchod z pôvodnej krajiny je možný z ekonomických, náboženských, rasových a politických dôvodov.

Pobyt v inom štáte môže byť legálny a ilegálny.

Legálny pobyt získali zahraniční študenti, ktorí študovali na území Slovenska, tí, ktorí pracovali na Slovensku resp. si tu založili svoje rodiny.

Zo študujúcich tu zostali občania afrických a arabských štátov, z pracujúcich tvorili najväčšiu skupinu Vietnamci.

Skupiny utečencov, ktorí požiadajú o azyl, tvoria často rodinní príslušníci už tu žijúcich zahraničných občanov; zvýšený počet je ich z Číny. Títo občania sa neskôr naturalizujú, snažia sa čím skôr prispôsobiť životnému štýlu väčšinového obyvateľstva. Zakladajú si rodiny a zaznamenávajú i zmiešané manželstvá. Žijú hlavne z obchodovania.

Sú občania, ktorí hľadajú u nás legálne prácu, napr. Ukrajinci a Rusi, a sú dlhodobo obyvateľmi Slovenska. Často zostávajú i po uplynutí povoleného pobytu ilegálne v republike. Bežne prijímajú prácu hlboko pod svoju kvalifikáciu, žijú v ťažkých podmienkach. Niekedy je to pre nich jediná možnosť príjmu na prežitie rodiny.

Bývalé Československo patrilo medzi emigračné štáty. Z našej krajiny sa odchádzalo najmä z politických dôvodov.

V r. 1990 náš štát zaznamenal vysoký počet utečencov a prisťahovalcov z Rumunska, v r. 1992 z územia bývalej Juhoslávie. Po roku 1989 je imigračná vlna do našej vlasti zvýšená.

Štáty podľa počtu obyvateľstva:

Nemecko

Taliansko

Veľká Británia

Francúzsko

Španielsko

UNICEF Detský fond
Spojených národov (UNICEF).

OSN Roku 1945, pred koncom 2. svetovej vojny, sa štáty, ktoré bojovali proti Nemecku, Taliansku a Japonsku rozhodli, že vojna sa nikdy viac nesmie opakovať. Založili Organizáciu spojených národov (OSN), ktorá mala zabrániť budúcim konfliktom, a prijali Chartu spojených národov. Prvé zasadnutie OSN sa uskutočnilo r. 1945 v San Franciscu. Dnes je v OSN organizovaných vyše 180 štátov.

Príťahovalectvo do Ameriky (1870 – 1916)

počet prisťahovalcov:

12 412 144

10 562 280

1 940 051

740 242

miesto, odkiaľ prišli:

Južná a východná Európa

Severná a západná Európa

Severná a Južná Amerika

Ázia, Afrika a Oceánia

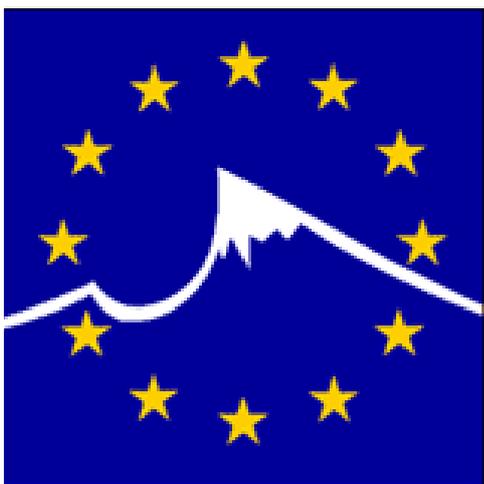
Najviac emigrantov prišlo do USA počas rokov 1870 až 1916 z južnej a východnej Európy.

Slovensko je často tranzitným štátom pre utečencov, ktorí hľadajú zabezpečenie svojej existencie v západoeurópskych krajinách. Čím je krajina bohatšia, tým viac láka ľudí z chudobnejších krajín. To je dôvod dnešného tzv. **etnoturizmu**, keď rodiny odchádzajú za vidinou lepšieho života.

Pre niektorých sa Slovensko stáva i cieľovo krajinou. Po príchode na územie Slovenskej republiky požiadajú o azyl a sú ubytovaní v utečeneckom tábore.

Každý štát sa bráni a chráni určitým legislatívnym systémom pred utečencami a tiež medzinárodnými dohovormi. Hlavnou príčinou súčasnej migrácie sú socioekonomické rozdiely medzi bohatými a chudobnými krajinami.

Na svete žijú ľudia rozličných rás. Každá rasa má svoje vlastné zvyky, kultúru a náboženstvo. Dnes, keď možno rýchlo a pohodlne cestovať, môžu sa ľudia rozličných krajín stretávať a zoznamovať sa navzájom.

Myšlienka na záver

V dnešnej Európe sú veľmi dôležité zásady interetnického súžitia, dodržiavanie práv menších a nastolenia národnostného a rasového mieru a kludu.

V.

Všeobecná deklarácia ľudských práv:

Všeobecná deklarácia ľudských práv prijatá a vyhlásená rezolúcou Valného zhromaždenia 217 A (III) z 10. decembra 1948

Preambula

Pretože uznanie prirodzenej dôstojnosti a rovnakých neodňateľných práv všetkých členov ľudskej rodiny je základom slobody, spravodlivosti a mieru vo svete, pretože neuznanie ľudských práv a pohrdanie nimi viedlo k barbarickým činom urážajúcim svedomie ľudstva a že vybudovanie sveta, v ktorom ľudia zbavení strachu a núdze sa budú tešiť slobode prejavu a presvedčenia, bolo vyhlásené za najvyšší cieľ ľudstva, pretože je nevyhnutné, aby ľudské práva boli chránené zákonom, ak nemá byť človek donútený uchýľovať sa, keď už všetko ostatné zlyhalo, k odboju proti tyranii a útlaku, pretože je nevyhnutné podporovať rozvoj priateľských vzťahov medzi národmi, pretože národy Organizácie Spojených národov zdôraznili v Charte znova svoju vieru v základné ľudské práva, v dôstojnosť a hodnotu ľudskej osobnosti, ako aj v rovnaké práva mužov a žien a rozhodli sa podporovať sociálny pokrok a vytvorili lepšie životné podmienky vo väčšej slobode, pretože členské štáty sa zaviazali usilovať v spolupráci s Organizáciou Spojených národov o zvýšenie všeobecného uznávania a zachovávanía ľudských práv a základných slobôd, pretože rovnaké chápanie týchto práv a slobôd má kľúčový význam pre dôsledné splnenie tohto záväzku Valné zhromaždenie vyhlasuje túto Všeobecnú deklaráciu ľudských práv ako spoločný cieľ pre všetky národy a všetky štáty preto, aby sa každý jednotlivec a každý orgán spoločnosti, majúci túto deklaráciu stále na mysli, snažil vyučovaním a výchovou rozšíriť úctu k týmto právam a slobodám a zabezpečil postupnými vnútroštátnymi aj medzinárodnými opatreniami ich všeobecné a účinné uznávanie a zachovávanie tak medzi ľuďmi členských štátov samotných, ako aj medzi ľuďmi území, ktoré sú pod ich právomocou.

Článok 1

Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní si v dôstojnosti aj v právach. Sú nadaní rozumom a svedomím a majú spolu vychádzať v duchu bratstva.

Článok 2

Každý je nositeľom všetkých práv a slobôd, ktoré zakotvuje táto deklarácia, bez ohľadu na odlišnosti akéhokoľvek druhu, ako sú rasa, farba pleti, pohlavie, jazyk, náboženstvo, politické a iné presvedčenie, národný alebo sociálny pôvod, majetok, rodové alebo iné postavenie.

Ďalej sa nesmie robiť nijaký rozdiel na základe politického, právneho alebo medzinárodného postavenia krajiny alebo územia, ku ktorým osoba prináleží, či ide o krajinu alebo územie nezávislé, poručenské, nesamosprávne alebo podrobené inému obmedzeniu suverenity.

Článok 3

Každý má právo na život, slobodu a osobnú bezpečnosť.

Článok 4

Nikoho neslobodno držať v otroctve alebo nevoľníctve, všetky formy otroctva a obchodu s otrokmi sú zakázané.

Článok 5

Nikto nesmie byť podrobovaný mučeniu alebo krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

Článok 6

Každý má právo, aby bol všade uznávaný jeho právny status.

Článok 7

Všetci sú si pred zákonom rovní a majú právo na rovnakú zákonnú ochranu bez akékkoľvek diskriminácie. Všetci majú právo na rovnakú ochranu proti akékkoľvek diskriminácii, ktorá porušuje túto deklaráciu, aj proti akémukoľvek podnecovaniu takejto diskriminácie.

Článok 8

Každý má právo na účinnú ochranu príslušnými vnútroštátnymi súdmi proti činom porušujúcim základné práva, ktoré mu priznáva ústava alebo zákon.

Článok 9

Nikto nesmie byť svojvoľne zatknutý, zadržaný alebo vyhostený.

Článok 10

Každý má rovnaké právo, aby bol riadne a verejne vypočutý nezávislým a nestranným súdom, pokiaľ ide o určenie jeho práv a povinností alebo o akékoľvek trestné obvinenie proti nemu.

Článok 11

1. Každý, kto je obvinený z trestného činu, má právo aby ho považovali za nevinného, kým nie je dokázaná jeho vina vo verejnom konaní, v ktorom sa mu poskytli všetky záruky nevyhnutné na jeho obhajobu.
2. Nikto nesmie byť uznaný vinným zo spáchania nejakého trestného činu spočívajúceho v konaní alebo opomenutí, ktoré v čase, keď boli spáchané, neboli trestným činom podľa vnútroštátneho alebo medzinárodného práva. Nesmie sa uložiť ťažší trest, než aký bolo možné uložiť v čase spáchania trestného činu.

Článok 12

Nikto nesmie byť vystavený svojvoľnému zasahovaniu do súkromného života, do rodiny, domova alebo korešpondencie, ani útokom na svoju česť a povesť. Každý má právo na zákonnú ochranu proti takým zásahom alebo útokom.

Článok 13

1. Každý má právo slobodného pohybu a voľby bydliska v hraniciach určitého štátu.
2. Každý má právo opustiť ktorúkoľvek krajinu, aj svoju vlastnú, a vrátiť sa do svojej krajiny.

Článok 14

1. Každý má právo vyhľadať si a získať v iných krajinách azyl pred prenasledovaním.
2. Tohto práva sa nemožno dovoliavať v prípade stíhania, ktoré je skutočne dôsledkom nepolitických trestných činov alebo konania, ktoré odporuje cieľom a zásadám Organizácie Spojených národov.

Článok 15

1. Každý má právo na štátnu príslušnosť.
2. Nikto nesmie byť svojvoľne zbavený štátnej príslušnosti ani práva zmeniť svoju štátnu príslušnosť.

Článok 16

1. Muži aj ženy, ktorí dosiahli plnoletosť, majú právo, bez akéhokoľvek obmedzenia z dôvodov rasových, národnostných alebo náboženských, uzavrieť manželstvo a založiť si rodinu. Pokiaľ ide o manželstvo, majú nárok na rovnaké práva počas jeho trvania i pri jeho zrušení.
2. Manželstvo môže byť uzatvorené iba na základe slobodného a plného súhlasu nastávajúcich manželov.
3. Rodina je prirodzenou a základnou jednotkou spoločnosti a má nárok na ochranu spoločnosti a štátu.

Článok 17

1. Každý má právo vlastníť majetok tak sám, ako aj spolu s inými.
2. Nikoho neslobodno svojvoľne zbaviť jeho majetku.

Článok 18

Každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva; toto právo zahŕňa aj slobodu zmeniť svoje náboženstvo alebo vieru, ako aj slobodu prejavovať svoje náboženstvo súkromne, vyučovaním, vykonávaním náboženských úkonov, bohoslužbou a zachovávaním obradov.

Článok 19

Každý má právo na slobodu presvedčenia a prejavu; toto právo neprípúšťa, aby niekto utrpel ujmu za svoje presvedčenie, a zahŕňa právo vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie a myšlienky akýmikoľvek prostriedkami a bez ohľadu na hranice.

Článok 20

1. Každému sa zaručuje sloboda pokojného zhromažďovania a združovania.
2. Nikoho neslobodno nútiť, aby sa stal členom nejakého združenia.

Článok 21

1. Každý má právo zúčastňovať sa na správe svojej krajiny priamo alebo prostredníctvom slobodne volených zástupcov.
2. Každý má právo na rovnaký prístup k verejným službám vo svojej krajine.
3. Základom vládnej moci nech je vôľa ľudu; táto vôľa má byť vyjadrená pravidelne konanými a riadne vykonávanými voľbami, na základe všeobecného a rovného hlasovacieho práva, tajným hlasovaním alebo iným rovnocenným postupom zabezpečujúcim slobodu hlasovania.

Článok 22

Každý človek má ako člen spoločnosti právo na sociálne zabezpečenie a nárok na to, aby národným úsilím aj medzinárodnou súčinnosťou a v súlade s organizáciou a s prostriedkami príslušného štátu sa mu zaručili hospodárske, sociálne a kultúrne práva nevyhnutné pre jeho dôstojnosť a slobodný rozvoj jeho osobnosti.

Článok 23

1. Každý má právo na prácu, na slobodnú voľbu zamestnania, na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky a na ochranu pred nezamestnanosťou.
2. Každý má bez akejkoľvek diskriminácie nárok na rovnaký plat za rovnakú prácu.
3. Každý, kto pracuje, má nárok na spravodlivú a uspokojivú odmenu, ktorá by zabezpečovala jemu samému a jeho rodine živobytie zodpovedajúce ľudskej dôstojnosti a ktorá by sa doplnila, ak by to bolo potrebné, inými prostriedkami sociálneho zabezpečenia.
4. Na ochranu svojich záujmov má každý právo zakladať odborové organizácie a pristupovať k nim.

Článok 24

Každý má právo na odpočinok a zotavenie, rozumné vymedzenie pracovného času a pravidelnej platenej dovolenky.

Článok 25

1. Každý má právo na takú životnú úroveň, ktorá by mohla zabezpečiť jeho zdravie a blahobyt, aj zdravie a blahobyt jeho rodiny, vrátane potravy, ošatenia, bývania, lekárskej starostlivosti a nevyhnutných sociálnych služieb; má právo na zabezpečenie v nezamestnanosti, v chorobe, pri pracovnej nespôsobilosti, pri ovdovení, v starobe alebo v ostatných prípadoch straty zárobkových možností, ktoré nastali okolnosťami nezávislými od jeho vôle.
2. Materstvo a detstvo majú nárok na osobitnú starostlivosť a pomoc. Všetky deti, či už sú zrodené v manželstve, alebo mimo neho, majú rovnakú sociálnu ochranu.

Článok 26

1. Každý má právo na vzdelanie. Vzdelanie musí byť bezplatné, aspoň v začiatkových a základných stupňoch. Základné vzdelanie má byť povinné. Technické a odborné vzdelanie má byť všeobecne prístupné a aj vyššie vzdelanie má byť rovnako prístupné pre všetkých podľa schopností.
2. Vzdelanie má smerovať k plnému rozvoju ľudskej osobnosti a k posilneniu úcty k ľudským právam a základným slobodám. Má napomáhať vzájomnému porozumeniu, znášanlivosti a priateľstvu medzi všetkými národmi a skupinami rasovými aj náboženskými, ako aj rozvoju činnosti Organizácie Spojených národov pre zachovanie mieru.
3. Rodičia majú prednostné právo voliť druh vzdelania pre svoje deti.

Článok 27

1. Každý má právo slobodne sa zúčastňovať na kultúrnom živote v spoločnosti, užívať plody umenia a podieľať sa na vedeckom pokroku a jeho výtvarných dielach.
2. Každý má právo na ochranu morálnych a materiálnych záujmov, ktoré vyplývajú z jeho vedeckej, literárnej alebo umeleckej činnosti.

Článok 28

Každý má právo na to, aby vládol taký spoločenský a medzinárodný poriadok, v ktorom by sa práva a slobody stanovené v tejto deklarácii v plnom rozsahu uskutočňovali.

Článok 29

1. Každý má povinnosť voči spoločnosti, lebo jedine v nej môže voľne a naplno rozvinúť svoju osobnosť.
2. Každý je pri výkone svojich práv a slobôd podrobený len takým obmedzeniam, ktoré stanoví zákon výhradne preto, aby sa zaručilo uznanie a zachovanie práv a slobôd ostatných a aby sa vyhovel spravodlivým požiadavkám morálky, verejného poriadku a všeobecného blaha v demokratickej spoločnosti.

Článok 30

Nič v tejto deklarácii nemožno vykladať tak, aby to dávalo ktorémukoľvek štátu, ktorejkoľvek skupine alebo osobe akékoľvek práva vyvíjať činnosť alebo dopúšťať sa činov, ktoré by smerovali k potlačeniu niektorého z práv alebo niektorých zo slobôd uvedených v tejto deklarácii.

Deklarácia práv dieťaťa

Konvencia práv dieťaťa je prvým právnym dokumentom, ktorý stanovuje štandard na ochranu jednej z najzraniteľnejších skupín v spoločnosti – detí. Dokument bol voľakedy „zoznamom práv“ detí. Tu sú najdôležitejšie časti tohto dokumentu.

1. Každé dieťa sa rodí s právom na život a štát je povinný jeho život a rozvoj zabezpečiť.
2. Dieťa od svojho narodenia musí mať právo na meno a štátnu príslušnosť.
3. Ak súdny, sociálny alebo administratívny orgán zaobchádza s dieťaťom, prvoradým kritériom musia byť najlepšie záujmy dieťaťa.
4. Štát je povinný zabezpečiť, aby každému dieťaťu prislúchali všetky práva bez akejkoľvek diskriminácie a rozdielu.
5. Dieťa nemôže byť odlúčené od svojich rodičov, pokiaľ v jeho záujme tak nerozhodne kompetentný úrad.
6. Štát je povinný chrániť dieťa pred fyzickým a duševným ubližovaním a zanedbávaním vrátane pohlavného zneužívania a vykorisťovania.
7. Štát je povinný poskytnúť starostlivosť deťom bez rodiny.
8. Dieťaťu, ktoré je fyzicky, mentálne alebo sociálne postihnuté, musí sa poskytovať osobitné zaobchádzanie, výchova a starostlivosť, ktorú si vyžaduje jeho zvláštne postavenie.
9. Dieťa musí mať právo vyrastať a rozvíjať sa v zdraví, preto sa musí jemu a jeho matke poskytovať osobitná starostlivosť a ochrana, vrátane primeranej starostlivosti pred jeho narodením, s dôrazom na prevenciu, zdravotnícku osvetu a zníženie detskej úmrtnosti.
10. Dieťa má právo získať základné vzdelanie, ktoré musí byť bezplatné a povinné. Školská disciplína musí rešpektovať dôstojnosť dieťaťa. Vzdelanie musí pripravovať na život v zmysle porozumenia, mieru a tolerance.
11. Dieťa musí mať plnú príležitosť na odpočinok a hru a takisto na kultúrnu a umelckú činnosť.
12. Dieťa nesmie byť prijaté do zamestnania pred dosiahnutím príslušného minimálneho veku, v nijakom prípade mu nesmie byť vnútené alebo dovolené vykonávať povolanie alebo zamestnanie, ktoré by mohlo škodiť jeho zdraviu alebo výchove, resp. prekážať v jeho fyzickom, duševnom alebo morálnom rozvoji.
13. Dieťa vo väzbe musí byť oddelené od dospelých. Nesmie byť mučené a podrobené krutému a ponížujúcemu zaobchádzaniu.
14. Deti mladšie ako 15 rokov sa nesmú zúčastňovať nepriateľských útokov, deti vystavené ozbrojeným konfliktom musia mať zabezpečenú špeciálnu ochranu.
15. Deti menšinového obyvateľstva majú právo na svoju kultúru, náboženstvo a jazyk.
16. Dieťa, ktoré bolo zneužívané, zanedbávané alebo zatknuté, má právo na primerané zaobchádzanie a výchovu smerujúcu k uzdraveniu a náprave.
17. Dieťa, ktoré sa dopustilo porušenia trestného práva, má nárok na zaobchádzanie, ktoré je v súlade s jeho dôstojnosťou a smeruje k jeho začleneniu do spoločnosti.

Všetky práva vyhradené OSN

VI. Slovník

A

alochtonny – cudzí, odniekaľ pochádzajúci
 antagonistický – protichodný
 antisemitizmus – nenávisť voči Židom
 anulovať – zrušiť
 apartheid – rasové oddelenie
 a priori - predom
 aproximácia – priblíženie
 asimilácia – prispôsobenie
 atak – napadnutie
 autenticita – pôvodnosť
 autochtonny – pôvodný, domorodý
 autokratický – samovládny
 autorita – vážena osobnosť
 autoritatívny – vyžadujúci poslušnosť
 averzia – odpor, nechuť

B

benevolentný – zhovievavý
 bilaterálny – dvojstranný
 byrokratický – úradnícky

D

dekáda – desaťročie
 deklarácia – slávnostné vyhlásenie
 demagóg – zvodca más
 demokracia – vláda ľudu
 demokrat – prívrženec demokracie
 despota – krutovládca
 diskriminácia – porušovanie rovnosti práv
 diverzifikovaný – rozčlenený
 doktrína – ustrnulé učenie
 dominantný – prevládajúci
 dualizmus – podvojnásť

E

emancipácia - osamostatnenie
 empátia – vcítenie
 etiketa – nálepka
 etnikum – národ, národnosť
 etnoturizmus – zneužívanie menšinových práv na získanie azylu

F

fanatik – horľivec
 fokus – ohnisko

G

genocída – vyhladzovanie etnika
 geto – uzatvorená židovská mestská štvrť
 globalizácia – smerovanie k celosti

H

handicapovaný – postihnutý
 heterogénny – rôznorodý
 holokaust – vyhladzovanie židov
 homosexuál – človek so sexuálnou náklonnosťou k ľuďom toho istého pohlavia

I

identita – totožnosť
 ideológia – sústava názorov, učenie
 indikátor – ukazovateľ
 intaktný – nedotknutý
 integrácia – zjednotenie
 integrita – celistosť
 interetnický – medzietnický
 interkultúrny – medzikultúrny
 interpretovať – vysvetľovať
 intolerancia – neznášanlivosť

J

judaizmus – smer v židovskom náboženstve
 jurisdikcia – súdna právomoc

K

kodifikácia – uzákonenie
 kompenzácia – vzájomné vyrovnanie
 kompromis – dohoda na základe vzájomných ústupkov
 konformita – prispôsobivosť, súhlasnosť
 konsenzus – vzájomný súhlas
 konštitucionalizmus – ústavnosť
 konvencia – dohovor, spoločenská zvykosť
 konvertita – kto prestúpil na inú vieru

L

latentný – skrytý
 legislatíva – zákonodarstvo
 lobať – presvedčať
 love story – milostný príbeh

M

marginalizovať – robiť okrajovým
 marginálny – okrajový
 migrácia – sťahovanie, presídľovanie
 minorita – menšina
 modus vivendi – spôsob života
 multietnický – mnohoetnický
 multifunkčný – mnohoúčelový
 multikulturita – súžitie rôznych kultúr
 multikultúrny – mnohokultúrny

N

nacionalista – človek, nekriticky povyšujúci svoj národ
národnosť – príslušnosť k národu, národnostná menšina
normatívny – konajúci podľa pravidla

O

ortodoxný – pravoverný

P

participácia – účasť
pendant – náprotivok
perzekúcia – prenasledovanie
pluralizmus – uznávanie mnohosti názorov
pogrom – krvavé masové prenasledovanie
pop music – populárna hudba
postulovať – považovať za samozrejmé
proklamácia – slávnostné vyhlásenie

R

rasizmus – teória nerovnosti rás, nenávisť k ľuďom inej
farby pleti
ratifikovať – schváliť medzinárodnú zmluvu

S, Š

sankcia – trest
segregácia – oddeľovanie rás
solidarita – súdržnosť
stereotyp – ustálený spôsob myslenia či konania
šovinizmus – politika národnej nenávisťi

T

taxatívny – podrobne stanovený
teror – hrôzovláda
totalitný – násilne zjednocujúci, do všetkého zasahujúci

U

univerzálny – všezahrňujúci, celosvetový

V

validita – platnosť
vegetovať – živoríť

X

xenofób – kto má chorobný strach z cudzieho
xenofóbia – chorobný strach z cudzieho, neznámeho

VII. Ako pracovať s príručkou

Krédo aktívneho tréningu

*Čo počujem, zabudnem.
 Čo počujem a vidím, to si trochu pamätám.
 Čo počujem, vidím a na čo sa pýtam, o tom
 môžem hovoriť, to začínam chápať.
 Čo počujem, vidím, o čom môžem hovoriť
 a čo môžem robiť, o tom získam vedomosti a zručnosti.
 Čo učím inč, to som si osvojil.
 Čo si precvičím, to ma zmení.*

Príručku sme zostavili tak, aby študenti mali možnosť priamo na hodinách precvičiť teoretickú časť na modelovej situácii, resp. príkladom.

Snahou je motivovať študentov k vlastným skúsenostiam, názoru, všetko v duchu tolerantnosti, kooperácie, akceptácie inakosti.

Cieľom je hravo sa učiť, učením sa hrať a tým dať možnosť nadobudnúť základné zručnosti človeka tretieho tisícročia.

Metodický postup predpokladá skúsenosti vyučujúceho s prosociálnym učením, sociálno-psychologickými aktivitami, interaktívnymi hrami.

Téma má široké uplatnenie – na triednických hodinách, na hodinách etickej výchovy, občianskej náuky či filozofie, estetickej výchovy a i.

Prajeme Vám užitočné chvíle pri práci s príručkou!

Autori

Základné desatoro modelových situácií

1. Študenti by mali byť na začiatku zamestnania vždy uvoľnení a mali by sedieť neformálne v kruhu.
2. Atmosféra by mala byť plná pohody, bezpečia a vzájomného rešpektu. Študenti majú právo sa nezúčastniť aktivít, ktoré pociťujú ako ohrozujúce.
3. Každý má svoju pravdu a svoje videnie sveta, neberme mu ho, ale rozširujeme mu pohľad na problém a ľudí okolo o ďalšiu pravdu a iné videnie.
4. Otázky či „nedostatočné a nesprávne“ odpovede nehodnotíme a nekritizujeme. Ten, kto prehovoril, riskoval.
5. Dôležité je nebáť sa otázok a pýtať sa. Je vhodné, aby sa vedúci účastníkov radšej pýtal: „Čo si myslíte Vy?“ „Ako to cítite?“ - než tvrdí: „Je to tak.“ „Je to zlé alebo dobré.“
6. Nápady a návrhy študentov je vhodné zapisovať na tabuľu resp. papier (tzv. skupinová pamäť), aby bola možnosť sa vrátiť k téme.
7. Každú modelovú situáciu je vhodné uviesť s presným cieľom, ktorý na konci zopakujeme.
8. Po každej hre má nasledovať diskusia, analýza a spätné zosumarizovanie témy.
9. Nebojme sa pocitov a citových vyjadrení, naša kultúra ich často zbytočne zakrýva. Naše príbehy sú fakty i pocity dohromady.
10. Budme otvorení odlišnostiam a podporujeme toleranciu okolo seba.

Odlišnosť nás nemôže ohroziť, ale obohatiť.

VIII. Použitá literatúra – výber

- Annual Report 1996: Vienna IHF 1996.
- Atkinson et.: Psychológia, Osiris Budapest 1997.
- A. Belden Fields and Wolf-Dieter Narr, Human Rights as a Holistic Concept, Human Rights Quartely, Vol. 14, 1992. No. 1, pp. 1–20.
- Bentham, J.: Political Theory and Rights of Man, London 1967.
- Bordás S., Hunčík P.: SPON, Nadácia S. Máraiho, NAP Dunajská Streda 1999.
- Cranston, M.: What are Human Rights? London 1973.
- Declaration of Minimum Humanitarian Standards. Turku/Abo 1991.
- Feinberg, J.: Social Philosophy, Engelwood Cliff 1972.
- Fórum, Társadalomtudományi Szemle (Spoločenskovedný prehľad), č. 3, 2001.
- Finnis, J.: Natural Law and Natural Rights: New York, Oxford University Press 1986.
- Charta OSN. New York, Úrad pre informácie OSN.
- King, M. L. Jr.: I Have a Dream. In: Melvin I. Urofsky, ed: Basic readings in U. S. Democracy. Washington D. C. USIA 1994.
- Kolektív autorov: Kraje a okresy Slovenska, Q 111 Bratislava 1997.
- Kolektív autorov: Kniha o náboženství, Albatros Praha 1997.
- Kuhnhardt, L.: Die Univesalität der Menschenrechte: München 1991.
- Labáth V., Smik J.: Expoprogram, Psychodiagnostika Bratislava 1992.
- Latham, E.: Tolerancia ako nevyhnutný prvok kultúry, mieru, demokracie a ľudských práv. In: Democracy and Tolerance. The Corean National Comission for UNESCO. Seul 1995.
- Minority Rights: Geneva, UN Centre for Human Rights 1992.
- Obrazový atlas sveta, Slovart Bratislava 1992
- O Manique, J.: Human Rights and Development: Human Rights Quartely, Vol 14 1992, No. 1, pp. 78–103.
- Mock, Karen R.: Holocaust and Hope. Alberta, University of Alberta Press 2000.
- Nakhle, E.: Výchova ku komunikácii medzi etnickými skupinami. In: Výchova k ľudským právam, Minority Rights Group-Slovakia, Bratislava 1994.
- Paine, T.: Práva človeka, Bratislava 1959.
- Prečan, V.: Charta '77. 1977–1989. Od morálnej k demoktarickej revolúci. Dokumentace. Bratislava , Archa 1990.
- Rapoš I. ed.: Výchova k ľudským právam, príručka pre učiteľov, MRG Bratislava 1994.
- Rousseau, J. J.: Spoločenská zmluva. Antológia z diel filozofov. Bratislava, VPN 1967.
- Satir, V.: Kniha o rodině, Praha 1994.
- Skak Mete: Democratic Consolidation in East Central Europe. Aarhus 1996.
- Slovensko 2001. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava IVO 2001.
- Šebesta, Š.: Medzinárodná ochrana národností. Bratislava 1997.
- Šišková T.: Výchova k tolerancii a proti rasizmu. Praha, Portál 1998.
- Tagore, R.: Towards Universal Man. Alahabad 1967.
- Tóth, D.: Urob si masku, Mladé letá Bratislava 1989.

Prvé vydanie
Zodpovedný redaktor: Lubomír Banič
Tlačiarenská príprava: Kalligram Typography s.r.o., Nové Zámky
Návrh obálky: József R. Juhász
Tlač: Žilinské tlačiarne a.s.
Vydanie: Vydavateľstvo Lilium Aurum, Dunajská Streda
ISBN 80-8062-191-8